

№ 30 (484) 18 жніўня 2006

www.nn.by

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я   Б Е Л А Р У С К А Я   Г А З Э Т А   ISSN 1819-1614

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

1991—2006: Рэспубліка
Беларусь увайшла
ў пераходны ўзрост.

Незалежнасьць

Віталій Тарас: У чым наша памылка. **Старонка 4.** Сяргей Навумчык: Пад расейскім трывалёрам і арлом. **Старонка 11.** Сяргей Кароль: Беларусь: перапрацаваны рэжым. **Старонка 14.** На фота: Івенец, 15-ты год незалежнасьці. Дом савецкі, плот лукашэнкаўскі, антэны настаўленыя на захад.

Гюнтэр Грас:
Чаму я перапыніў
маўчаньне?

Ляўрэат Нобэлеўскай прэміі быў
эсэсайцам. **Старонка 30.**

Грас як быкаўскі сюжэт.
Старонка 30.

Васіль Сёмуха: Хто з нас ня быў
фашистам? **Старонка 33.**

камэнтары

- Віталь Тарас.
Незалежнасць
за далягядам 4
- Сяргей Кароль. Беларусь:
перапрацаўны рэжым 14
- Аляксандар Класкоўскі.
Філе марскога чорта 24
- Павал Севярынец.
Свабода
ў канвэрце 28

меркаваны

- Сяргей Навумчык.
Пад расейскім трыкалёрам
і арлом 11

люстра дзён

- «Звязда»: Ці не плянуеца
перавесыці на расейскую
мову таксама выкладаныне
беларускае мовы
і літаратуры? 16
- З Чыгіром не падоўжылі
кантракту 17
- Што ня здохла,
прырэзалі 18
- Няясная справа
Садоўскай 19
- 1028-старонкавы
ангельска-беларускі
слоўнік 19
- Канцэрт Воюша 19
- Пілігримка ў Росіцу 20
- Памяць пра Геніюш 20
- Касцяпяровіч не паедзе
вучыцца ў Польшчу 21
- Будынак на Кірылы і Мятода,
7: рэканструкцыя ці
руйнаваныне? 21
- Чаго варты «Саманд»? 22

НУМЕРЫ

- Школьнікаў — на бульбу 22
Хроніка 28
Яблык да Спаса 39

тэма

- Гюнтэр Грас: Чаму
я перапыніў маўчаныне? 30
Грас як быкаўскі сюжэт 30
Васіль Сёмуха. Хто з нас
ня быў фашыстам? 33

рэпартаж

- Край крыжоў 34

з усіх старон

- Наш чалавек у Зымбабвэ 26
Зацемкі антыпода 36

левым вокам

- У дамапогу селькору.
Фэльетон Лёліка Ушкіна 25

гісторыя

- Спадчына прафэсара
Лаўмяньскага 42

- Шлях ад «Бацькаўшчыны»
да «Беларуса» 43

ВОЛЬНЫ ЧАС

- Не сядзіца ў хаце маці 40

- Кіно на выходныя 41

- Фотавыстава «За Свабоду
і Незалежнасць» 41

- Разгатая карона 45

- Шрэк-2 па-беларуску 45

- Дзе варта быць 45

- «Дванаццаць апосталаў»
у Заслаўі 46

калі б...

- Малюнкі Лёліка Ушкіна 47

УДАКЛАДНЕНЬНЕ

Фота, зъмешчанае ў №29 на с.1 і на с.5, на першай паласе было падпісана памылкова. Мусіцца быць як і на старонцы 5: www.svaboda.org. Дзякуюм аўтарцам, журналістам радыё «Свабода» Любові Лунёвой за яго.

Прапаў Антон Тарас

Ад 21 ліпеня зынік сябар Беларускай асацыяцыі журналістаў, перакладчык Антон Тарас. У гэты дзень увечары ён апошні раз размаўляў з бацькамі праз тэлефон. З таго часу ён болей не выходзіў на сувязь.

Цэнтральны РУУС Менску вядзе съледзтва па заяве бацькоў А. Тараса з 25 ліпеня. Пазней была ўзбуджаная крымінальная справа па факце яго зынкнення. За гэты час удалося высьветліць, што 22 ліпеня на імя Антона Тараса ў Баранавічах быў набыты билет да Кіева на пасажырскі цягнік 459 Рыга—Вільнія—Сімферопаль у 1-шы вагон, месца №9.

Калі вы нешта бачылі ці ведаце, што непасрэдна або ўскосна прыліве съяляло на тое, дзе можа быць Антон Тарас, — неадкладна звяжыцца з намі альбо зь ягонымі бацькамі ў Менску.

Антону Тарасу 31 ліпеня споўнілася 23 гады. У яго ёсьць двухгадовая дачка Вера. Ен браў удзел у сакавіцкіх падзеях на Каstryчніцкай плошчы ў Менску. Быў затрыманы АМОНам і адбыў 11 сутак адміністрацыйнага арышту на Акressыні.

Ён сын публіцыста «НН» Вітала Тараса і ўнук літаратара Валянціна Тараса. Ён сам друкаўся ў «НН» як празаік у 1998—2000 гадах.

Тэлефоны БАЖ:
(375-17) 203-63-66, 226-70-98. Э-адрес:
baj@baj.ru

Тэлефоны бацькоў:
(375-17) 290-65-29; (375) 296-04-37-39;
291-57-49-01
Э-адрес бацькоў: vital_taras@tut.by

Муляж на дзъярах БНФ

Пазэрства РНЕ
ці правакацыя
з мэтай адбараць
офіс?

Раніцай 16 жніўня са-
кратарка ўправы Пар-
тыі БНФ, прыйшоўшы
на працу, убачыла на
дзъярах офісу прыста-
санье з сымболікай
РНЕ. Па выкліку прые-
халі сапэры. Высьвет-
лілася, што гэта муляж
выбуховага прыстаса-
ванья, вельмі падобны
да сапраўднай міны за-
водзкай вытворчасці —
цёмна-зялёны мэта-
лічны кантэйнэр. На
ягоным днішчы была
намаляваная свастыка-
калаварот — эмблема
РНЕ. З кантэйнера высы-
паліся РНЕшныя ўлёт-
кі.

Невядомыя таксама
выпачкалі чорнай сма-
лой, якой карыстающа
будаўнікі, дзъверы й
шыбы офісу БНФ.

Магчыма, зламысьні-
кі — калі гэта насамрэч
сябры РНЕ — будуць
знайдзеныя. Шэсьць га-
доў таму супрацоўнікі
аддзелу міліцыі Савец-
кага раёну затрымлівалі
дзясяткі сяброў РНЕ,
здымалі адбіткі паль-
цаў і фатаграфавалі іх
для картатэкі. Праве-
рыць архівы несклада-
на.

Але намесьнік стар-
шыні Партыі БНФ Аляксей
Янукевіч мяркую, што
сёньняшнє зда-
рэнне можа быць уся-
го толькі правакацыяй
з мэтай пазбавіць пар-
тиюю офісу ў цэнтры го-
раду.

АГ

Незалежнасьць за даляглядам

25 жніўня спаўняецца пятнаццаць гадоў з таго дня, калі Вярхоўны Савет Беларусі надаў Дэкларацыі сувэрэнітэту статус канстытуцыйнага акту. Пятнаццаць гадоў — у новым эсэ Віталя Тараса.

Учорашнія газэты

Псыхолягі кажуць, што чалавек можа ўспрымачыць як нешта цэласнае, непарыўнае тэрмін гадоў 11—12. Далей жыцьцё як бы разбіваецца на фрагменты. Толькі ў гісторычным маштабе 15 гадоў — тэрмін невялікі. Асэнсаваць яго ня так лёгка. Бо для жыцця чалавека — гэта амаль неабдымны пэрыяд.

Тое, што здавалася некалі важным, сёньня можа здавацца зусім ня вартым увагі, і наадварот. Таму газэтныя пад-

шыўкі тут — вельмі кепскі дапаможнік. Ва учорашнюю газэту, калі ніяма чагосяці больш прыдатнага пад рукой, нармальны чалавек загортвае съмечце, каб выкінуць.

Нават самы прафесійны і аб'ектыўны журналіст выхоплівае з рэчаіннасці толькі тое, што, як яму здаецца, цікавіць публіку менавіта сёньня. Ён ня думае аб tym, як той або іншы факт будзе ўспрыманца ў гісторычнай пэрспэктыве ці нават заўтра. І правільна робіць, бо самы пройгрышны жанр — жанр палітычнага і гісторычнага прагнозу. Учорашні прагноз, нават спраўджаны, абсалютна нікога не цікавіць. На гэтым спэкулююць астролягі кшталту Паўла Глобы. Ніхто ўжо ня памятае ягоных прадказанняў аб tym, што сталіца Беларусі пераедзе ў Віцебск ці што прэзыдэнтам Украіны будзе абранны ня Юшчанка і не Януковіч, а нехта трэці (Кучма?). А

сёньня Глоба ўжо гаворыць, што Лукашэнка будзе заўжды кіраваць Беларусь. Можа, ён будзе жыць вечна?

Насамрэч, спроба зразумець, што адбылося з краінай за апошнія 15 год, заўсёды ёсьць спрабай зразумець, што адбылося з табой і тваімі ўяўленнямі.

Зоры над бульбай

«Я проснуся — здрасте, нет советской власти!» Вядома, што незалежнасьць на Беларусь звалілася як снег на галаву. Але ці азначае гэта, што 23 жніўня, калі выйшаў Указ аб скасаванні КПСС, мы прачнуліся ў іншай краіне? Спачатку трэба разабрацца, у якой краіне мы жылі да гэтага. У Беларусі, у БССР, у Савецкім Саюзе? Адказ на гэтае пытанніе вельмі просты: хто як.

Нехта і ў 1970-я гады, гады «застою»,

Першая ноч незалежнасьці ў сталіцы.

**У 1991 годзе Зянон
Пазьняк і
Аляксандар
Лукашэнка, Яўген
Новікаў і Галіна
Сямдзянова
працавалі разам.**

**Незалежнасць
нарадзілася ў
свабодзе. Мітынгі
1991-га.**

АННАТОЛІЙ КІЯШЧУК

як пазней сталі казаць, жыў у Беларусі. Ня толькі жыхары беларускіх вёсак, але й частка гарадзкой інтэлігэнцыі, у tym ліку студэнцкай моладзі, пачувалася беларусамі, а ня часткай «новай гістарычнай фармацыі — савецкаму народу». А нехта — такіх была пераважная большасць — адчуваў сябе савецкім чалавекам. Зразумела, часам магла адбывацца эвалюцыя ў той або іншы бок.

Успамінаю, як падчас свайго першага студэнцкай «бульбы» (вось дзе невыкараняльная савецкая традыцыя) ішоў вераснёўскай ноччу полем, паглядаючы на зорнае неба. Начныя заранніцы надавалі таямнічаму краявіду рамантычны выгляд і настройвалі на адпаведныя думкі. У нейкі момент я ўявіў сябе маленькай часынкай вялікай краіны, якая раскінулася ад Балтыйскага мора да хрыбтоў Ціньшаню, сопак Камчаткі і Ціхага акіяну. Іншымі словамі — tym самым чалавекам, які «проходит как хозяин». І мяне пералаўняў гонар...

А потым я раптоўна пачаў рагатаць над самім сабой. І сапраўды, хіба ня съмешна ганарыца геаграфічным маштабам, tym, што нейкае ўтварэнне займае шостую частку сушы? Вакол такое хараство, я так утульна й самадастаткова пачуваваю сябе сувімерным маштабам свайго краіны... Імануіл Кант (той, што пісаў пра маральны закон унутры нас і пра зоры над намі) за ўсё жыцьцё, кажуць, ані разу не пакінуў родны Караблявец. А мне падавай нейкі Ціньшань, які калі й бачыў недзе, дык толькі ў «Клюбe кінавандравання». (Была такая передача на ЦТ, цалкам злыданая з французскага тэлебачання. Дарэчы, як і ўсе найбольш папулярныя савецкія тэлеперадачы: «У сівеце жывёлай», да прыкладу, ці «Міжнародная панарама». Так што традыцыя «злыдання», толькі цяпер ужо ў Москвы, на БТ засталася з ранейшых часоў. І новы FM-радыёпроект Зімоўскага «Спінары-2006», форма падачы і ўсе журналісткі прыёмы якой запазычаны ў «Эха Москвы», таму съведчаннем.)

Працяг на старонцы 6.

Незалежнасьць за даляглядам

Працяг са старонкі 5.

Але вярнуся на пачатак 70-х. У момант верасьнёўскага «азарэння» я адчуў усю штучнасьць і съмешную пампэзнасьць савецкага патрыятызму ня розумам, а нейкім унутраным пачуцьцем. Назавём яго эстэтычным, хоць на эстэтычныя веды не прэтэндую. Была за савецкім часам папулярная сэрыя анэкдотаў пра эстэта («Разумееце, я эстэт...»). Дык вось, меней за ёсё хацелася б нагадваць героя тых анэкдотаў.

Фальшывы марш

Падлеткам з усяе музыкі я найболыш любіў вайсковыя маршы — савецкія і (сорамна прызнанца) нямецкія. Мне падабалася вайсковая падрыхтоўка ў школе, асабліва страйвая, хоць я тады нікому б у гэтым не прызнаўся.

Але была шчэ музыка «Бітлз», «Ролінгаў», «Лэд Зэпін». Толькі гэта ўжо крышку пазыней. На той самай бульбе, у сельскім клубе, так добра танчылася пад «Міс Уандэрблід» «Уінгс» ці пад «Жанчыну з пэрлінавымі валасамі» нейкага вугорскага рок-гурту. І тады ж, дарэчы, зьявіліся першыя неўразумелыя пытаныні: чаму, напрыклад, у маленькой Вугоршчыне столкніцу пудоўных рок-гуртоў (адзін «Лякаматыў» чаго быў варты!), а ў Беларусі — толькі «Песьняры» ды «Верасы»?

Так што мой выбар, мой першы зварот да беларушчыны адбыўся не праз Купалу і Коласа, не праз фальклёр і «Песьняроў». І не праз вугорскі рок, зразумела. (Немэн і ўсе астатнія будуць по-тому.)

А проста праз натуральнае сталеніне, пазбаўленіе савецкіх густаў, штампаў і стэрэатыпаў як нейкага штучнага шкарлупіння. Ці, калі скарыстацца вобразам значна пазынейшага часу, гэта герой «Матрыцы» адчуў усю ненатуральнасьць, гідкасць свайго запраграмаванага становішча ўнутры нейкай капсулы.

А нехта назаўсёды застаўся, як у кап-

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

Гэтыя людзі
заваявалі
для Беларусі
незалежнасьць.

суле, у падлетковых гадах. І для яго па-ранейшаму самая пудоўная музыка — барабаны і фанфары. Яго адрас па-ранейшаму — ня дом і ня вуліца, а Савецкі Саюз. І ён па-ранейшаму марыць шпанаўраўца пад камандай старшыні. Ці Лукашэнкі, Пуціна, Януковіча — ня-важна.

Некалі расейскі пісьменнік-дисы-дэнт Андрэй Сіняўскі (ад палітычнага працэсу Сіняўскага і Даніеля ў пачатку 1960-х пайшоў панятак дысыдэнцтва)

казаў, што ў яго разыходжаныні з савецкай уладай не палітычнага, а чыста эстэтычнага парадку. У гэтым аўтар іранічных «Прагулак з Пушкіным» быў, вядома, крыху няшчырым. Усё ж, думаю, не эстэтычнае, але, найперш, этычнае пачуцьце рухала й рухае ўсімі дысыдэнтамі ва ўсе часы. Але менавіта з этычных меркаванняў нармальны чалавек ніколі не прызнаеца, што ім кіруе высокая мараль. Маральны чалавек натуральна пазбягае патасу. Но ад патасу,

катурнаў — адзін крок да няшчырасці.

Іншая плошча

Шлях да Бога ў кожнага свой, і ён неспавядальны. Шлях да панятку Бацькаўшчыны і матчынай мовы ў кожнага таксама свой, неспавядальны.

Любоў да радзімы, як і любоў да жанчыны, — рэч глыбока інтывная. І вонкі яе не выстаўляюць. А калі нехта ўголас кляненца ў любові ды патрыятызме, дык ад яго лепей трymацца да лей. Гэта пра людзей такога кшталту сказана: патрыятызм — апошняе прыбежышча нягодніка.

Ад занадта гучных песнёй пра Радзіму за савецкім часам за вярсту патыхала казённым патрыятызмам і лжывым патасам. Рана ці позна нармальна га чалавека пачынала ванітаваць ад бясконных съпеваў пра Леніна, партыю, камсамол і пра тое, як нехта «в весеннем лесу пил березовый сок». Гэтаксама на ваніты цягне ад сучаснай расейскай папсы — усялякага роду «чакалядных зайцоў». Гэта ўжо, вядома, справа густу.

Але як добра, усё ж такі, што за 15 мінудых гадоў беларуская папса, фактычна, так і не зрабілася самастойнай зъяваю. І наўрад цяпер ужо стане, бо беларуская мова ўсё больш ператвареца ў вачах публікі ў мову дысы-

дэнцкую. Вось яны, два паняткі, і сышліся — этычнае становіцца эстэтычным. І наадварот.

Путч 19 жніўня атрымаўся съмешным і правальным менавіта ў эстэтычным пляне. Пастаноўка атрымалася бяздарнай. Танкі на вуліцах, у якіх скончылася паліва. Віцэ-прэзыдэнт, у якога падчас прэсавай канфэрэнцыі дрыжаць рукі. Прэм'ер-міністар у запоі. Ельцын на танку. (Куды больш эфектнае й драматычнае відовішча — расстрэл расейскага Белага дому з танкавых гарматаў.)

І толькі адзін кадар тых дзён урэзаўся ў памяць як сапраўдны пробліск надзеі — надзеі на іншае жыцьцё. Гэта помнік Дзяржынскаму, які лунае, падвешаны на кране, над Лубянскай плошчай, ля КГБ, у сінечы начнога маскоўскага неба.

Цяпер гэты помнік (няхай ягоная копія) стаіць у Менску.

Запаміナルных кадраў жніўня 1991 году ў беларускай сталіцы не засталося. У адрозненьне ад красавіка таго года, калі плошча Незалежнасці (тады Леніна) віравала ад тысячных натоўпаў рабочых, абураных падвышэннем цнаў, пасля путчу на плошчу выйшли некалькі соцен чалавек. Павінны былі прыйсці доўгія 15 год, каб у Менску здарыўся цуд яднання беларусаў. Але

гэта будзе зусім іншяя Плошча.

«А 15-й гадзіне abstanoўka ў гарадах Беларусі заставалася спакойная: мітынгаў, дэманстрацыяў, стыхійных хваляванняў не было. Вайсковай тэхнікі і патрулёў на вуліцах Менску і на подступах да гораду пакуль няма».

З паведамлення інфармацыйнае агенцыі «Postfaktum». 1991. 19 жніўня.

Ці быў шанец?

Дык усё ж ткі ці быў шанец на пачатку і ў сярэдзіне 1990-х гадоў пачаць будаваць «ня толькі незалежную, але й свабодную» беларускую дзяржаву? Словы «незалежную, але свабодную» наўмысна бяру ў дзъюхосць, бо на штучным супрацьпастаўленыні гэтых паняткаў і палягае сутнасць справы.

Некалі, на пачатку мінулага стагодзьдзя, расейскі сатырык пісаў пра сучасніка-буржуа, якому немаведама чаго больш хацелася: «Канстытуцыі ці пястружыны з хэнам». Гэтаксама некаторыя лідэры беларускай апазыцыі, ужо на пачатку новага тысячагодзьдзя, ніяк ня могуць вызначыцца, за што ім змагацца — за свабоду свайго народу ці за дзяржаўны сувэрэнітэт?

Калі прызнаць той факт, што боль-

Працяг на старонцы 8.

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

Першым ідэю незалежнасці паставіў на парадак дня лідэр Народнага Фронту Зянон Пазняк.

Незалежнасьць за даляглядам

Працяг са старонкі 7.

шасыць цяперашнія апазыцыі родам адтуль — з канца 1980-х — пачатку 1990-х, з Чарнобыльскага шляху і маршаў на Курапаты, хто складаў, абіраў ці падтрымліваў апазыцыю ў Вярхоўным Савеце 12-га склікання, дык тады адказ на паставленае пытанье не мусіць быць адназначны. Не, не было шанцу ў Беларусі стаць свободнай дэмакратычнай дзяржавай — такай, як Літва ці іншыя краіны Балтыі. Не было, бо гісторыя ня ведае ўмоўнага ладу.

Дзяржаўны сувэрэнітэт, назоў «Рэспубліка Беларусь», герб Пагоня, бел-чырвона-белы сцяг (які ўпершыню ўнёс ў Аўальнью залю ВС дэпутат Лукашэнка разам з дэпутатамі Сямдзянавай і Кавалёнкам) — усё гэта было. І ўсё гэта мае безумоўную гістарычную каштоўнасць. Прынамсі, ня меншую за абвяшчэнне БНР у 1918 годзе.

Назоў і сымболіка былі прынятыя пад цікам апазыцыі на чале зь Зянонам Пазняком. Адна яго прысутнасць у

парламэнцкай залі выклікала ў камуністычнай большасці стан, блізкі да паралюшу. Але на папярэднім абзахы пе-ралік дасягненняў нацыянальна-дэмакратычнай апазыцыі можна скончыць.

Не ўважаць жа за перамогу абрэніе Шушкевіча сыпікерам Вярхоўнага Савету з яго (сыпікерскім) аблежаваным да съмеху паўнамоцтвам? Альбо призна-чэньне міністрам замежных справаў Беларусі партнамэнтлітарнага Краўчанкі?

Апазыцыя вельмі хутка сталася бітай у літаральным сэнсе слова.

Прасунутыя і раскручаныя

Беларускую мову й сцягі ў апазыцыі аднялі меней чым праз чатыры гады пасля абвяшчэння Рэспублікі Беларусь. (Так, БНР праиснавала напамат меней — гістарычны прагрэс навідавоку.) Пішу тут пра апазыцыю, бо ні мова, ні гістарычная сымболіка не былі за гэты ка-роткі час усьвядомленыя народам як уласны здабытак і несумненная каштоўнасць. Але віна за гэта кладзеца ня толькі на апазыцыю ў палітычным сэнсе

слова. Віна на беларускай інтэлігенцыі.

Далёка ня ўсе яе прадстаўнікі (у тым ліку і тыя, хто далучае сябе да панятку інтэлігенцыя) змагаліся за мову асабістым прыкладам. А сярод выдаўцоў, журналістаў і пісьменнікаў «дэмакратычнай хвалі» хапала прыхільнікі «великого и могучего» як уյáнага сродку пропаганды беларушчыны сярод электарату. Мушу пакаяцца, бо сам цягам 1990-х гадоў меркаваў, што няма вялікай розніцы, для якога выдання пісаць — беларуска — ці расейскамоўнага. Абы ягоны кірунак быў «правільны», то бок дэмакратычны. Да якой глыбіні падзеньня, у тым ліку й чиста прафесійнага, можна бачыць на прыкладзе некаторых цяперашніх расейскамоўных «незалежных» выданняў.

Зразумела, і яе «паўмоўнія», паўазыцыйныя спаборнікі на рынку СМІ прасунуліся за апошнія гады ненашмат далей у заваёве чытацкіх сэрцаў. Калі «Наша Ніва» здолела атрымаць фантас-тичную перамогу ў гаспадарчым судзе — адстаяць клясычны правапіс, гэтую тэму калегі зь іншых газет палічылі маргінальной, каб пра яе заплаті гава-рыць. Расейскамоўныя СМІ — такія, як «БДГ», апрыёры лічылі сябе вышэйшымі ці не на дзяве галавы за беларус-камоўнія, квазі-маргінальныя мэдыі. Но яны не зімаліся марнай справай, не змагаліся зь ветракамі, але — інформавалі насельніцтва. А насамрэч — выхо-

Беларускія нацыянал-дэмакраты, у адрозненінне ад украінскіх, не знайшлі супольных інтарэсаў з былымі камуністамі.

За пятнаццаць гадоў незалежнасці беларусы адчулі сябе супольнасцю.

ўвалі ў чытачах цынізм, прывучалі іх і сябе да думкі, што беларуская мова, увогуле беларушчына, нічога ня вартая, асабліва ў палітыцы. Дык што ж зьдзіўляцца, што закрыцьцё тыднёвікаў кшталту «Свабода», «БДГ» выклікала ў «прасунутых» калегаў зь іншых расейскамоўных выданняў хіба толькі млявы інтарэс, а ў чытачоў — павальную апастоўню. Цікава, што дагэтуль найбольш масавая і актыўная за апошнія гады пратэсты чытачоў выклікала пагроза закрыцця «Нашай Ніве» — ня самай масавай, ня самай раскрученай і ня самай як на сённяня вядомай у Беларусі газэты. Чытач у яе, як выявілася, ня быў заражаны тым цынізмам і абыякавасцю, якімі прасякнутае беларускае грамадства ў цэлым.

Ну, а дзе апынуліся найбольш «прасунутыя» і «раскрученныя» дэмакратычныя выданні? Вядома, дзе. Тамсама, дзе ўсе астатнія. Можна сказаць, што ўладам усё адно, якія газэты закрываць — беларускія-ці расейскамоўныя. Абы не выступалі супраць улады. А можна сказаць інакш. Выдаўцам і рэдактарам расейскамоўных газэт не было справы да беларускай мовы як да зьявы, якая не

прыносіць тут і цяпер прыбытку. Але ў сітуацыі, калі грамадзтва губляе культурніцкія арыенціры, калі яно становіцца амормфным плебесам, пазбаўленым нацыянальных каштоўнасцяў, яму абсалютна да лямпачкі лёс усіх апазыцыйных газэт разам з усімі апазыцыйнэрамі. Гэта — адплата за нацыянальны ніглізм і цынізм апазыцыйных палітыкаў. Ня ўсіх, вядома. Але значная частка іх па-ранейшаму складае касцяк так званай аб'яднанай дэмакратычнай апазыцыі.

Аб'яднанай на чым? На якіх каштоўнасцях? Свабоды? Сувэрэнітэту? Таго й іншага пакрысе? На ідэйных кампра-місах з уладай? На падачках (будзем называць рэчы сваім імёнам) Захаду?

А, праўда, наступаюць ужо новыя — мясцовыя выбары. Што ж, апазыцыйным СМІ трэба зноў набраць у рот вады. Ціха: ідзе выбарчая кампанія! З загадзя вядомым вынікам.

Хто каго заслужыў?

Вядома, падчас выбараў нельга крытыкаваць апазыцыю — тым больш калі яна выступае як аб'яднаная. Аднак пасля апошніх презыдэнцкіх выбараў

прайшло ўжо больш за сто дзён. І нават калі ўяўіць, што на іх перамогі адзіны кандыдат, дык і тады надышоў час, калі ўрад — сапраўдны, альбо ценевы, альбо меркаваны — павінен адказваць за свае дзеянні. Ці іхнью адсутнасць.

Нездарма кажуць, што ў перамогі тысячы бацькоў, параза — заўсёды сірата. Дык, можа, хопіць ужо ківаць увесь час на Мілінкевіча й Казуліна? Можа, і шараговым сябрам апазыцыі, а таксама тым, хто яе падтрымліваў, час прыгледзеца да саміх сябе, да таго, што мы зрабілі ня толькі за апошнія месяцы, а за гэтыя пятнаццаць гадоў. Аддалі сваіх дзяцей у беларускія садкі й клясы? Навучылі іх гаварыць па-беларуску? Сталі размаўляць выключна на мове? Абаранілі свайго калегу, якога зволылі «за палітыку»? Падпісаліся на якое-небудзь беларускае выданне?

Я зусім не заклікаю да самабічавання. Хай гэтае старадаўнє расейскае захапленне застанецца заняткам тых, хто яго прыдумаў.

Тут іншая справа, якая вяртае нас да пытання, ці быў у беларусаў шанец ці

Незалежнасьць за даляглядам

Працяг са старонкі 9.

ня быў?

Формула «кожын народ мае той урад, якога ён заслугоўвае» выглядае трапней. Але не заўсёды яна пасуе. Прынамсі злоўжываць ёй ці абсалютызаўваць яе ня варта. Некаторыя лічаць, што нямецкі народ (а разам з ім — і габройскі?) заслужылі Гітлера і ўсё тое «ня толькі кепскае», што пры ім адбылося ў Нямеччыне. Магчыма. Але чыя тады заслуга Гётэ й Шылер, Розэнкрэйцеры, Бісмарк, канцлер Адэнаўэр, уршпце?

Дапусьцім, самі палякі вінаватыя ў тым, што імі, падобна таму, як ва ўсходніх дэспатыях, цяпер кіруюць краёўныя браты-блізныяты. Абодва — запятыя прыхільнікі сымяротнай кары і забароны абортаў. (І тое, і другое ў адным фляконе!) Але хто, як не палякі, стварыў «Салідарнасьць», хто даў Януша Корчака, хто абіраў прэзыдэнтамі

Валэнсу і Квасьніўскую? Зразумела, калі не хадзіць на выбары (а большасьць польскіх выбарцаў апошнім часам так і робяць), лічыць сябе вышэйшымі за палітыку ці далёкімі ад яе, то тады й ня трэба скардзіцца, што *neхта* галасаваў за Лукашэнку ў зъменшаным і адаптаваным польскім выданні — пана Лепэра. Але ў тым і сутнасьць. У галасаваныні. У сумленных выбарах. Толькі ў гэтым выпадку й можна казаць пра «уряд, якога народ заслужыў».

Калі выбараў і выбару няма, няма сэнсу казаць, што нейкі народ заслужыў Гітлера ці Кім Чэн Ира. Ад такіх разваг вельмі недалёка да таго, каб пачаць пайтараць за расістамі й юдафобамі: габрэі самі сябе загналі ў канцлягеры. Інакш кажучы, калі ім было гэтак кепска — чаму яны не супрапоўляліся?

Заўважу пры гэтым, што «пасіўнасьць» габрэяў падабаецца сучасным мудрацам куды больш, чым іхная ж

мужнасьць і гатовасьць змагацца за свае сем'і ды бацькаўшчыну. Тады іх называюць агрэсарамі, памагатымі амэрыканскага імпэрыялізму й людажэрцамі — як у выпадку ўзброенага канфлікту з «Хізбалагам» у Лібане, напрыклад.

Гэтаксама ўдзельнік Слуцкага збройнага чыну падабаецца афіцыйнай пра-пагандзе куды менш, чым рахманы беларус, які нават у партызанах дзейнічаў выключна на загад мужных сталінскіх чэкістаў, а ворагаў пры гэтым забіваў гуманным дыстанцыйным мэтадам — з дапамогай міны на рэйках.

У беларускага народу шанец пабудаваць свабодную й незалежную дзяржаву ня толькі быў, але застаецца.

Нямецкі народ, які стаў прычынай і ахвярай (так, і ахвярай) самай жудаснай трагедыі ў ХХ ст., прайшоў праз ганебную капітуляцыю, акупацыю, голад і галечу, ганьбу нюрнберскага працэсу, падзел нацыі на дзве. І ўсё-ткі ён адрадзіўся. І ўзровень жыцця ў сёньняшній Нямеччыне адзін з найвышэйшых у сьвеце. І калі цяпер на міжнародным узроўні разглядаецца магчымасьць адпраўкі войскаву Бундэсверу на мяжу з Ізраілем, гэта ўжо сама сабою гаворыць аб tym, наколькі зъмянілася Нямеччына. І наколькі зъмяніўся съвет.

І ў такім съвеце на Беларусі і беларускага народу яшчэ застаецца свой шанец.

Перад
будучынай.
Фэст у Івенцы.
2006 год.

Пад расейскім трыкалёрам і арлом

У камісіі палаты прадстаўнікоў засядалі пад расейскім арлом. Камэнтар Сяргея Навумчыка.

На початку 1990-х мы, тагачасныя актыўісты БНФ, казалі, што дзяржаўныя сымбалі і мова — гэта такожа важныя, як і эканоміка.

Мы памыляліся.

У парадунаны са сцягам, з гербам, з мовай, эканоміка (якая ў жыцці грамадзтва, канечне, важная) ня мае ніякага значэння. Удакладняю: яна ня проста менш істотная ці мала істотная — яна ўвогуле ня мае значэння, калі на карту прастаўлены лёс сымбаляў і мовы. Бо ад апошніх залежыць і лёс народу.

Гісторыя мае шмат прыкладаў, калі эканоміка адроджалася за некалькі гадоў у краінах, дзе прамысловасць і інфраструктура былі разбураныя ўшчэнт (Нямеччына на мяжы 1940—1950-х). Але няма ніводнага прыкладу, калі б насельніцтва, якое згубіла нацыянальныя арыенцыі, дасягнула б дабрабыту (некаторыя афрыканскія краіны, дзе разбураная грамадзянская супольнасць, ня могуць узыяцца нават пры мільярдных датацыйах Захаду).

Некалькі гадоў таму ў ЗША рэстаўравалі стары зорна-паласаты сцяг незвычайнага вялікага памеру, зь якім звязаны славуты эпізод амэрыканскай гісторыі. Рэстаўрацыя рабілася ў лябараторыі некалькі год з выкарыстаннем самых каштоўных мэтадаў кансервациі і каштавала некалькі мільёнаў (!) даляраў.

Амэрыка — самая багатая краіна, але і тут хапае сацыяльных проблем. Напрыклад, больш як 40 мільёнаў грамадзянай ЗША ня маюць мэдычнай страхоўкі. Заўважу, што гэта ня самая бедная — самая бедная акурат маюць сацыяльную страхоўку. Гэта — сярэдні пласт грамадзтва з даходам ад 50 да 75 тысяч даляраў на год, каму на працы страхоўку не даюць, а самому набыць задорага — бо трэба выплачваць

Камісія палаты прадстаўнікоў па міжнародных справах і сувязях з СНД стала засядзе пад расейскай сымболікай.

кредыт за жылы лё, вучобу дзяцей і г.д. Такая публіка пераважна адукаваная, яна чытае газэты і, натуральна, можа ў газэты напісаць. Аднак ні ў воднай амэрыканскай газэце не было дыскусіі: а ці трэба выдаткоўваць вялізныя грошы на кавалак матэрыі, ці ня лепш спачатку «падлічыць народ» (у варыянце менскіх лібералаў было б — «накарміць»)? Ніхто не заклікаў да «прагматызму» менавіта таму, што амэрыканцы — надзвычай прагматычныя людзі і прыярытэты што ў асабістым, што ў дзяржаўным жыцці вылічваюць матэматычна дакладна.

Апошнім часам усё часцей даводзіцца чуць пра «непрагматызм» галадоўкі дэпутатаў БНФ у Авалынай залі парлямэнту ў 1995 г. Мне ж падаецца, што, пасля аднаўлення Незалежнасці, гэта самое важнае, што мы зрабілі ў tym Вярховым Савеце, бо выступілі за сцяг, герб і мову.

Мяне ўжо цяжка нечым зьдзівіць у беларускай палітыцы, але тос, што ўбачыў на ўеб-сайце палаты прадстаўнікоў Рэспублікі Беларусь, скажу безь пераболышвання, — шакавала. Тут зымешчаны фатаздымак пасяджэння камісіі па міжнародных справах і сувязях з СНД. Зылева — чырвона-зялёны сцяг, а справа — сцяг Расейскай Фэдэрациі. А на сцянцы, разам з «лукашэнкайскім» гербам, прымацаваны расейскі дзівочагаловы арол.

Засірнуў у архіў уеб-сайту — ранейшыя пасяджэнні ў гэтай камісіі таксама праходзілі пад расейскімі дзяржаўнымі сымбалімі.

На міждзяржаўных, міжпарламэнцкіх сустрэчах прынята выстаўляць на стол сцяжкі краінаў-удзельніц. На сустрэчах прэзыдэнтаў таксама ёсьць

Пад расейскім трыкалёрам і арлом

Працяг са старонкі II.

дзяржаўная сцягі. Але тут, у памяшканыні Дому ўраду, расейскі сцяг выстайлены стала, стацыянарна ды япчэ прымацаваны на сцяне расейскі герб. «Палата» — не грамадзкая арганізацыя і не прыватная кантора, і міжнародная камісія — адна з ключавых камісіяў у парламэнце кожнай краіны. Як назначана на тым жа сайце, да кампетэнцыі «палатачнай» камісіі належыць «пытаныні геапалітыкі, распрацоўка і ўдасканальванье законаў аб зацвярджэнні асноўных напрамкаў замежнай палітыкі», «палітычныя аспекты праблемаў разразбярэння і бясыпекі».

Наўона думаець, што цяперашні «парламэнт» распрацоўвае нешта самастойна ад лукашэнкаўскай адміністрацыі, яго функцыя — хапіць б сымбалічна легітымізацыя прынятых прэзыдэнтам рештэйня. Але тым большае значэнне набывае сымбалъ, пад якім гэта адбываецца. З усяго, што я ведаю пра так званую беларуска-расейскую інтэграцыю, гэтыя здымкі — найболыш яскравае съведчаньне таго, як далёка зайшоў

працэс, які я ўсё ж вызначыў бы як анексія. У сучасным съвеце ня трэба (дакладней — не заўсёды трэба) уводзіць дывізіі, каб узяць пад кантроль чужую тэрыторыю. Ёсьць мэханізмы палітычнага, эканамічнага, заканадаўчага паглынання (дарэчы, апошнім ціпер і занятая «палата», пасылядоўна праводзячы «уніфікацыю» беларускага заканадаўства пад расейскага).

У 1995 годзе ў газэце «Свабода» я надрукаваў артыкул, у якім даводзіў, што галоўнай мэтай Лукашэнкі ёсьць Крэмль. Публікацыя выклікала з'ядлівую камэнтары палітолягаў. Празь некалькі гадоў тыя ж самыя палітолягі былі вымушаныя прызнаць слушнасць аргументаў, некаторыя на разыўціці гэтай тэмы зрабілі сабе кар'еру. Япчэ празь некалькі гадоў А. Фядута апублікаваў свае ўспаміны, дзе пацвердзіў і даволі падрабязна апісаў гэту ідэфікс Лукашэнкі.

Мэмуары цяперашняга атачэння пра сёньняшнія размовы ў прэзыдэнцкіх апартамэнтах — наперадзе. Але перакананы: як і раней, стратэгічнай мэтай Лукашэнкі ёсьць Крэмль. Каньюнктура пакуль не на яго карысыць. Але сътуацыя можа зьмяніцца. Ва ўсялякім разе, ён робіць

усё, каб быць напагатове, каб дасягнуць сваёй мэты — і ня робіць нічога, што б яго ад гэтай мэты аддаляла.

Ізноў жа, уявім, гіпатэтычна, што прэзыдэнту Летувы Адамкусу прапаноўваюць: аб'ядноўваць Летуву з Расеяй — і робіцца гаспадаром Крамля. Мяркую, у адказ прагучэла б колькі спэцыфічных расейскіх словаў, за дзесяцігодзідзі жыцця ў ЗША не забытых бытым змагаром з «энкаўдэ». Колькі б праиснавала Незалежнасць Беларусі пры аналагічнай прапанове Лукашэнку? Пытаныне рытарычнае.

І нядыўня дыскусія ў «НН» — «Калі Лукашэнка выступіць за беларускую дзяржаўнасць, ці павінна апазыцыя яго падтрымаць?» — на фоне гэтага ўյўлецца бессэнсоўнай. За беларускую дзяржаўнасць ён ніколі не выступіць. Мэта Лукашэнкі — зачысьціць тэрыторыю, якую потым можна выгадна прадаць. Мэта Крамля — узяць гэту тэрыторыю (хто пасправе даказаць адваротнае, хай спачатку прыгадае, калі хоць аднойчы лідэры Ресеі заявілі, што прызнаюць Незалежнасць Беларусі).

Днімі Лукашэнка зрабіў прызначэнны ў систэме аўяднанага штабу «арганізацыі дамовы аўкалектыўнай бясыпекі» — так патрапіла, што там існуе ўпраўленыне каардынанты плянавання, стасавання і падрыхтоўкі. Адбылося гэта на фоне ягонай заявы, што «нашае зацікаўленыне тут і наш уздел — гэта групоўка беларуска-расейскіх войскаў

АНОНС

Рэальна гледзячы на рэчы

Кажуць, першы віцэ-прэм'ер беларускага ўраду Ўладзімер Сямашка моцна ганарыцца тым, што за час сваёй працы не пусыць у Беларусь ніводнага расейскага прадпрымальніка. Кажуць, дырэктарскі корпус ад віцэ-прем'ера Сямашкі праста ў

захапленыні. Кажуць, што ў сапраўднасці ўстаноўку Сямашку дас той чалавек, які заўважыў яго на сярэднепэрспектыўным заводзе “Гарызонт” і адправіў ва ўрад. Кажуць, што страуні з мілымі сэрцу нацыяналістай назвамі “Салодкі

фальварак” і “Ракаўскі бровар” (“...дэмакратай апошні фарпост...”, як сипявае Бартосік) належыць пэўнаму спадару Чыжу, якому някепска лётаеца ў Драздах, а “Талака” і “Мірскі замак” — сыну іншай дамы з птушынным прозвішчам...

Пра незалежнасць, эканоміку й культуру: у наступным нумары “НН” — Андрэй Дацко адказвае Сяргею Навумчыку й Віталю Тарасу.

на заходнім напрамку». Стратэгію і тактыку гэтай «групоўкі» распрацоўвае расейскі Генштаб. Ён жа і «каардынуе». Прыхільнікам тэорыі, што пры Лукашэнку краіна ўпершыню здабыла ды ўмацавала дзяржаўныя інстытуцыі, магу нагадаць, што ў 1993 годзе маскоўскі Генштаб толькі марыў пра ўплыў на стратэгічнае і апэратыўнае плянаванье ў беларускім войску — вайсковую дактрину ў той час вызначаў Вярхоўны Савет.

Сёньня «палата», калі б і пажадала гэта рабіць, выпрацоўвала б дыктрыну пад расейскім сцягам.

У лёсе любой дзяржавы ваенны аспект, пытаныні абароны зўймаюць найважнейшае месца. Але і генэрал, і салдат, і кожны, хто хаецца б дзень праслужыць у войску, ведаюць: калі

дывізія губляе сцяг, камандзір ідзе пад трывал, а сама дывізія расфармоўваецца. Гэты закон няўхільна выконваецца і на вайне, бо «воля да перамогі» ва ўмовах баявых дзеяньняў — не абстрактнае паняцце.

Сёньня ажыццяўляеца больш глябальная стратэгія, чым праста вайсковая, — стратэгія стварэння «небеларускай Беларуссіі». Канчатковая мэта — зынішчыць у беларусаў нацыянальную самасвядомасць, каб на рэфэрэндуме яны самі прагаласавалі за аб'яднанне, і нават пры ўдзеле міжнародных назіральнікаў «дэмакратычна» паказалі патрэбны вынік. І нацыянальныя сілы яны маюць ні палітычнага, ні эканамічнага, ні — давайце назавем рэчы сваім імёнамі

— вайсковага патэнцыялу, каб спыніць такі сцэнар, калі Москва і Лукашэнка пажадаюць яго давесці да канца.

Вам падаеца такі вынік плебісциту нерэальнym? Паверце, што ў пачатку 1995 году бальшыня палітолягаў лічылі, што і бел-чырвона-белы сцяг, і «Пагоня» — назаўжды.

Але пачалі якраз са сцягам, з герба, з мовы — і вось цяпер у Доме ўраду на гаспадарскім месцы стаіць расейскі трывалёр і вісіць двухгаловы арол.

Некалькі гадоў я спрачаюся з палітолягамі, якія лічаць, што «Незалежнасці Беларусі нічога не пагражает». Аргументам яны ня вераць.

Магчыма, цяпер яны павераць уласным вачам?

Прага

Хто народны?

Працяг з № 29.

Парлямэнт раз на пяць гадоў

Я за тое, каб званыне народнага пісьменьніка (мастака, артыста) надаваў парлямэнту час сваіх адмысловых паседжанняў. Дзеля выключэння дэвалываць званняў такія пасяджэнні мусіць зборацца нячаста — напрыклад, раз на пяць гадоў. Добра было б нават прадугледзець парадак іхніга склікання ў Канстытуцыі. Дэбаты пра літаратуру ў парлямэнцкіх мурох пэўна падвысілі б ейны статус у грамадзтве.

Вольф Рубінчык,
палітоляг, кур'ер, Менск

Прызнаныне мае Арлоў

Калі гаварыць пра пісьменьнікаў, што маюць права цяпер называцца Народнымі, то скажу пра крытэрыі, паводле якіх мяркую. Званыне Народнага пісьменьніка, я ўпэўнены, мусіць зъмяшчаць у сабе як ацэнку літаратурнага ўзроў-

ню майстра, так і адзнаку папулярнасці аўтара, народнага прызнаныя. Значчыне мае ступень злабадзённасці творчасці, а таксама, думаю, і грамадзянская пазыцыя пісьменьніка.

Найбольш усім гэтым крытэрам у сучаснай Беларусі адпавядае Ўладзімер Арлоў. У мяне німа сумненняў, што творчасць Арлова ўвойдзе (калі яшчэ не ўвайшла) ў залаты фонд беларускай літаратуры. Не падлягае сумненню таксама яго папулярнасць і актуальнасць.

Калі ёсьць магчымасць «прагаласаваць» і за іншых, хачу аддаць свой голас таксама за Генадзя Бураўкіна ды Андрэя Хадановіча.

Спадар з gmail.com

***

Я галасую за Ўладзімера Арлова.

Спадар з inbox.ru

***

На вашу прапанову хачу адказаць, што гэтае званыне

нам беларусам не пашкодзіла б, бо спрыяе стварэнню нацыянальнай эліты і усуведамленню нацыянальнай генасці. Лічу, што гэтага званыя вартыя Вольга Іпатава, Рыгор Барадулін, Васіль Сёмуха, Валянцін Тарас, Уладзімер Арлоў, Вітаўт Чаропка.

Людміла Літвінава,
Менск

Іпатава

Галасую за Вольгу Іпатаву
Зінаіда Крупская-
Губарава, Вілейка

Зянон

Народным пісьменьнікам Беларусі варта называць Зянона, бо ўсё, што ён піша, піша з думкаю пра наш народ. Піша геніяльна: трапна, даступна да масавага разумення, прароча. Многі час расплюшчыць вочы на літаратурны талент Пазнянка, калі ўжо нешта замінае ім успрыніць ягоны талент палітычны.

Карцаў, Менск

Тым, каму дала гісторыя

1. Наўрад ці варта гэтую гульню пачынаць, бо ў на-

шых умовах гэта можа прывесці да ганення на мінаваных і спарадзіць плойму «народных» ад паралельнай структуры. А некаторыя і па «кумпалае» ў сваім доме атрымаюць.

2. Народнага павінна прысуджаць структура, упаўнаважаная народам і падканторольная яму, з апрабаваннем праз сіта гісторыі. Толькі чалавек (мастак), які ўвесць свой талент, розум і здароўе аддаў служэнню нашаму народу мае падставу называцца народным. Калі ж гаварыць, каму б я сёньня даў званыне народнага, дык гэта Багушэвічу, Багдановічу, Геніюш і Арсеньевай. Наша гісторыя ім дала гэтае званыне. Той, хто на «цэніць» наше мовы паводле «общедемократических» меркаванняў, — на наш народны! Калі толькі практикуеца ў пляцены слоў, не ідзе сёньня на барыкады — не народны!

3. Менш за ўсё трэба браць пад увагу меркаванне калег-мастакоў, бо амаль усе яны сябе ставяць вышэй за іншых, усе яны з хворай амбіцыяй.

I.Крамко,
Менск

Сёньня Беларусь перапампоўвае вялікую колькасць перапрацаванай расейскай нафты ў Эўразію. Што гэта азначае для эканомікі й пэрспэктыўай дэмакратызацыі? Камэнтар Сяргея Каала.

«Беларусь — гэта краіна з эканомікай, залежнай ад гандлю і арыентаванай у бок Эўропы». Гучыць нібыта ва ўнісон з бачаньнем змагарных апазыцыйных палітыкаў, але на самай справе менавіта такое ўражаньне пакідаюць статыстычныя паказальнікі гандлю ЭЗ. Больш за палову экспарту Беларусі ідзе ў Эўропу, і мільярды эўра прыбыткаў цякуць у Беларусь. Падаецца, што сёньня Беларусь знаходзіцца ў нашмат лепшым стане, чым яшчэ трэх гады таму, калі яе састарэлыя тавары не былі канкурантаздольныя нават у Ресеi. Што ж адбылося за апошнія некалькі год?

У 2003 г. экспарт Беларусі ў Вялікабрытанію, які складаў 32 млн даляраў, можна было не заўважаць як дробнае статыстычнае адхіленне. Але праз два гады Вялікабрытанія пачала імпартаваць тавараў на суму большую, чым у 12 разоў. А ў 2006 г. беларускі экспарт набліжаецца да сумы звыш 700 млн даляраў. Сёньня паводле паказчыкаў экспарту ў Вялікабрытанію Беларусь апярэджвае Ўкраіну.

Збольшага па ўсім ЭЗ карціна тая ж самая: паміж 2003 і 2005 г. беларускі экспарт у 25 краінаў ЭЗ падвысіўся на 70% і склаў лічбу ў 3,3 млрд эўра за мінулы год. Калі яшчэ трэх гады таму меней за 20% экспарту Беларусі прыпадала на ЭЗ, дык цяпер доля беларускага экспарту ў ЭЗ перавышае 50%.

Эўрапейская эканоміка?

Гэта цудоўнае пераўтварэнне. Аднак нават большым цудам ёсьць тое, наколькі няшмат увагі яму надавалася. Тут маеща простае тлумачэнне: гэты рост цалкам

Сяргей Каоль — фінансавы аналітык. Вырас у Беларусі, працуе ў ЗША.

абумоўлены пераменамі на глябальных рынках энергіі. Сярэднегадавая цана на нафту ў пэрыяд з 2003 да 2005 гадоў падвоілася, тады як экспарт нафтавых прадуктаў з Беларусі павялічыўся ў 2,7 раза, апярэдзіўшы рост кошту на нафту.

Рост беларускага нафтавага экспарту — гэта вынік адмысловай палітыкі ўраду, накіраванай на выкарыстаньне савецкай спадчыны: перапрацоўчых заводаў у Мазыры і Наваполацку, якія ачышчаюць расейскую нафту й прадаюць яе на Захад. Гэтыя заводы, магутнасці якіх нашмат перавышаюць патрэбы Беларусі, былі пабудаваны ў рамках энергетычнай стратэгіі Савецкага Саюзу ў 1970-я гады. У той час рост цэнаў на нафту адцігнуў скон савецкай эканомікі яшчэ на адно дзесяцігодзінь.

Відавочна, што прэзыдэнт

Лукашэнка спадзяеца на падобны ж эфект для свайго рэжыму.

Беларускія заводы, пабудаваны ў брэжнёўскія часы, аднавілі сваю працу, і толькі за два гады аб'ём перапрампанаванай імі нафты ў Эўропу ўзыняўся на 37%. Доля паліва ў агульнym гандлёвым абароце ўзрасла з 36% да 56%. Атрыманыя на гэтым гроши складаюць больш за 15% агульнага нацыянальнага прадукту. Гэтаксама, як у блізкаўсходніх нафтавай краіне, росквіт Беларусі цяпер грунтуюцца на нафце.

Бум на гроши суседа

Але ў адрозненіне ад большасці іншых нафтавых дзяржаваў, Беларусь ня мае сваіх уласных мінэральных радовішчаў. Яна займаецца толькі перапрацоўкай сырвіны, якую атрымлівае з Ресеi. Нафта складае прыблізна 40% беларускага экспарту, а таксама калі 40% яе імпарту. Можна сказаць, што эканоміка краіны ператварылася ў трубу, пасярэдзіне якой знаходзіцца нафтаперапрацоўчы завод.

Перапрацоўка чужое нафты — неблагі бізнес, асабліва ў часы, калі

Беларусь:

сусьеветныя перапрацоўчыя магутнасці не адпавядаюць попыту. Менавіта такія часы назіраюцца цяпер. Але звычайна гэта не дае такі прыбытак, які сёньня атрымлівае Беларусь. Яраслаў Раманчук, намесьнік старшыні Аб'яднанай грамадзянскай партыі, кажа, што, паводле афіцыйнай статыстыкі Беларусі, у пэрыяд з 2003 да 2005 году розніца паміж рынковай цаной расейской сырвіны й цаной, якую плацілі за яе беларускія перапрацоўчыкі, вагалася ў межах 35—45%. Іншыя аглядальнікі даюць такія ж лічбы.

Такая розніца дазваляе беларускім нафтаперапрацоўчым заводам зарабляць каля 10 даляраў за барэль нафты нават з улікам непрыбытковага ўнутранага спажывання нафты. (Дзеля парашунання: эўрапейская перапрацоўчая прамысловасць, якая яна мае доступу да бязъмернай колькасці расейской сырвіны, у 2005 г. губляла на адным барэлі каля 4 даляраў.) Гэта фантастычныя прыбыткі: сама Ресеi зарабляе на здабычу меней, чым дазваляе зарабляць Беларусі на перапрацоўцы.

Неймавернае ператварэнне

Цяпер гэты прыбытковы бізнес дае Беларусі амаль 1 млрд даляраў штогод. У краіне, якая кіруеца асабістым прэзыдэнтам, вельмі добра зразумела, на што ідзе гэты здабытак: на пабудову Нацыянальнай бібліятэкі, на адзначэніне дзяржаўных святаў, на закупку тэхнікі для міліцыі. Без праменаў у Ресеi трансфармацыі Беларусі ў нафтавую дзяржаву не адбылося б. Сапраўды, гэтае неймавернае пераўтварэнне, якое, пачынаючы з 2003 г., адбылося ў магутнага беларускага суседа на ўсходзе, мае яшчэ адзін аспект.

Яшчэ некалькі год таму простая інтэграцыя беларускай эканомікі ў расейскую была немагчымая. Нягледзячы на ўсю сваю алігархічнасць, хаатычнасць і

перапрацаваны* рэжым

карумпаванасць, якія толькі могуць быць, у Расеі ўсё ж існаваў рынак, які не кантролюваўся дзяржавай. Сёння зусім іншая реч. Усё яшчэ працуючы паводле рынковых прынцыпаў, прывабліваючы замежны капітал і беручы ўдзел у глябальных эканамічных клубах, Расея аднаўляе цэнтральную ролю

Пры карпарацыі «Пуцінская Расея» Беларусь займае месца невялічкай даччынай кампаніі, якой дазволена рафінаваць расейскую нафту.

дзяржавы ў кіраванні эканомікай. Яе кіраўніцтва перасъедуе адмысловую стратэгію стварэння моцнай, але цэнтралізаванай нацыянальнай эканомікі, што будзе на грунце энерганосбітаў.

Большая роля рынку

Рацыяналізаваўшы й часткова рэнацыяналізаваўшы сваю энергетычную прымесловасць, Крэмль стварыў систэму, пры якой асноўная буйныя кампаніі кіруюцца сучаснымі й былымі прадстаўнікамі ўраду, а таксама асабістымі паплечнікамі презыдента Пуціна. Пры гэтай навастворанай расейской карпарацыі Беларусь займае месца невялічкай даччынай кампаніі, якой дазволена перапрацоўваць расейскую нафту дзеля падтрыманья на плаву яе савецкай прымесловасці, якая ў адваротным выпадку прыйшла б у занядобу.

Менавіта ў той час, калі павялічылася роля дзяржавы ў расейской эканоміцы, Лукашэнка стаў дазваляць большую ролю рынку ў сваёй эканоміцы. У адрозненінне ад Пуціна, яму ня трэба прызначаць сваіх людзей на галоўныя кіроўныя пасады, бо ў Беларусі ніякі сур'ёзны бізнес не магчымы бяз сувязяў з прэзыдэнцкім апаратам. У выніку, дзьве дзяржаўныя систэмы

збліжаюцца, і гэта мае выразныя палітычныя наступствы менавіта з улікам залежнасці Беларусі ад нафты.

Што ўсё гэта значыць?

Па-першае, апазыція мусіць прызнаць, што яе традыцыйная тэза аб правальных дзеяннях рэжыму ў эканоміцы ня будзе спрацоўваць, пакуль мільярды эўра цякуць у краіну. Стан сэктараў эканомікі, не завязаных на нафтэ, хутка пагаршаецца, але ж падтрымліваецца за кошт пераразымеркавання нафтавага прыбыту. Субсыдті, якія ідуць на выплату заробкаў, працягваюць ствараць уражаныне нармалёвасці шляху развязання краіны ў вачох звычайнага працаўніка. Апазыцыі патрэбная іншая тэза.

Выступы падчас выбарчай кампаніі аднаго з лідэраў апазыцыі, Аляксандра Казуліна, які ціпер за кратамі, могуць стаць карысным узорам. Сп. Казулін хутчэй імкнуўся не да пераконвання сваіх прыхільнікаў у тым, што эканоміка стагнует, а гаварыў пра тое, як прыбыткі ад так званага эканамічнага цudu не трапляюць да звычайных работнікаў. І ўсё гэта адбываецца на фоне раскошнага ладу жыцця пралукашэнкаўскай эліты.

Па-другое, Эўропа ціпер — асноўны гандлёвы партнэр Беларусі, а гэта азначае, што яна мае нашмат большы ўплыў, чым уважалася дагэтуль. Эўропа нашмат больш упłyвае на Беларусь, чым на Расею, ад якой вельмі залежыць яе энергетыка. Нават калі Эўропа набывае паліва ў Беларусі, яна не залежыць ад апошній, бо перапрацоўваць нафту можа хто заўгодна, і толькі некалькі краінай на самай справе маюць яе. Нават вялікая па беларускіх памерах колькасць паліва, што экспартуецца ў Эўропу, складае толькі 3% ад усяго расейскага экспарту паліва. Тому беларускія пастаўкі можна лёгка замяніць на паслугі іншых

перапрацоўшчыкаў.

Цяжкі гандаль

Наўпроставыя сур'ёзныя санкцыі супраць Беларусі або, урэшце, супраць экспарту паліўнай прымесловасці будуть надзвычай эфектыўныя. Аднак таксама будзе цяжка рэалізаваць санкцыі з улікам акалічных стратаў і тых магчымасцяў прапаганды для Лукашэнкі, якія яны створаць. Але сама пагроза санкцыяў і дэманстрацыяна падкрэсліваньне беларускай залежнасці ад Эўропы могуць мець пэўны ўплыў. Зразумела, што таксама не існуе нікіх абмежаванняў на грамадзкія кампаніі апазыцыйных актыўістаў супраць эўрапейскіх энергетычных кампаніяў, якія гандлююць з дыктатарам. З гледзішча ўтрымання сваёй глябальнай рэпутацыі моцны ціск на кампаніі можа мець істотныя наступствы. Нарэшце, усё яшчэ існуе магчымасць поўнага зыліцца Беларусі з Расеяй, паводле мадэлі спалучэння палітычнага аўтарытарызму з эканамічным. Калі гэта здарыцца, дык у блізкай будучыні практычна зынікнеть шанцы на змену палітычнага рэжыму ў Беларусі.

Вельмі магчыма, што, калі часовая нафтавая манна зможа спрычыніцца да больш устойлівай, больш сучаснай і больш адкрытай ды арыентаванай на будучыню эканомікі, бальшыня беларусаў пойдзе съедам за малайзійцамі, карэйцамі і кітайцамі, якія ў розныя часы з задавальненнем мянялі вялікую частку палітычных свабодаў на пэўныя гарантыв для свайго дабрабыту.

Пераклаў паводле *Transitions Online* Карэн Акопаў

* У арыгінальным назове на ангельскай — *Belarus: A Refined Regime* — удала выкарыстоўваецца супернік словаў, бо прыметнік *refined* можа азначаць як «удасканалены», так і «ачышчаны ад сумесяў», «перапрацаваны», калі гаворыцца пра нафту.

«Звязда»: Ці не плянуеца перавесьці на расейскую мову таксама выкладанье беларускае мовы і літаратуры?

Дзяржаўныя ўстановы насуперак патрабаваньням Закону аб друку не даюць адэкватных адказаў на запыты незалежных газэтаў, як «Наша Ніва». Аднак ад пытаньняў «Звязды» Міністэрства адукацыі ўцячы не магло. Перадрукуюваем публікацыю «Звязды» на тэму пераводу выкладанья гісторыі Беларусі на расейскую мову. Камэнтары тут лішнія.

Шквал званкоў абрушыўся на рэдакцыю: няўжо і праўда, што гісторыю Беларусі ў беларускіх школах будуть выкладаць па-расейску? Гэтае пытаньне я адрасавала начальніку аддзелу выкладаньня грамадазнаўчых дысцыплинаў упраўленьня вышэйшай і сярэдняй спэцыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь **Надзеі Ганушчанцы**.

— Перш за ёсё, я хацела б адзначыць, што ў адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, Законам аб адукацыі і Законам аб мовах — грамадзянам нашай краіны гарантавана права выбару мовы навучанья і выхаванья. Гэтая пазыцыя таксама замацаваная ў новым законе «Аб агульной сярэдняй адукацыі», які быў прыняты сёлета 5 ліпеня. Вызначэнне статусу школаў або клясаў па мове навучанья ажыццяўляеца паводле распрацоўнікаў, з улікам пажаданняў навучэнцаў і іх законных прадстаўнікоў.

Другое, на што хачу звярнуць увагу. У 2006 годзе зацверджаныя новыя Правілы прыёму ў вышэйшыя і сярэдняй спэцыяльнай навучальнай ўстановы. Абітурыенты маюць права здаваць профільныя іспыты на беларускай або расейскай мове (на выбар). Гэта датычыць і гісторыі Беларусі — на шэрагу спэцыяльнасцяў уступны іспыт з гэтай дысцыпленіі ўведзены як профільны.

Калі мы далі права выбару абитурыентам, калі наша заканадаўства дае права выбару мовы навучанья сярэднім і вышэйшым навучальным установам, то мы мусім стварыць адпаведныя ўмовы для рэалізацыі гэтага права і забясьпечыць іх адпаведнай вучэбнай літаратурай — падрыхтаваць падручнікі і выдаць іх і на беларускай, і на расейской мовах.

— На беларускай мове падручнікі па гісторыі Беларусі ўжо выдадзены...

— Яны выдаваліся ўвесь час і будучы выдавацца паставінна для ўсіх навучальных установаў з беларускай мовай на вучанья і для навучальных установаў з расейскай мовай на вучанья (на іх выбар); школы забясьпечаны імі цалкам, ніякіх праблемаў няма. Але мусіць быць таксама і падручнікі на расейскай мове.

Права выбару — вельмі важны аспект. На сёньня ў нашай систэме адукацыі вучэбная літаратура выдаецца на восьмі мовах.

Яшчэ адзін важны нюанс. Сёньня мы хочам, каб гісторыю Беларусі ведалі і суседнія краіны. Яны лепш разумеюць

...мы хочам, каб гісторыю Беларусі ведалі і суседнія краіны.

напісане па-расейску. У нас, безумоўна, існуюць падручнікі па гісторыі Беларусі і на расейскай мове. Для ВНУ — гэта падручнік у дэльюх частках пад рэдакцыяй Якава Трашчанка, дацэнта Магілёўскага дзяржаўнага ўніверситета імя Кулішова. Ёсьць і «Очеркі по істории Беларуси» П. Чыгрынава для ВНУ, праграма па гісторыі Беларусі для ВНУ таксама выдавалася на расейскай мове.

Цяпер, як вы ведаце, мы падрыхтавалі і выдалі вучэбныя дапаможнікі «Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у канцэпцыі Другой сусъветнай вайны)» — як для ВНУ, так і для сярэдніх установаў. Кнігі выдадзеныя на дэльюх мовах. Хачу адзначыць, што яны выклікалі вялікую цікавасць у на-

шых суседзяў. Мы прэзэнтавалі 18 абласцям Pacei гэтыя выданыні. У іх 70 адсоткаў матэрыялу — пра ўнёсак беларускага народа ў Перамогу над фашызмам. Такім чынам, з герайчнай старонкай гісторыі нашай дзяржавы могучы пазнаёміцца іншыя краіны і асабліва моладзь.

Калі будуць падручнікі на расейскай мове, то больш будуць ведаць пра Беларусь у суседзі — пра яе складаную, цікавую гісторыю, сучаснае развиціцё, культуру, науку. У асобных краінах, на жаль, сёньня яшчэ мала ведаюць пра Беларусь.

— Калі нашыя дзеяці будуць вучыць гісторыю Беларусі па-расейску, то хіба ў суседзі больш даведаюцца пра нашу краіну?..

— Я кажу пра неабходнасць мець падручнікі на расейскай мове. Тым больш, у нашы ВНУ паступаюць і абитурыенты з Расейская Фэдэрацыі і іншых краінаў — мы зацікаўлены ў тым, каб і яны ведалі нашу гісторыю.

У рамках Саюзнай дзяржавы мы праводзім алімпіяду для школьнікаў «Расея—Беларусь: гістарычная і духоўная еднасць». У ёй бяруць удзел вучні з усіх рэгіёнаў нашай рэспублікі і з многіх рэгіёнаў Расейской Фэдэрацыі. А пытаньні з большага прысьвеченая літаратуры і гісторыі. Беларускія вучні вывучаюць гісторыю Pacei, расейскую літаратуру. А расейскія вучні ня маюць дадатковай магчымасці знаёміцца з гісторыяй Беларусі, беларускай літаратурай, бо ў іх няма адпаведных дапаможнікаў.

— І ёсё ж, калі гаварыць пра беларускіх школьнікаў: што значыць «права выбару»?.. Ці насылья міністэрскага распрацоўнікаў на ўсіх расейскамоўных школах гісторыя Беларусі будзе — аўтаматычна — выкладацца па-расейску? А дапусцім, калі вучань захоча працягваць вывучаць гісторыю па-беларуску — ці будзе ў яго гэта «права выбару»?

— Яшчэ раз паўтарю: выкананыя і распрацоўнікі органы ў адпаведнасці з заканадаўствам выбіраюць, на якой мове будзе працаваць навучальная ўстанова, — на расейскай або беларускай. Акрамя таго, навучанье ў шэрагу ўста-

новаў ідзе на дэзвюх мовах: у расейскамоўных школах ёсьць клясы, у якіх навучанье вядзецца па-беларуску.

Мы даём права выбіраць. Гэта значыць, расейскамоўная школа можа пакінуць выкладанье гісторыі Беларусі на беларускай мове.

— Чытачы пытаюцца: ці ня ёсьць гэтае рашэнне штучным, «высмактанным з пальца»? У якасці аргумэнта прыводзяць «моўнае» цэнтралізаціянае тэставанье. Колькі сёлета было выпускнікоў беларускамоўных сярэдніх школаў?

— У 11-х клясах сёлета навучалася каля 95 тысячаў вучняў: зь іх амаль 22 тысячи — на беларускай мове і 73 тысячи — на расейскай.

— А цэнтралізаціянае тэставанье па беларускай мове здавала больш за 75 тысячаў чалавек, па расейскай — больш за 96 тысячаў. Калі супа-

ставіць лічбы: многія выпускнікі расейскамоўных школаў выбралі тэст па роднай мове. Гэта сведчыць пра тое, што яны ведаюць родную мову і хочуць, каб асяродак яе ўжыванія пашыраўся.

— Гэта так. А давайце паглядзім на ЦТ па гісторыі Беларусі. Яго праходзіла 31 600 абитурыентаў. 6455 чалавек здавалі тэст на расейскай мове. Гэта прытым, што навучанье па прадмете вядзецца на беларускай мове. Мне здаецца, гэта даволі значная лічба ў дадзенай сітуацыі.

Да нас у Міністэрства пэрывядычна паступалі звароты адносна таго, што мы не даём магчымасці вывучаць гісторыю Беларусі на расейскай мове.

— Чытачы просяць удакладніць: ці не плянуетца перавесьці на расейскую мову таксама выкладанье беларускай мовы і літаратуры?

— Ну, гэтае пытанье, адчуваю, з разраду жартай. Зразумела, у нашай краіне такога адбыцца ня можа. Нагату, у 2001 годзе Міністэрствам адукацыі прынята праграма дадатковых мерай па пашырэнні выкарыстання беларускай мовы ў сістэме адукацыі. Адпаведныя заходы прымаюцца, у тым ліку і ў гарадзкой мясцовасці. Да 1 верасьня гэтага году будзе выдадзена 175 найменняў падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для агульнаадукавальных установаў (наклад — 6 063 497 асобнікаў), зь іх 81 найменне — на беларускай мове (наклад — 2 607 500 асобнікаў).

— Дарэчы, а колькі беларускіх школаў у Менску?

— У сталіцы 234 сярэднія агульнаадукавальнія навучальныя ўстановы, зь іх 4 беларускамоўныя гімназіі і 43 школы з дэзвюмома мовамі навучанья.

Чыгіру не падоўжылі контракту

Алесь Чыгір адпрацаваў 13 гадоў настаўнікам гісторыі ў бабруйскіх школах. За гэты час ня меў ніводнага спагнання. Малая яго любілі. Ён ведаў да іх падыход, бо сам гадуе троє дзяцей — дачку Алісу і сыноў Міралава і Ўсевалада. Ды чакае чацвёртае. Нягледзячы на ўсё гэта, ведамства міністра Радзькова звольніла яго адным росчыркам пяра.

Спосаб: не падоўжаны контракт. Падстава: удзел у Дні Волі ў «працоўны час». Між тым Дзень Волі адбыўся ў суботу, калі заняткі ў Алесі скончыліся.

Дык прычына?

Алесь — адзін з самых харызматычных лідэраў нацыянальнага руху ў рэгіёнах, вядомы ня толькі ў Бабруйску (дзе ў 2003 годзе ён бліскучка перамог прадстаўніка гарадзкой вэртыкалі на выбарах у дэпутаты гарсавету) і на радзіме, у Гомельшчыне. Дарэчы, да былога прэм'ера Міхаіла Чыгіра Алесь ніяка-

га дачынення ня мае.

**«НН»: Спадару Алесь,
што Вы зьбіраецеся рабіць
у гэтай сітуацыі?**

АЧ: Зьбіраюся змагацца. Хоць у нашай краіне змаганье па такіх пытаннях носіць выключна фармальны характар. Я даў ім часу абдумацца да 31 жніўня; калі маё пытанье ня будзе вырашана станоўча, то я маю права зьвяртацца ў суд. У мяне ж троє малых дзяцей. Ня выключана, што я нават буду выкарыстоўваць больш радыкальныя мэтады змагання, як, скажам, галадоўка.

«НН»: Сп.Алесь, ці цяжка ў Бабруйску знайсьці працу?

АЧ: Для мяне папросту немагчыма, пра гэта мне адкрыта сказаці, калі не падаўжалі контракту.

Выпадак з А. Чыгіром тыповы для краіны «подлінна народнай» дэмакратыі. Па водле звестак Камітэту аба-

У звольненага са школы Алесі Чыгіра троє малых дзяцей.

роны рэпрэсаваных «Салідарнасць», за апошні год за палітычныя перакананні або асабістую прынцыпальсць былі выгнаныя з пра-

цы ці месца навучанья 795 асобаў, але, як адзначылі ў Камітэце, гэты сіліс далёка не поўны.

Зыміцер Панкавец

Што ня здохла — прырэзалі

Скандал
на мірскай
птушкафабрыцы
дзяржава
вырашыла
паводле
прынцыпу:
німа фабрыкі
— німа
проблемы.
Піша Ірына
Чарняўка.

За апошнія тры тыдні пушчаныя пад нож ці прададзенныя насељнікам 120 тысяч курей са 190 тысяч, што звычайна гадавала мірская птушкафабрыка. З восьмі цехаў закрыліся пяць. 70 работнікаў фабрыкі са 130 адпраўленыя ў неаплачаныя адпачынкі.

— Мы ўсе ў трансе! — кажа адна з работніц. — Немаведама, ці заўтра яшчэ будзем працаўца, ці нас ужо выкінуць. Мы ня ведаем, што рабіць. Мы ж хапелі хоць якісці праўды. А так — палучыўся адзін зъдзек!

Ліквідацыя птушкі пачала ся, калі прадпрыемства яшчэ належала менскай фірме «Сіні лён». Але днімі Вышэйшы гаспадарчы суд вынес распэньне вярнуць мірскую птушкафабрыку ў руکі дзяржавы. Дамова пра яе продаж скасаваная «дзеля невыкананнія ўмоваў».

Мірская птушкафабрыка нядоўга пабыла прыватнай — ад жніўня 2005 г. Скандал вакол яе выйшаў на паверхню. Работнікі прадпрыемства паведамілі ў мэдіа, што

новы ўласнік, фірма «Сіні лён», ад сакавіка не забясьпечвае кармамі птушку. Куры страцілі пер'е, работнікі фабрыкі штодня выносялі па некалькі соцень дохлы птушак.

Праз няўплату на прадпрыемстве адключылі электрычнасць, аципленыне ды тэлефоны. Людзям некалькі месяцаў не плацілі заробак. На скаргі работнікаў ва ўсе інстанцыі рэакцыяй з боку мясцовага ды сталічнага чынавенства былі толькі абяцанкі разабрацца. У чэрвені супрацоўнікі птушкафабрыкі ўжо былі гатовыя выйсці на масавую дэмонстрацыю і сапсаўца мясцовым уладам траўмыны фэст старажытнай культуры.

— Мы напішам плякаты ды перакрыем дарогу! — заяўілі яны праз мэдіи.

Гарадзенскі аблвыканкам адразу знайшоў грошы на кармы ды заробкі, а зь Менску ў Mip прыехала сумесная праверка ад Камітэту дзяржкантролю, прокуратуры ды Рады бясьпекі.

Праз некалькі тыдняў два

чыноўнікі Мінсельгасхарчу, што непасрэдна афармлялі продаж птушкафабрыкі фірме «Сіні лён», былі звольненыя з пасадаў.

Высыветлілася, што фірма ня толькі не выконвала абавязкаў па ўтрыманні фабрыкі, яна атрымала прадпрыемства, ні капейкі за яго не заплаціўши. Але ў Міністэрстве кажуць, што іх супрацоўнікі ў гэтай ситуацыі зрабілі «стрэлачнікамі» — хоць яны ні на крок не адступілі ад патрабаванняў прэзыдэнцкага ўказу №138. Гэты дакумент зъмяшчае надзвичай ільготныя ўмо-вы атрыманні ўласніці. Згодна з ім, новыя гаспадары фабрыкі на працягу трох год мусілі быць заплаціць толькі 20% яе ацэначнай вартасці (мірская птушкафабрыка ацэненая ў 6,200 млрд, значыць «Сіняму ліну» яна мусіла дастацца трох разоў). Але так і не адбыўся.

— Фабрыка й дагэтуль

была стратная, — гавораць у Белптушкапраме. — Абсталяванье зношанае, народу шмат, прадукцыя не прадаецца. Аднаўляць яе, грошы ўкладаць ніхто не зьбіраўся. Таму і было вырашанае яе прадаць. Але вось няўдалы інвесттар нам трапіўся...

Гаспадар фірмы «Сіні лён», падпрымальнік Сяля-пцоў, абвінавачаны ў фальшаванні накладных на атрыманні кармоў для птушкі, у чэрвені быў асуджаны да трох год пазбаўленняволі.

Работнікі птушкафабрыкі не шкадуюць, што паднялі шум вакол свайго прадпрыемства, але тое, як дзяржава разабралася з праблемамі, іх зусім ня радуе.

— Нам увесь час казалі: «Нічога зрабіць ня можам, бо фабрыка прададзеная паводле ўказу прэзыдэнта». Значыць, мы павінны прэзыдэнту дзякаваць за тое, што цяпер ня маєм працы?! — абураюцца яны.

Птушкафабрыка была самым вялікім прадпрыемствам у Міре. Пакуль у апошніх трох яе цехах застаюцца працаўцаў каля 50 чалавек. Яшчэ 16 былі пераведзеныя на мясцовых сыртзавод. Каля дзясяткі ўладкаваліся па розных установах самастойна. Астатнія — бяз працы. Што там зьверху вырашаюць пра іх лёс — работнікі ня ведаюць.

Яшчэ працуем, але прыяджаджалі ўчора з «Птушкапраму» і казалі, што да аципляльнага сезона ўсю птушку прададуць, а фабрыку — на кансервацыю. Да маразоў пратымаюць — і ўсіх вон! — гавораць работнікі.

У «Белптушкапраме» кажуць, што фабрыка застанецца працаўцаў, але як прадпрыемства лякальнага ўзроўню, у межах трох цехаў. Яе перададуць у камунальную ўласніць, а пасля Каравацкі раён далучыць яе да калгасу «Мірскі». Калгас і ўладкую ў сябе астатніх работнікаў фабрыкі.

Mip

люстра дзён

Няясная справа Садоўскай

Ужо 24-ты дзень у аддзяленыні судова-мэдычнае экспэртызы «Навінак» утрымліваецца Кацярына Садоўская.

25 ліпеня на кватэру да Садоўской прыйшлі дзве маладыя жанчыны і мужчына, які паказаў пасьведчаныне супрацоўніка КДБ. Яны напраслі Садоўскую прайсцы «пагаварыць», сказашы мужу, што яе хутка адпусціць.

Наступны днём стала вядома: Кацярыну Пятроўну памясцілі ў Рэспубліканскую клінічную псыхіатрычную лякарню «Навінкі». Родныя кажуць, што ёй прапанавалі выбар: СІЗА ці псыхіятычнае экспэртызы, і яна выбрала апошнюю.

Кацярына і яе муж Віктар — пэнсіянёры. Зь імі ў аднай кватэры жыве 84-гадовая маці, якую трэба глядзець. Муж, інвалід і анкалягічны хворы, пісаў ліст да генпрокурора з просьбай вытусыць жонку.

Кацярына Пятроўна — дыябэтык і мае анкалягічную рану.

Родныя бачылі Кацярыну толькі праз агенцы, у палату іх не пусцілі. Раз яна кінула праз акно нейкія паперы, але ахойнікі пад пагрозай, што ня возьмуць перадчу, забраўлі іх.

Кацярына Садоўская ачольвала беларускае аддзяленыне Пскоўскага рэгіянальнага грамадзкага руху «Веч». Праваабаронцу абвінавачваюць паводле артыкулаў 389 («Пагроза ў дачыненыні да судэздзі ці засядцацеля») і 391 («Зъянвага судэздзі ці засядцацеля») Крымінальнага кодэкса. Максымальны тэрмін зыняўлення па ёй — 3 гады.

Крымінальная справа ўзбуджаная на матэрыяле гадавое дауніны. Тады ў горадзе Кіраўск Магілёўскай вобласці Садоўская бараніла грамадзяніна Смайлова. Смайлова вінавацілі ў фінансавых злоўживаннях і зынявазе судэздзі.

Падставай для ўзбуджэння

справы Садоўской стаў запіс з аўтаадказыніка. На ім хтосьці зьневажае судэздзю, што вяла справу Смайлова. Невядомы чатаста згадвае прозвішча Садоўской. Судэздзя атрымлівала па пошце і лісты з пагрозамі і праклёнамі.

Родныя кажуць, Садоўская мае рэзкі характер і моцны язык. Словы «фашыст» і «прахіндзея» для яе не табу. «Усё праіды шукае», — кажа муж Віктар.

На выбарах 2001 г. Садоўская ўзначальвала ініцыятыўную групу кандыдата на прэзыдента Беларусі Мікалая Мякекі, які так подпісаў і не сабраў.

21 студзеня 2006 г. беларускае аддзяленыне ПРГР «Веч» распаўсюдзіла зварот за подпісам Садоўской. Яно запатрабавала псыхіатрычнай экспэртызы Лукашэнкі, заклікала да байкоту выбараў 19 сакавіка і звязнаваціла расейскія спэцслужбы ў падтрымцы беларускага рэжыму.

Андрэй Баранаў

1028-старонкавы ангельска-беларускі слоўнік

аўтарства Валянціны Пашкевіч выйдзе друкам пры канцы жніўня.

У недзяржаўнай друкарні «Юніпол» друкуеца «Ангельска-беларускі слоўнік» аўтарства беларускі з Таронта Валянціны Пашкевіч, якая памерла ў 2004 г. Кніга стане вянком памяці гэтай руліўніцы беларускага слова. Слоўнік рыхтавала да друку рэдакцыйная калегія на чале з Зорай Кіпель і Янкам Запруднікам. Рэдактуру зрабіў перакладчык Сяргей Шупа. Слоўнік выйдзе ў книжнай сэрыі БІНіМу.

Выдавец Зыміцер Колас кажа, што выданыне ўнікальнае для Беларусі, бо базуеца на амэрыканскім варыянце ангельскай мовы (у савецкія часы працы базаваліся на брытанскім). У кнізе 30 000 словаў і фразэалігічных адзінак. «Хоць па колькасці артыкулаў слоўнік меншы, чым выдадзены летасць польска-беларускі, але ў агульным — 1028 старонак замест 880 у польскім», — кажа сп. Колас.

Цяжка сказаць, ці зьявіцца ангельска-беларускі слоўнік у дзяржаўных кнігарнях. Зыміцер Колас размаўляў пра гэта з прадстаўнікамі «Белкнігі», «дых яны сказаці, што, магчыма, возьмуць для продажу асобнікаў пяцьдзесят».

Зыміцер Панкавец

Сустрэча з Радзімай

15 жніўня бард Сяржук Сокалаў-Воюш даў сольны канцэрт ва ўправе Партыі БНФ. Невялічкая заля не магла зьмясьціць усіх ахвотных. Бачачы, што ня ўсім хапае месца на крэслах, Воюш заклікаў гледачоў садзіцца на спрэчну. Варта было бачыць вочы барда, поўныя сылёзаў, калі ён начаў выконваць старыя гіты,

зь якімі некалі выступаў на мітынгах 1991-га. Дарэчы, Сяржук прасіў ва ўсіх, хто сабраўся ў залі, прабачэння за тое, што ня быў зь імі на Плошчы.

Зь Вільні адмыслова, каб паслухаць свайго сябра, прыехаў Сяргей Вітушка, якому заляя зладзіла сапраўдную авацію.

22 жніўня ў Доме літаратара адбудзеца яшчэ адзін выступ Воюша. Уваход вольны.

ЗП

Ольга Дарашкевіч

Пілігрымка ў Росіцу

Сотні вернікаў сабраліся 11—12 жніўня ў вёсцы Росіца (Дрысеншчына) на ўрачыстасць у гонар блаславёных пакутнікаў Юр'я Кашыры і Антонія Ляшчэвіча, спаленых жыв’цом у 1943 годзе.

Тады, у часе карнай апэрацыі, немцы забілі каля 1500 мясцовых жыхароў. Немцы папярэдзілі ксяндзоў да пачатку карнай апэрацыі, каб яны маглі пакінуць гэты край, але яны не скарысталі з гэтай магчымасці, бо палічылі, што ў гэтых цяжкі час нельга ні ў якім разе пакідаць вернікаў. Фашысты ўжо начнілі зганяць у касьцёл людзей. Мужныя сьвятары рыхтавалі людзей да съмерці, спавядавочы іх і ўдзяляючы Святу Камунію. 16 лютага 1943 году пакутніцкую съмерць, разам зь вернікамі, якіх спалілі ў съвірне каля вёскі, прыняў а. Антоні Ляшчэвіч, на наступны дзень загінуў Юры Кашыра.

Пачынаючы з 1999 году, калі айцы Юры і Антоні былі абвешчаныя папам Рымскім Янам Паўлам II блаславёнымі, кожны год адбываецца пілігрымка з Друі.

З 2000 году пачалі ладзіцца пілігрымкі і з Полацку, адкуль сёлета крохылі каля 80 чалавек. Штогод вернікі, пераважна маладыя, не баючыся цяжкасцяў далёкага шляху, ідуць да месца пакутніцтва съвятароў,

якія любілі Бога і людзей больш, чым сваё жыццё.

Сёлета, 9 жніўня, каля паўсотні пілігримаў з кс. Міхалам Цьвічкоў-

скім выправіліся ў Росіцу з Друі. У пілігрымцы бралі ўдзел і пяць чалавек з Глыбокага, а таксама некалькі чалавек з Воршы і зь іншых гарадоў. Яшчэ каля 30 чалавек з кс. Валянцінам Нарадоўскім далучыліся ў Мёraphах.

Амаль што сотню кіляметраў прайшлі за тры дні, і ўжо вечарам 11 жніўня вернікі былі ў Росіцы. Начавалі ў Мёraphах і Верхнядзвінску, дзе пілігримаў прынялі на начлег мясцовыя вернікі.

Уначы імшы адпраўляў біскуп Уладзіслаў Блін, тады ж адбылася працэсія са съвetchкамі да месца пакутніцтва, удзень — біскуп Менска-Магілёўскай архідыяцэзіі Антоні Дзям’янка. Падчас урачыстасцяў адбылася презентацыя новай кнігі Р. Барадуліна «Рымскі дыпціх», а таксама выступ барда А. Камоцкага.

**Кастусь Шыталь,
Докшыцы**

**У росіцкай пілігрымцы
удзельнічала больш за сто чалавек.**

Памяці пээткі і хрысьціянкі

Абложны дождж не перашкодзіў ушанаваньню 96-х угодак Ларысы Геніюш у Зэльве.

Каля царквы, дзе стаіць помнік, інак Мікалай (пээт Зыніч) з Жыровіцкага манас-

тыра чытаў вершы. Над удзельнікамі ў паветры луналі два бел-чырвона-белыя сцягі. Праўда, мясцовы съвятар быў незадаволены і меў пэўную рацыю, калі казаў, што «трэба пытаць дазволу», але

ж айца Мікалая на ўшанаваньне памяці славутай пээткі і хрысьціянкі блаславіў архімандрит. Пасылья вырашэння непаразуменія група наведала могілкі, дзе пахаваны Ларыса і Янка Геніюшы. На могілках моклі пад бярозкай два міліцыянты.

Наведванье Зэльвы дзеля

ушанаваньня памяці пээткі даўно стала традыцыяй. У гэтым годзе, нягледзячы на дрэннае надвор’е й адсутнасць вялікай праграмы, са-праўдныя беларускія патрыёты не абмінулі гэтую невялікую мясыціну.

**Аляксей Шота,
Зэльва-Горадня**

Касьпяровіч не паедзе вучыцца ў Польшчу

У Рэдакцыю патэлефанавала заплаканая маці былога палітвізія Зымітра Касьпяровіча спадарыня Тацяна. Зыміцер, нагадаем, адседеў тры з паловай месяцы за сарваны з будынку Менгарвыканкаму чырвона-зялёны сцяг. Яна паведаміла: сын не прайшоў у асыпрантуру аднаго з польскіх універсітэтатаў па праграме Камітэту дапамогі рэпрэсаваным «Салідарнасць».

Зыміцер кажа, што жадаў

працягнуць пасълядыплёмене навучаньне ў замежным ВНУ, бо такой магчымасці ў Беларусі ня мае. Але зяжджаць не збіраўся, плянаваў вучыцца дыстанцыйна. У камітэце пабяжалі дапамогу. І вось з Польшчы ў Менск прыехалі прадстаўнікі тамтэйшых ВНУ для сумоўя з патэнцыйнымі кандыдатамі.

Зыміцер кажа, што пытаныні палякаў былі «ня ў тэму». Сумоўе з кожным прэтендэнтам доўжылася хвілін пяць. Касьпяровіч акурат гэтае сумоўе і не прайшоў.

У Камітэце кажуць, што яны ніяк не маглі ўпрыгожыць прадстаўнікоў польскіх ВНУ, якія самастойна рабілі

выбар. Касьпяровіч кажа, што палякі выбраў толькі 8 чалавек з 22 кандыдатаў. Але крытэр выбара — загадка.

Касьпяровіч скончыў факультэт музэйнай справы і аховы помнікаў архітэктуры Беларускага ўніверсітэту культуры, ладзіць экспкурсіі па цікавых мясцінах Беларусі. Ён і хацеў працягнуць вучобу ў падобным рэчышчы, але лёс склаўся іначай.

У Камітэце Зымітру прапанавалі іншыя варыянты, але яны не падыходзяць яму. Зыміцер найхутчэй працягне навучаньне ў віленскім ЭГУ, дзе ёсьць месца ў магістратуры.

Зыміцер Панкавец

Будынак на Кірылы й Мятода, 7: рэканструкцыя ці руйнаванье?

Па Менску папаўзлі чуткі пра руйнаванье чарговага будынку ў Верхнім горадзе: дому XVIII ст. на вул. Кірылы і Мятода, 7. З тым, каб потым пабудаваць на тым месцы чарговы муляж.

Супрацоўніца ўпраўлення на ахове гісторыка-культурнай спадчыны Мінкульту Аксана Сматренка кажа, што прычынаў для хваліваньня няма: «Гаворка вядзецца пра рэканструкцыю, а ня знос. У будынку пабывалі супрацоўнікі Міністэрства. Аднак галоўныя высновы можна будзе рабіць пасля таго, як на запыт уласніка аб'екту — Экзархату РПЦ — будзе зроблена адпаведная экспертыза і стане вядомы характар і аб'ём працы». Спн. Сматренка пачаўвердзіла інфармацыю пра высыленьне арганізацыяў, што месціліся ў будынку. Працы мусіць распачацца ў найбліжэйшы час.

Побач, на месцы зруйнаванага напрыканцы мінулага году дому другой паловы XIX — пач. XX ст. ужо будзе адзін з муляжоў. Навабуд і дом № 7 разьдзяляе будаўнічая пляцоўка. Руйнуючы дом на Гандлівой, 27, адказныя за гэта ўстановы сустрэлі нязначныя супраціў з боку грамадзкасці.

Сямён Печанко

Дом №7

у «Зборы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі»
(том «Менск», 1988 г.) ён фігуруе

ў складзе помніка «Кляштар бэрнардынак»:

«Комплекс кляштару складаецца з дамоў №3,5,7 па вул. Кірылы і Мятода (на час выданья «Збору...» — яшчэ Бакуніна).

Да жылога корпусу з паўднёвага ўсходу прымыкае 3-павярховы мураваны флігель XVIII ст. (вул. Бакуніна, 7)».

АНДРЭЙ ЛЯЖЕВІЧ

Чаго варты «саманд»?

PHOTO BY MEDIAPLEX

Кампанія *Iran Khodro*, што выпускае аўтамабіль «саманд», была заснаваная ў 1962 г. Якраз у гэты час у Іране адбывалася Белая рэвалюцыя, і шаг рабіў захады, каб мадэрнізаваць эканоміку краіны. У тым ліку і ў заснаванні аўтапрамысловасці.

У 1967 г. на заводзе быў выпушчаны першы іранскі аўтамабіль — «пэйкан». Знёмы, які не адзін месяц правёў у Іране, кажа, што «пэйкан» — гэта аналаг украінскага «Запарожца». З усімі наступствамі.

У 1990-я на заводах *Iran Khodro* была наладжана вытворчасць аўтамабіляў «пэжо» — мадэлі 1 600, 205, 405. Мадэль «Пэжо-405» і была ўзята за аснову аўтамабіляў «саманд». У перакладзе з

фарсі — *samand* значыць «скакун». Першы аўтамабіль сышоў з канвэру ў 2000 г.

Аўтамабіль «саманд» карыстаюцца ў Іране шалёнай папулярнасцю — на долю прадпрыемстваў кампаніі *Iran Khodro* прыходзіцца 70% іранскага рынку.

Такая папулярнасць тлумачыцца двумя рэчамі. У Іране вельмі вялікія — Беларусь не ідзе ні ў якое парыўнанне — мыты на замежных аўтамабілі. Купіць іншамаркі там амаль немагчыма. Апроч таго, па бяскрайніх іранскіх прасторах поўзае вялікая колькасць абрыйных «пэйканоў», якія каштуюць каля 6 тыс. даляраў. Вы можаце аддаць такія грошы за «Запарожца» ці «Жигулі»? І іранцы не жадаюць. Таму і набываюць зроблены

па эўрапейскіх лекалах «саманд» з начыннем ад «пэжо», не шкадуючы 12,5 тыс. даляраў. У парыўнанні з «пэйканам» гэта вельмі танна. Для Ірану.

Але для беларускага спажыўца «Саманд LX» — гэта мадэль будзе ў нас зьбірацца — выглядае катом у мяху. Гэта пэнснай катэгорыі, зазначаюць экспарты, адпавядзяюць «Рэно Лёган» і «Форд Фокус».

Але і «рэно», і «форд» — раскручаныя брэнды, і маючы ў кішэні 12,5 тыс. даляраў, пакупнік задумаецца: аддаць перавагу іранскаму ці нямецкаму аўтамабілю?

Да канца году ў Беларусі мяркуеца сабраць 800—820 аўтамабіляў, у наступным годзе — 4—6 тыс. (у Іране выпускаецца 500 тыс. у год). Прадаваць мяркуюць 3—5 тыс. аўтамабіляў у год, тым самым адваяўшы 20—25% рынку новых аўтамабіляў. У гэту лічбу цяжка верыцца. Калі толькі не задзейнічаць традыцыйны дзяржэрсурс: перасадзіць чыноўнікаў і міліцыю на «саманды».

«Белгазета» выказала думку, што іранскія аўтамабілі прыпапануюць дзяржаўным таксапаркам, іншым таксафірмам па спэццане і з падоўжанай гарантыйяй. Цяпер яна складае 2 гады і 60 тыс. кіляметраў прабегу.

Ды ці ня згорнеца іранскі праект праз паўгоду? Кануў у нябыт праект пабудовы Іранам цэлолёзнага заводу, пра які ўжо ніхто ня згадвае. Непрадказальныя гэтыя іранцы. Зрэшты, як непрадказальныя беларусы. Прагнілі «форд» з Абчаку. Памяняеца вэктар палітыкі, і «саманд» стане не патрэбным.

АГ

Школьнікаў на бульбу

Ізноў вучыцца на паліях.

У мінулую суботу «Наставіцкая газета» першую паласу цалкам прысвяціла пытанню ўборцы ўраджаю і ўздзелу ў ім прадстаўнікоў установаў адукацыі. Ёсьць тут і артыкул

міністра адукацыі Аляксандра Радзькова, які цівёрда «рэкамэндуе» пэдагогам і студэнтам аказаць «пасільную дапамогу» сельгаспрадпрыемствам.

Падчас летніх вакацыяў дзеці ў вёсках на практицыца працягваюць працуваць на прышкольных участках, по-

лячи градкі. Таксама не сакрэт, што ў вясковых школах засталася практыка ўздзелу вучняў ва ўборцы бульбы, морквы, капусты. Па ўсім відаць, што гэтыя фэадальнія традыцыі камусыці выгадна захоўваць.

Ужо не дзіве інфармация аб стварэнні сельскагаспадарчых атрадаў зь ліку студэнтаў ВНУ і ССНУ. Студэнты даўно зьяўляюцца закладнікамі сваіх універсітэтаў: у адваротным выпадку не засе-

ляць у інтэрнаты, пазбавяць надбавак да стыпэндый. Куды больш інтырыгуюча выглядае навіна аб тым, што «свой пасільны ўклад ва ўборачнай монтуць аказаць калектывы загародных аздарадленаўленчых лягероў».

Аднаго не дадумалі лукашэнкаўская міністры: варта было б выдаць загад аб прыцягненні на капаныне бульбы замежных турыстаў. Гэта было бы незабытна!

Зыміцер Панкавец

Каб штотыдзень атрымліваць газэту, дасылайце адрасы і прыватныя ахвяраваньні

Каб гарантавана чытаць «Нашу Ніву» цяпер, калі «Саюздрукам» і «Белпошце» забаронена распайсюджваць газету:

1) Просім усіх ахвотных чытаць газету **паведамляць у Рэдакцыю свае адрасы і тэлефоны**. Гэта можна зрабіць па телефоне, факсам, праз пошту ці электронную пошту. Тэлефоны: (017) 284-73-29, (029) 260-78-32 (МТС), (029) 618-54-84, e-mail: dastauka@tut.by, паштовы адрас: а/с 537, 220050 Менск.

2) Просім кожную сям'ю чытачоў **пералічваць на рахунак** газеты ахвяраваньне з разылку 6 000 рублёў на месец. Гэтага будзе досыць для выхаду і дастаўкі газеты. **У блянку банкаўскага паведамлення ці паштовага пераказу, калі ласка, дакладна і разборліва пазначайце ваш адрас, у tym ліку паштовы індэкс і код пад'езду**. Тыя, хто перакажа 18 000 рублёў за раз, забясьпечаць выхад газеты на трох месяцы. Хто ж мае магчымасць пераказаць 36 000 рублёў адразу,

Шчыры дзякую за ахвяраваньні

**К.З., І.Я., Уладзімеру Ш.,
Сяргею Н., Радзіму Г.,
Эдуарду К., Аксане Б.,
Паўлу Ч. з Менску.
Сяргею Т., Сяргею Ч.,
Уладзімеру К. з Лідзкага раёну.
Сяргею Р. з Горадні.
Антаніне К. з Крупак.
А.К. з Чэрвено.
Анатолю П. з Салігорску.**

**А.М. з Баранавіча.
Антону Т. з Жодзіна.
Уладзімеру Ц. з Лагойска-
га раёну.
Т.Ш., С.Р. з Кобрынскага
раёну.
Д.П. з Мядзельскага раёну.
Алене Х. з Наваполацку.
Міхаілу А., Настасісі С.
з Марілёва.
Я.Л. з Віцебску.**

Сяргей Рыгоравіч Н., паведаміце,
калі ласка, свой адрас.
М.В.Е. з вуліцы
17 верасьня, удакладніце адрас.
С.В.А. з Радашкавічай, дашліце дакладны адрас.

На які рахунак пералічаць гроши?

Ахвяраваньне можна перавесыці ў любым аддзяленні банку, на любой пошце. Улічыце, што пры пераказваньні грошай паштовым пераводам пошта спаганяе дадаткова 3%, а пры пераводзе грошай праз «Беларусбанк» працэнту не бяруць. На банкаўскай квітанцы ў графе «Від плацяжа» трэба пазначыць: «Ахвяраванье». У графе: «Атрымальнік плацяжа» трэба пісаць: «Фонд выданья газеты «Наша Ніва», УНП 101 115 521». У графе «Найменаваньне банку» трэба пісаць: «МГД ААТ «Белівестбанк», вул. Калектарная, 11, Мінск, код 764». У графе «Рахунак атрымальніка» 3015 212 000 012. Пры перасылцы грошай па пошце тое самое трэба пісаць у рубрыках «Каму» і «Куды».

0402280179
ІЗВЕЩЕНІЕ

Фонд выданья газеты «Наша Ніва», УНП 101 115 521
МГД ААТ «Белівестбанк», вул. Калектарная, 11, Мінск, код 764

Счет по-
лучателя

3015 212 000 012

Лишэвый
счет

(Фамилія, імя, отчества, адрас)

Вид плацежа

Дата

Сумма

Ахвяраванье

Пеня
Всего

Кассир

Плательщик

Фонд выданья газеты «Наша Ніва», УНП 101 115 521

МГД ААТ «Белівестбанк», вул. Калектарная, 11, Мінск, код 764

Счет по-
лучателя

3015 212 000 012

Лишэвый
счет

(Фамилія, імя, отчества, адрас)

Вид плацежа

Дата

Сумма

Ахвяраванье

Пеня
Всего

Кассир

М.П.

Плательщик

Нельга двойчы ўвайсьці ў адны Сочы. Піша Аляксандар Класкоўскі.

Хаця саміт абвясцілі нефармальным, беларускі прэзыдэнт завітаў да Пущіна ў гальштуку. Адразу відно, што не расслабляща прыляцеў у Сочы. Цэны на газ — гэта для Менску пытаньне гамлетаўскае.

Напярэдадні эўфарыю спарадзіла публікацыя на сایце расейскага Міністэрства эканамічнага развіцця і гандлю. З прагнозу на наступны год вынікае, што газ нам зьбіраюца прадаваць па \$70—95. Але гэта той выпадак, калі варта казаць пра «Маскву шматгаловую», лічыць наш эканаміст Яраслаў Раманчук: «У Германа Грэфа свае разылкі, а ў «Газпрому» свае».

І сапраўды, эўфарыю ледзяным струменем астудзіла крыніца ў Крамлі. У інтэрв’ю набліжанай агенцтвы «РИА Новости» ананім з Пущінавага атачэння назначыў, што беларускі бок марна цыгне рызіну, спадзеючыся на палітычнае вырашэнне газавай проблемы. «Было б дзіўна, каб пытаньне цэнаў на газ вырашалася на ўзроўні прэзыдэнта», — рэзюмавала крыніца.

Выглядае на тое, што беларускаму кіраўніку ветліва пажадалі ўсё ж расслабіцца... Але наўрад ці паслья такіх эківокаў атрымаеш асалоду ад філе марскога чорта, якім частавалі ў «Бачараўым ручай». Леташні щуд, калі Пущін ў Сочы раптам (хаця насамрэч ня раптам і ня проста так) распішодрыўся на танны газ, прадубляваць пэўна ж не пашанцуе. У адно Чорнае мора двойчы таксама ня ўвойдзеши.

Не выпадае надта радавацца і ад того, што Расею «пракінулі» з уступленнем у Сусьеветную гандлёвую арганізацыю. Праўда, напярэдадні нефармальнага саміту

Філе марскога чорта

ЭўраАзЭС у Сочы маскоўскія мэды трубілі, што Крэмль у піку прыдзірліваму Захаду зробіць з гэтай арганізацыі альтэрнатыву СГА. Але гэта толькі піяраўскі бальзам на раны самалюбства. Насамрэч, перакананы экспрэкт Яраслаў Раманчук, Масква будзе яшчэ мацней даводзіць, што дэпалітызуе сваю энэргетычную палітыку. То бок — ніякіх префэрэнцыяў хаўрусынікам, усе роўныя.

Што ж да «альтэрнатывы СГА», то

любая альтэрнатыва мае сэнс, калі яна болей эфектыўная. Гэта не пад сілу купцы дзяржаў, што плятуцца ў хвасьце ўсіх рэйтынгаў эканамічнае свабоды і вызначаюцца драконаўскім пратэкцыянізмам.

Тым часам насьпіваюць эканамічныя санкцыі з боку Эўразіяту. Ужо ў верасні можа быць прынятае рашэнне пазбавіць Беларусь гандлёвых префэрэнцыяў. Гэтым так доўга страшылі нашы незалежныя прафсаюзынікі, што, як у той казцы пра пастушка ды ваўка,

Юлія Даравікевіч

Новыя спосабы адпачынку. На летніку ў Любчы моладзь аднаўляе замак.

усе ўжо зьняверыліся. Але працэдурны махавік набраў абароты, і цяпер ужо Брусэль (які, шчыра кажучы, ня надта рвецца на бой з «апошнім дыктатурай Эўропы», бо рэжым спраўна жывіць Стары Свет саліркай) становіцца закладнікам сваіх бюракратычных канонаў.

Нарастанье эканамічнага нэгатыву па ўсіх азімутах можа празь нейкі год змусіць урад на распрацоўку пакету непапулярных антыкрызісных заходаў, мяркуюць незалежныя аналітыкі. Ня выключана, што іх непрыемныя праگнозы болей імаверныя, чым як бальзамныя для душы беларускага кіраўніка працоўты астроляга Глобы.

У дамапогу селькору

Мой сёньняшні фэльетон — мой съцілы ўнёсак у барацьбу за ўраджай. Піша Лёлік Ушкін.

Прапаную селькору ўзор саліднай інфармацыі аб падзеях на палах. Якасьць гарантаваная, бо ён грунтуецца на матэрыялах самых салідных выданняў нашае краіны.

Назва: «Бяз стратаў» (варыянты: «У бой ідуць трактары», «Зарука паспяховага жніва»).

Саўгас N мае намер своечасова скончыць жніво («бітву за ўраджай», «адзінаборства з прыродай», «увайсіці ва ўстаноўлены графік уборкі»).

Кагласнікаў не палохаюць капрызы прыроды («непрадказальна капрызная і цяжкая глеба», «зашкаліваочыя дажджы і непагадź — сапраўдная навала», «ігнараваньне першай презыдэнцкай дырэктывы», «нястача кадраў», «прастой тэхнікі», «практика прыпісак» «несфарміраваны колас»).

Жаць час прыйшоў («на сяле кожная хвіліна дарагая», «пабачу п'янога кіроўцу — праз гадзіну звольню»), — кампэтэнтна кажа старшыня калгасу A, паказваючы на жытка/пшаніцу/ячмень/рапс, якія дасьпелі і просіяцца ў бункер.

Быццам казачныя волаты («караблі», «рознакалировыя гіганцкія жукі»), камбайны («вумны і граматныя машыны») выходзяць у поле.

За іх штурваламі героі («правераныя мэханізатары», «вопытныя хлебаробы», «хлопцы рукастыя»).

Ім уласцівая такая якасць, як

энтузіазм («прафэсіяналізм», «арганізаванасць», «дысцыпліна», «творчы падыход да справы», «зладжаная праца на ўсіх узроўнях»).

Яны пачынаюць радаваща шчодраму хлебу («зьбіраць з гектара ўдвай больш, чым летасць», «люба-дорага малаціць важкі колас», «цалкам аддаваць сілы і час грамадзкай працы», «жыць у рэжыме «жніўнага гадзінніка», «ратаваць ураджай ўсёй грамадою з ранку да ночі», «закладваць фундамэнт ураджаю-2007», «несыці працоўную вахту», «выканаць першы хлебароскі запавет — прадаць у дзяржаўныя засекі вызначаныя абавязцельствамі чатыры тысячы тон новага ўраджаю»).

— У чым сакрэт? — пытаю я лідэра жніва («першага тысячніка», «перадавіка ўборачнай кампаніі»).

— Заробкі рэальна някіпскія, — кажа ён.

Дапамагаюць («падстаўляюць плячо») і гарадзкія легіянэры («калектывы аздараўленчых лягераў і лягераў зь дзённым знаходжаннем»).

Па сканчэнні працы калгаснікі шлюць тэлеграму презыдэнту («адпачываюць за талеркай смачнага супу з рэстарану «Дзікая архідэя», «урачыста ўручаяюць пераходны сцяг перадавікам», «глядзяць відовішчныя канцэртныя нумары калектываў дзіцячых садкоў»).

Жніво трывае.

З пекла ўборачнай, селькор «НН» Лёлік Ушкін

Наш чалавек у Зымбабвэ

ФОТО З АРХІВУ Ю. БАРОКА

Ксёндз Юры Барок зьяўляецца чытачом «Нашай Нівы» ад першага году яе аднаўлення, ён паходзіць з шматдзетнай мёрскай сям'і, ягоны брат Вячаслаў таксама съвтарствуе, у Расонах. А.Юры насьля сканчэння Гарадзенскай сэмінары ўжо шэсць гадоў жыве па-за межамі Беларусі. Год у Чэхіі, астатні час у Італіі. Хоць сталым месцам жыхарства Апэніны ён называе ня можа, бо ўвесі час знаходзіцца з мэсіянскай дзеянасцю ў розных краінах съвету. І адна справа пастырстваўцаў у Нямеччыне ці Польшчы, а зусім іншая — у Індыі ці Зымбабвэ, дзе часам ёсьць пагроза нават для жыцця.

Упершыню ў Зымбабвэ Юры Барок трапіў на запрашэнне біскупа другога па

велічыні гораду краіны Булаваё ў 2004-м, прабыў там месяц. Пасля завітаў на пяць месяцаў, потым яшчэ раз на столькі. Афіцыйна а.Барок знаходзіўся ў Зымбабвэ як настаўнік гісторыі, хоць і меў запрашэнне ад Каталіцкага Касыцёла. Апошнім часам урад Мугабэ ня дужа шануе ўсходзячых съвтароў. Айцец Юры тлумачыць гэта тым, што Касыцёл застаўся ледзьве не адзінай інштытуцыяй у краіне, якая не бацца выступаць у абарону правоў чалавека. Съвтар быў уражаны, на-колкі ў палітычным пляні падобныя рэжымы Мугабэ і Лукашэнкі.

Съвтарства ў краіне СНДу

У Зымбабвэ съвтарыя

ўскладненіеца эканамічным спадам. «Інфляцыя за апошні год склала звыш 1000%, цяжка зразумець, за кошт чаго выжывае мясцове насельніцтва».

Яшчэ адна бяда Зымбабвэ — вялікая колькасць ВІЧ-інфікованых. Адсотак хворых сягае 25—30, у суседніх Батсване съвтарыя яшчэ жахлівейшая: хворых на СНД там 45—50%. «У гэтых краінах праз захворваньні няма будучыні, — працягвае Юры Барок. — Адна з нашых галоўных задачаў як съвтароў — заклікаць людзей да аднаўлення маралі, бо проста тэхнічныя мэтады тут ужо не дапамогуць. Таксама ў Зымбабвэ лютуюць халера і малярыя, таму трэба ўвесі час быць асыцярожным».

Найбольш у жыцці зымбабвіццаў айца Юр'я ўразіў контраст паміж афрыканскай прагісторыяй і мадэрнай культурой, якая прыходзіць з Эўропы. «Калі ў Эўропе цывілізацыя праходзіла паступовыя этапы разьвіцця, то на Афрыку яна скінулася раптоўна. Зымбабвіцы ня хочуць самі ўдасканальвацца, яны ўпэўнены, што нехта прыйдзе з Эўропы і Амерыкі і дасыць усё, што ім трэба. Такі вынік каляніяльнай гісторыі. Мясцовыя жыхары ўпэўнены, што Захад і сёньня знаходзіцца ў вялікім авансу перад Зымбабвэ. Яны жывуць паводле прынцыпу «нехта мусіць зрабіць нешта для кагосьці». Не разумеюць таго, што трэба самім рабіць гэтае «нешта» з тым «кімсьці».

У Зымбабвэ 12 мільёнаў насельніцтва, зь іх 52% лічаць сябе хрысціянамі розных канфесіяў. Пытаюся, ці ёсьць нейкія проблемы ў пастырскай дзейнасці ў сувязі з моцнымі традыцыйнымі вераваннямі. «Нейкіх спэцыфічных асаблівасцяў няма, рэлігійны культ мае такі самы зъмест, як у Эўропе, а часам нават больш жорсткі. Але, на вялікі жаль, яшчэ сустракаюцца, хай і рэдка, людзі, якія могуць хадзіць і ў царкву, і да нейкага мясцового шамана. Да апошняга яны бягуть па паду, але пераконваюцца, што той шаман ня здолыны іх рабіць, і вяртаюцца ў касыцёл».

Ці каталік Мугабэ?

На нашых тэлеканалах Зымбабвэ нярэдка зьяўлялася ў звязку з прыцягненнем белага насельніцтва рэжымам Мугабэ. «Не, я не заўважыў нейкіх ксенафобскіх поглядаў у карэннага насельніцтва Зымбабвэ да беласкурых, гэта, хутчэй, было характэрна для 80-х гадоў, хоць і цяпер падчас нейкіх выбараў Мугабэ спрабуе сыграць на «чор-

ным» нацыяналізме, маўляў, толькі калі ў краіне не застанецца белых, мы зможам уздыхнуць з палёгкай. І такія заходы, якія ні дзіўна, спрацоўваюць».

Хто ж такі Мугабэ, які ўстойліва тримаеца ў дзясятцы найбольшых дыктатараў сучаснасці? «Мугабэ — гэта адмысловая асона, здольная на неардынарны ўчынкі, — кажа а.Барок. — Ён сапраўдны нацыянальны герой. Яму ўжо даўно німа дазволу на ўезд у краіны Эўразіі, але летасць Мугабэ змог прабіць візу на пахаванні Яна Паўла II, дзе наўрат здолеў паціснуць руку прынцу Чарлзу. Назіраць за гэтым было вельмі съмешана. Мугабэ лічыць сябе католіком, але ён засыпера гаеца Касыцёлу, бо мы не байміся выказваць сваю пазыцыю па шматлікіх пытаннях жыцця Зымбабвэ. У выніку за апошні час з краіны было дэпартавана багата сцягтароў з Эўропы, некаторыя з іх адпрацавалі ў краіне звыш 30 гадоў. У Зымбабвэ ў свой час было адкрыта шмат платных каталяцкіх школ і каледжаў — у адным з таких цяпер, калі не памыляюся, вучыцца дачка Мугабэ — дык гэтая навучальная установы скончылі амаль усе ўрадоўцы».

Дакрануцца да белага

Летасць напярэдадні Раства айцец Юры аказаўся ў лягеры ўцекачоў ля мяжы з Мазамбікам. Яго надзвычай чай уразлі людзі, якія там жывуць. Яны ня маюць ні краіны, ні мовы, ні будучыні, але працягваюць ве рыць у лепшае. Большасць у тым лягеры — уцекачы хуту з Руанды. «Многія з іх ніколі ў жыцці ня бачылі белага чалавека, дзля іх гэта вялікае дзіва, і карціца дакрануцца да эўрапейца. Да водзілася адпраўляць службы і ў вёсках, дзе ў касыцёле німа съвятла і ты чытаеш імшу пры съвечках. Вывучыў нават некалькі фразаў

Частка пастыў айца Юр'я жыве ў нэаліце.

ФОТА З АРХІВУ Ю.БАРКА

У Зымбабвэ ёсьць куткі, дзе ніколі ня бачылі белага чалавека.

ФОТА З АРХІВУ Ю.БАРКА

на мясцовай мове ндэблэ. Зымбабвіцам прыемна, калі іх запытаць па-мясцовыму, як жыцьцё ці нешта іншае».

Юры Барок не прамініў магчымасці пазнаёміцца бліжэй з прыродай Зымбабвэ. «Я два разы ездзіў глядзець на вадаспад Вікторыя — гэта незабытнае відовішча. Пакатаўся вярхом на сьпіне ў слана, паглядзеў кракадзілавыя фэрмы, зайшоў у сярэдзіну гіганцкіх пячораў, а таксама паспытаў на смак смажанага вусеня. Гэта краіна незвычайнай прыгажосці, і цяпер бачыць глядзець, як разбураеца інфраструктура Зымбабвэ, закладзеная пры ангельцах».

Здымкі з Плошчы

Аднак з асаблівай пышчотай а.Юры згадвае выпадковыя сустрэчы зь беларускасцю ў Зымбабвэ. «У Булаваё з дапамогай аднаго польскага ксяндза я сустрэўся зь беларускай сям'ёй, якая там жыве ўжо ня першы год. Мы цудоўна парамаўлялі па-беларуску, гэта быў сапраўдны глыток

свежага паветра. Альбо ў італійскай рэстарацыі ў Зымбабвэ натыкаеся на рэпрадукцыі карцінаў майго ўлубёнага Марка Шагала і воляй-ніволяй пачынаеш задумляцца пра лёс Бацькаўшчыны. Падчас сакавіцкіх прэзыдэнцкіх выбараў зымбабвіцкая ангельская моўная прэса шмат пісала пра падзеі ў Беларусі. Разгортаеся сувязы нумар, а там фатадзымкі з Плошчы. Прыйчым нават у дзяржаваўных выданнях інфармацыя была абсалютна нэўтральная. Тыя, хто маюць спадарожнікавыя антэны і глядзяць эўрапейскія каналы, ведаюць шмат пра Беларусь. Але і простыя зымбабвіццы згадваюць, напрыклад, тэнісны матч між Беларусью і Зымбабвэ».

«У час Плошчы я нават хацеў прыехаць у Менск, бо адчуваў свою патрэбу быць з тымі людзьмі, там былі мае браты, адзін з якіх нават атрымаў суткі. Я таксама ў 2000 годзе адбываў трохсуткавы арышт на Акressціна пасля съвяткавання Дня Волі. Сачыў за сакавіцкім падзеямі праз

Інтэрнэт, мне гэта ўсё вельмі балоча. Я б даўно мог зъмяніць грамадзянства, але застаюся беларусам ня толькі па пашпарце, але і ў съядомасці».

Праціўнік лібералізму, прыхільнік глябалізму

Айцец Юры цяпер будзе навучацца на тэалагічным факультэце Рымскага марыянскага ўніверсytetu. Ён надзвычай цікавіцца філозофіяй, ідэямі камунітарнага пэрсаналізму, які вывучаў на зымбабвіскім прыкладзе, бо толькі ў ім бачыць выйсце для эўрапейскай супольнасці. Кс.Барок скептычна ставіцца да лібералізму, затое бачыць будучыню за глябалізацией, якую называе здаровай прайвай нашага постмадэрнісцкага часу. Ён марыць, што некалі ў Беларусі з'явіцца вартыя каталіцкія навуковыя інстытуцыі, выводзячы Каталіцкі Касыцёл у Беларусь з стану субкультуры. Юры Барок не выключае, што па сканчэнні вучобы прыедзе служыць на Радзіму, бо адчувае патрэбу быць тут.

Зыміцер Панкавец

Павал Севярынец — у 1998—2004 лідэр незарэгістраванага «Маладога фронту». Асуджаны за арганізацыю акцыяў пратэсту пасля рэфэрэндуму 2004 году. Цяпер у высылцы ў Малым Сітне, на поўначы Полаччыны.

ПАВАЛ СЕВЯРЫНЕЦ

Ніколі дагэтуль не чытаў канадзкіх газетаў — бо ня быў у Канадзе. Ня меў у хаце сувеніраў з Рыму — не давялося наведаць Вечнага гораду. Ня ёў аўстрыйскай чакаляды; ня ведаў, што прадаюць у супермаркетах Фарміндэйлу, штат Нью-Ёрк; не знаёміўся зь нямецкімі дзяячатарамі... пакуль ня трапіў у Малое Сітна.

«Абмежаваныне волі», што забараняе перамышчэнне й прымамоўвае чалавека да працы, парадаксальным чынам дае іншыя свабоды, часта занядбаныя на «вялікай зямлі». Свабоду спакойна развагі. Свабоду пазнаньня ўсяе Радзімы праз сузіранье маленькага куточку, які ўвесь час перад вачыма. Нарэшце, свабоду паважных дачыненіяў з Богам, якім не перашкаджаюць сумятня, ілюзіі ды спакусы. У такім становішчы пачынаеш дацэньваць і тыя каўточкі свабоды, якіх на волі проста не заўважаеш. Напрыклад, магчымасць прымружицца ды зазірнуць у нязьведенныя мясціны Беларусі, у далёкія краіны праз шыліну паштовае скрынкі.

За год высылкі мне прыйшло 487 лістоў і перадачаў салідарнасці. Адказваў практична ўсім, хто пазначаў зворотны адрес. Кожны ліст быў спосабам хоць на хвіліну вырваша з высылкі, паразмайляць з тымі, хто дыхае тым жа духам, скарыстаць каліва свабоды з найбольшым эфектам. Урэшце за 12 месяцаў у глухой вёсцы здолеў даведацца пра людзей, зь якімі мы робім адзіную справу, больш, чым за некалькі папярэдніх гадоў.

З-па-за Беларусі мне пісалі з 15-ці краінаў, у

Свабода ў капэрце

асноўным беларусы дыяспары. Адсюль і канадзкія газеты, і маствацкія прывітаныні ад Івонкі Сурвіллы, і пасылка з цудоўнымі цукеркамі з Вены, і пакункі з кнігамі ды канцтаварамі са Стакольму, і паштоўкі ад беларусаў Польшчы, і парцялянавы Калізэй ад рымскіх грэка-каталікоў, і віншаваныні ад Валяніціна Грыцкевіча з Піцеру, і апісаныне амэрыканскага ладу жыцця ад звычайных пэнсіянэраў — беларусаў ЗША. Адсюль і паштоўкі салідарнасці ад шараговых немцаў, швэдаў, бэльгійцаў, латышоў, і прапановы супрацы ад украінскае «Просвіты»...

З саме Беларусі пошта часцяком прыходзіла зь мясцінаў, пра існаваныне якіх, шчыра кажучы, і не здагадваўся — вёска Хіліманаўцы Сьвіслацкага раёну, Лужок паблізу Кармы або пасёлак Энэргетыкаў на Койданаўшчыне. На волі ня здолеў наведаць Слоніму, Салігорску, Верхнядзвінску, Івенцу, Бегам'я, Іўя, Залесьсе, Германавічай, каб пазнаёміцца з тамтыхшымі людзьмі, — аж вось самі людзі пішуць сюды, у Малое Сітна.

Самая вялікая колькасць лістоў — зь Менску: амаль 45%. Зь іншых гарадоў адрасоў салідарнасці найболей у родным Віцебску (11%), Полацку (6%) ды Берасці (5%). Апроча Віцебшчыны, дзясяткі лістоў прыходзяць зь Меншчыны й Гарадзеншчыны.

Калі раней мне здавалася, што звычайнія лісты ў наш электронны век пішуць хіба што пэнсіянэры, дык цяпер, падрахаваўши статыстыку ўласных ліставанняў, здзівіўся: звыш 37% адрасатаў — мужчыны сярэдняга веку (30—35 гадоў); 18% — дзяўчатаў ад 30-ці; амаль 15% — хлопцы,

ХРОНІКА

4 жніўня

Маскоўскі суд Менску аштрафаваў пастара царквы «Новае жыццё» **Вячаслава Ганчарэнку** на 30 базавых велічыняў за набажэнства 4 чэрвеня. Паведамленыне пра штраф прыйшло поштай. Тым часам 11 жніўня рэлігійная грамада напісала ліст да А.Лукашэнкі з просьбай дапамагчы вырашыць пытаньне з царкоўным будынкам, які хocha прыўлашчыць Менгарвыханкам.

9 жніўня

Берасцейская таксістка **Любоў Розановіч** з Берасця спыніла галадоўку па стаНЕ здароўя. Разам зь ёй спынілі яшчэ 5 так-

соўшчыкаў. Астатнія 9 галадоўнікаў датрымалі акцыю да 14 жніўня, калі іхнія дакумэнты абласное начальнства адправіла ў Менск.

Пад Смургонямі ўлады ліквідавалі дзіцячы пратэстанцкі летнік. Дзяцей на аўтобусе вывезлы ў Менск.

10 жніўня

Падатковая інспекцыя запатрабавала з ГА «Цэнтар сацыяльных інавацыяў» падаткі з гроши, атрыманыя па праграме TACIS у 2003—2004 г. Агульная сума перавышае 22 млн руб.

У Баранавічах **Юлію Харкевіч** аштрафавалі на 20 б.в. (620 тыс. рублёў) за карганіза-

цыю несанкцыянаванага мерапрыемства: 16 ліпеня яе затрымалі падчас акцыі Дзень салідарнасці.

Анатоля Лябедзьку, Ігара Шынкарыка і Ўладзімера Шанцава затрымалі ў Марілёве, калі яны ехалі на сустрэчу з Артуром Фінькевічам. Самога палітвязня вывезълі на працу за Марілёў, каб не сустракаўся ні з кім.

У Пінску падчас распаўсюду «Народнай волі» затрымалі **Аляксандра Рамановіча**: у яго канфіскавалі газеты і склалі пратакол.

11 жніўня

Палітвязня **Аляксандра Шалайку** пе-

хроніка

маладзейшыя за 30. Мужчыны, старэйшыя за 55, складаюць менш 13% ліставальнікаў; жанчыны пэнсійнага веку — каля 10%.

Ліставаньне аказалася выдатным спосабам нарэшце грунтоўна пагутарыць з найлепшымі знаўцамі беларускасці.

З гісторыкам Анатолем Грыцкевічам, які адзін працуе за цэлы інстытут гісторыі (нягледзячы на гады, выкладаньне й бясконцыя аперацыі) — пра стан беларускай навукі, адукацыі й грамадзтва.

З Валянцінай Трыгубовіч, кіраўніцай «Беларускай пэрспэктывы», якая дзясяткамі рыхтуе да друку найцікавейшыя беларускія кніжкі — ад дзіцячых вершаў да рэлігійных зборнікаў — пра царкву й палітыку.

З хрысьціянскім сацыялістам, адным з першых беларускіх незалежнікаў, Анатолем Сідарэвічам — пра лявіцу да правіцу ў айчынай гісторыі.

З Андрэем Катлерчуком, беларускім гісторыкам з Швэціі — пра наш прагрэс і рэгрэс у параўнанні з «залатым векам».

З кінакрытыкам Андрэем Расінскім — пра дачыненныні кінематографу ў хрысьціянства.

З выдаўцом беларускамоўнага габрэйскага бюлетэню «Мы яшчэ тут!» Вольфам Рубінчыкам — пра лёс і значэнне беларускага Ізраілю.

З публіцыстам Алесем Белым — пра магілу Торвальда Вандроўніка й архетыпы Адраджэння...

З Аленай Макоўскай, старшынёй управы «Бацькаўшчыны» — пра стан справаў на Бацькаўшчыне.

З архітэктарам Ірынай Лаўроўскай, лепшым адмыслоўцам што да берасцейскага даўніны, — пра Берасцце сучаснае.

З Элай Олінай, адной з арганізатарак камітэту салідарнасці — пра гэтую самую салідарнасць...

Лічы, цэлы год завочнага навучанья ў

лепшых выкладчыкаў — любая асьпірантура адпачывае!

Праз пошту да мяне даходзіла практична ўся незалежная прэса, якая яшчэ заставалася ў краіне. Рэдакцыі перасыпалі «Нашу Ніву», «Народную волю», «Наша слова», «Беларуса», бацькі — «Белорусы и рынок», «Белгазету», «Комсомолку» й «Свободные новости». На волі ніколі ня меў такое падшыўкі. Кнігі ад Уладзімера Арлова й Ніла Гілевіча, Лявона Баршчэўскага й Міхася Скоблы, музыка ад Уладзімера Цярохіна, «Дзеяслоў» і «ARCHE», «Навіны НІСЭПД» і бюлетэнь «Бацькаўшчыны», «Наша вера» і «Царква»... Усё гэта цяпер ходзіць у Сітне па руках.

Праўда, свабода ў капэрце тут усё-такі абмежавана. Лісты часта прыходзяць пакамечаныя, надарваныя, пераклеенныя; вялікія пасылкі паўскрываюцца і з сарамлівым подпісам «пашкоджана пры мэханічнай апрацоўцы» (толькі чамусьці без пячаткі Палацкай філіі КДБ), а незалежную прэсу ў пакунках хтосьці рэгулярна папярэдне разъбірае ды перачытвае. Што ж, інфармацыя пашыраецца, і гэта галоўнае.

Пэўна, людзі таксама заўважаюць, што іхнюю пошту чытае яшчэ хтосьці. Але пішуць. Працягваюць ладзіць акцыі капэртаванасці.

Вялізны дзякую ўсім тым, хто пісаў і піша ў Малое Сітна — і даруйце, што не магу пералічыць у гэтым лісце ўсіх.

Дарагія беларусы! Калі ласка, пішэце лісты. Казуліну, Статкевічу, Фінькевічу, «партнэркам». Тым, хто за мяжою. Тым, хто живе ў глыбінцы. Проста адно аднаму. Бо кожны беларускі ліст дадае маленъкас, але чэпкае злучво ў агромністую бел-чырвонабелую палатніну Нацыянальнага абуджэння.

в.Малое Сітна

За год высылкі
мне прыйшло
487 лістоў
і перадачаў
салідарнасці.
.....

ХРОНІКА

равялі ў камэрку з горшымі ўмовамі — у сутарэньні турмы і бяз вокнаў. Хлопец стаў пачывацца горш бязь сувежага паветра. Актывістай «Партнэрства» і іншых беларускіх палітвзяўняў заклікаў вызваліць Эўразія. Адвакаты **Міколы Астрэйкі і Цімоха Дранчука** 14 жніўня падалі апэляцыі на прысуд.

Стала вядома, што з 27 ліпеня бяз працы ў Бабруйску застаўся **Алесь Чыгір**, лідэр нацыянальнага руху ў Бабруйску: афіцыйная падстава — «скончыўся тэрмін працоўнае дамовы».

Валеры Шаўчэнка і Ігар Сухарукаў падалі ў Наваполацкі суд скаргу на гарвыканкам, які не дазволіў праводзіць пікеты ў аба-

рону палітвзяньня ў з 26 красавіка па 26 чэрвеня каля гарадзкога палацу культуры.

На чарговым паседжанні ў справе недзяржжайной газэты «Вітебскій кур'ер-М» лінгвіст з Менску **Аксана Шчарбакова** цвердзіла, што газэта не абраўші камэрсанта. Пазоўнік выклікаў свайго эксперта — выкладчыка ангельскай мовы. Наступнае паседжанне адбудзеца 5 верасьня. У рэдакцыю выдання прыйшоў ліст з пагрозамі, падпісаны РНЕ.

12 жніўня

Супрацоўнікі крымінальнага вышуку затрималі на вуліцы Гомелю **Сяргея Сямёна-**

ва. Пракурор **Вікторыя Сергіенка** адмыслова вышла на працу ў выходны дзень, каб вынесці моладзеваму актывісту папярэджаючы пра недапушчальнасць дзеяньня ад імя незарэгістраванай арганізацыі.

14 жніўня

Дэпутат Бабруйскага гарсавету і лідэр суполак Партыі БНФ, БАЖ і БГК **Вячаслав Сывізун** абскардзіў у судзе сваё звольненне з пасады дырэктара Ленінскага раённага жылкамунгасу. Ён лічыць, што яго звольнілі за палітычную актыўнасць.

Гюнтэр Грас: Чаму я перапыніў маўчанье?

Ляўрэат Нобэлеўскай прэміі нямецкі пісьменьнік Гюнтэр Грас прызнаўся, што ў вайну служыў у СС. Нямеччына — у шоку. У інтэрвю для *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Гюнтэр Грас прызнаеца, чаму ён перапыніў маўчанье наконт сваёй службы ў СС толькі праз 60 гадоў.

Грас як быкаўскі сюжэт

Гюнтэр Грас атрымаў Нобэлеўскую прэмію ў 1999 годзе — якраз у тым адзінм годзе, калі быў, здавалася, шанец, што ёю ўганаруюць Васіля Быкава. Такім чынам, прэмія, сама ня ведаочы таго, знайшла былога эсэсаўца, а не чырвонаармейца. Вядомы крытык Гельмут Карасэк выказаў меркаванье, што Нобэлеўскі камітэт ніколі ня выбраў бы Граса, калі б ён быў прызнаўся раней.

Ведаочы камунізм зь сяродзіны. Быкаў стаўся перакананым антыкамуністам. Грас бачыў камунізм звонку і так, здаецца, і не зразумеў, чаму ён разваліўся. Быкаў быў амэрыканофілам, Грас — пасыядоўным крытыкам амэрыканскай магутнасці і інтэрвінцыі. Пры гэтым Быкаў быў нашмат больш антыкапіталістычным ці, дакладней, акапіталістычным творцам, чым камуніст... мmm... ціпер так ня кажуць... левы інтелектуал Грас. Быкаў ня ўмёў трапляць на першыя палосы таблідаў. Грас умеў гэта рабіць пры кожным рэжыме. І тады, калі дэмантратыўна прадаваў на вуліцах Заходняга Берліна гэдэраўскую саўбелю «Ное Дойчлянд», і ціпер — некаторыя газэты палічылі гэтае самавыкryццё рэкламным ходам для лепшага продажу апошніяй кнігі.

Нямеччына ў шоку: Грас лічыўся маральнym аўтарытэтам. Міхаэль Юрс, аўтар самай знанай біографіі пісьменьніка, заявіў, што «з Грасам як з маральнай інстанцыяй скончана». Валэнса заклікаў Граса адмовіцца да ганаровага грамадзянства Гданьску... Грас даказвае, што ад часу прызыва ў лютым 1945-га да паланення ў красавіку 1945-га яму ні разу не давялося страліць. Архівы маўчаць: пэрсанальныя дасце на эссаўцаў служба пасыпела зынішчыць да капітуляцыі. А съведкі? Іх няма.

Што сказаў бы Быкаў пра ўсё гэта?.. Быкаў напэўна палічыў бы лёс Граса выпадковасцю. Такой жа, як і тая, што сам Быкаў выжыў. Съведак не засталося — гэта ўласціва быкаўскім сюжэтам.

Барыс Тумар

— Вашыя ўспаміны называюцца «Лупячы цыбулю». Пры чым тут цыбуля?

— Я мусіў знайсці для гэтай кніжкі нейкую форму, і гэта было цяжкай за ўсё. Банальнасцю было б казаць, што нашыя ўспаміны і ўյўленыні пра сябе могуць быць і часцяком ёсць падманілівымі. Мы ўпрыгожваем і драматызуем, перасыпаем уласныя перажываныні анэктотамі. У гэтай форме я хацеў высьветліць ўсё тое, што паказваюць успаміны літаратара, і што ў іх ёсць падазронага, даць гэтаму прагучачы. Адтаго цыбуля. Калі лупіш цыбулю і калі пішаш, пласт за пластам, думка за думкай, робіш усё выразным і чытэльнікім. Мёртвае ажывае наноў.

— Што Вас падштурхнула напісаць успаміны?

— Не скажу, каб гэта былі цяжкія роды. Але пачаўшы, я адчуў патрэбу пэўнай працы над сабой, бо ў мяне ёсць прынцыповая пярэчаныні што да аўтабіяграфіі. Многія аўтары спрабуюць пераканаць чытачоў, што пэўныя рэчы выглядалі так, а не інакш. Я хацеў зрабіць сваю аўтабіяграфію болыш адкрытай. Таму надаваў такую важнасць форме.

— Кніжка з'явілася да Вашага маленства. Аднак яна распаčынаеца ня зь першага ўспаміну, а з моманту, калі Вам было амаль 12 гадоў, з пачатку

Другой сусветнай вайны. Чаму Вы абраўлі такую цэзуру?

— Пачатак вайны быў паваротным пунктом. Гэта дата канца майго дзяцінства. Аднойчы я стала майго дзядзькі, работніка польскай пошты. Ён перастаў да нас заходзіць, а мы ўжо больш не гулялі зь ягонымі дзецьмі. Пасыля казалі, што ён быў асуджаны ваенна-палітычным судом і расстрэляны. Кашубскія, сваякі маёй маткі, што завіталі да нас у госьці, раптам перасталі быць жаданымі гасцьмі. Толькі пры канцы вайны прыйшла бабціна сястра, прынесла непіта з свайго поля і ўзяла за тое газы. Яе немагчыма было дастаць у вёсцы, бо ў вайну быў дэфіцит. Так выявілася сямейная салідарнасць. Але напачатку мае бацькі апарністична прыстасаўваліся да атачэння. Я хацеў мець яснасць наконт усяго, што тады адбывалася, перадусім наконт пэўных рэчаў, што датычылі мяне. Я быў тады прайдохам, нават бунтаўніком.

— Вы заўжды шукаце імпульсу звонку, які вызваліць і прывядзе ў рух пісьменьніцкі тэмпэрамент. Цыбуля ці бурштын з кахранай Вамі Балтыкі прыводзяць у рух Вашую памяць. Ці існуе сямейны архіў, на які Вы маглі б абаверціся?

— Як дзіцё-ўцякач — мне

тады было амаль вясімнаццаць — я ня меў нічога. У кніжцы я пішу пра тое, што мае калегі, якія вырасылі над Бодэнскім возерам ці ў Ніорнбруту ўсё яшчэ могуць звязацца да сваіх старых школьніх прыладаў і іншых рэчаў часоў дзяцінства. У мяне нічога. Страчана было ўсё, апрача некалькіх здымкаў, якія мая матка змагла перахаваць. Я апынуўся ў гэтай невыгоднай сітуацыі, якая, аднак, — як высьветлілася падчас расповеду — мае свае перавагі.

— Вы ня раз казалі, што толькі пасыля таго, як нацыстоўскі чыноўнік Бальдур фон Шырах прызнаў сваю віну на Ніорнбэрскім tryбунале, Вы пераканаліся ў тым, што немцы ўчынілі генацид. Але пра тое, што самі былі ў СС, Вы ўпершыню кажаце толькі цяпер. Чаму?

— Мяне гэта прыгнятала. Маё маўчаныне ўсе гэтыя гады было адной з прычынай, чаму я напісаў гэтую кніжку. Урэшце, гэта мусіла зь мяне выйсці. Справа была ў наступным: я запісаўся добраахвотнікам, але не ў СС, а для службы на падлодках, што само па сабе

было дастатковым вар’яцтвам. Але яны ўжо нікога не прымалі. У адрозненіі ад СС, куды ў апошнія месяцы вайны бралі ўсіх, каго толькі можна было набраць: прызыўнікоў, а з імі і старэйшын, якія перад тым служылі ў «Люфтваффе», — іх называлі «падарункам Гёрынга». Чым менш заставалася нязнішчаных лётнішчаў, tym больш наземнага пэрсаналу ўлучалі ў склад вайсковых аддзелуў ці СС. У ваенна-марскім флёце была падобная сітуацыя. Як для мяне, тут я абсалютна добра памятаю, назва «Вафэн СС» не здавалася тады нечым вусыпшым — проста элітныя часткі, якія пасылаюцца туды, дзе складаеца крытычная сітуацыя, і якія, як казалі, нясуць самыя вялікія страты.

— Што з Вамі тады адбывалася? Ці даведаліся Вы пра тое, у які аддзел трапілі, толькі пасыля прыбыцця на месца, ці мо з самае позвы?

— Цяпер для мяне гэта няясна, я ня ўпэўнены, як было насамрэч. Ці можна было даведацца пра накіраваныне ў СС з позвы, з назвы ці са званыня асобы, што падпісала туую позву? Ці я

зарыентаваўся, толькі прыехаўшы ў Дрэздэн? Ня ведаю.

— Ці размаўлялі Вы з калегамі пра тое, што значыць служыць у СС? Ці было гэта супольнай тэмай для дзецикоў, якія там разам апынуліся?

— У аддзеле было так, як я напісаў у кніжцы, — вышкал і больш нічога. Усіх абыходзіла толькі адно пытаныне: як адтуль вырвацца. Я ўдаваў жаўтуху, але гэтага хапіла толькі на некалькі тыдняў. Пасыля зноў пачалаася дрэсіроўка рэкрутаў, павярхойны вышкал з састарэлай амуніцыяй. Гэта ў любым разе мусіла быць апісана.

— Ни мусілі Вы таго апісаць. Ніхто ня мог Вас да таго прымусіць.

— Гэта быў мой унутраны прымус, які мяне да гэтага падштурхнуў.

— Чаму Вы запісаліся добраахвотнікам у войску?

— Ішлося пра тое, каб вырвацца зь цясноты, далей ад сям'і. Хацеў пакласці гэтаму канец і таму запісаўся добраахвотнікам. Гэта таксама цікава. Я запісаўся, яшчэ ня маючы пятнаццаці гадоў, і пасыля забыўся пра

тое. Так здаравалася з многімі маймі аднагодкамі, якія ісплі ў працоўную службу, а налета атрымлівалі позуву ў войска. Відаць, толькі ў Дрэздене я высьветліў, што трапіў у СС.

— Ці ня мучыла Вас тады пачуцьце віны?

— Тады? Не. Пазней віну я адчуваў як ганьбу. Для мяне гэта заўжды было звязана з пытанынем: ці мог ты ў той час уцяміць, што з тобой робіцца? Я апісаў на пачатку кніжкі свайго аднаклясьніка, які ведаў больш за іншых у клясе. Ягоны бацька быў дэпутатам ад сацыял-дэмакратаў у сэнаце места Гданьск, а пасыля трапіў у канцлагер. Я ведаю выпадкі, калі дзецы супрацьпастаўлялі сябе бацькам. Крытыкаваць нацыстаў зь мяшчанска-кансерватыўных пазицый ма-гло быць небяспечна. Нялёгка было тое растлумачыць маладому чалавеку. Лёгка забываецца, наколькі ўмелі і па-сучаснаму «Гітлер’югенд» і «Юнгфольк» праводзілі індактынацыю. Пачварна эфектыўна была цытата Гітлера: «Моладзь дзю павінна кіраваць моладзь». Мой фэнляйнфорэр (ступень у «Гітлер’югендзе») быў супэрскім пацаном. Мы разумеліся між сабой лепш за партыцаў. Такія думкі і адчуванні мелі тады многія.

— Вы адным зь першых сярод прадстаўнікоў свайго пакалення распавялі пра сваё спакушэнні нацызмам. Вас за тое збесьцілі.

— Так, цяпер у нас, у Немеччыне, столькі байцоў руху супраціўлення, што я дзівуюся, як Гітлер мог прыйсці да ўлады! Але я хачу яшчэ раз звязацца да 50-х гадоў, каб патлумачыць сваю пазыцыю пры напісаныні «Бляшанага барабана». Тоэ, што адбылося перад 1945 г., лічылася ка-

Гюнтэр Грас: Чаму я перапыніў маўчанье?

Працяг са старонкі 31.

тастрофай, а не бяспрэчнай капітуляцыяй. Яе ігнаравалі, казалі, што Нямеччыну была апанавала цемра. Гэта ўжоўлялася такім чынам, што нібыта бедны нямецкі народ спакусіла арда нягоднікаў. А гэта няпраўда.

Ці даводзілася Вам назіраць супраціўленне нацызму?

Сапраўдны супраціў я бачыў толькі раз за ўсё жыццё. Гэта было падчас знаходжаньня ў Працоўнай службе. Я вычарпальна апісаў тое ў кнігцы. Я ня памятаю імя гэтага чалавека. Ён не вызнаваў анякай паноўнай ідэалёгіі — ня быў ані нацыстам, ані камуністам, ані сацыялістам, толькі съведкам Яговы. Немагчыма сказаць, супраць чаго ён выступаў. Так ці інакш, але ён адмаўляўся дакранацца да збораў.

Можа, прыдатны момант, каб распавесці пра Вашую службу ў СС, ужо мінуў за ўесь гэты паваенны час?

— Ня ведаю. Напэўна, тады, раней, я меркаваў, што досьць таго, што я зрабіў як пісьменнік. Я прайшоў праз свой працэс навучаньня і зрабіў зь яго высновы. Але засталася нейкая пляма. Мне было ясна, што яна павінна знайсці сваё месца, калі я некалі вырапышуў бы напісаць нешта аўтабіографічнае. Але ня гэта ёсьць асноўным матывам месця моёй кнігі.

Ці не маглі Вы апісаць на старонках «Бляшанаага барабана» ці «Копшак-мышак» гэтага пазнейшага шоку, выкліканага прыналежнасцю да

злачыннай арганізацыі?

— Я думаў пра тое, калі сказаў сабе, што гэта — мая тэма. Пачалося з «Бляшанаага барабана». Нечага такога можна было не хацець, гэта не было свободнае рапшэнне, гэта было нешта мусоўвае. Напачатку я спрабаваў па-рознаму выкарыстоўваць свае ўмельствы і шанцы, але жанравы цяжар тэмы вяртаяўся, чакаў на мяне, і я мусіў ім заняцца. Мяне выпсыці з палону на захадзе, і я апынуўся ў пустаце. Я мусіў сам даваць рады ўсім дылемам, у той час як мае аднагодкі Крыста Вольф ці Эрых Лёэст на ўсходзе Нямеччыны адразу атрымалі ў руکі новую ідэалёгію. Там з'явіліся людзі з руху супраціву, якія змагаліся падчас грамадзянскай вайны ў Гішпаніі, былі перасылаванымі за Гітлерам і сталі ўзорам для пераймання.

Усё ішло так, як мае быць у прыстойнай сям'і?

— На захадзе чагосці таго не было. У нас быў Адэнаўэр, адна толькі хлусеньня з гэтай каталіцкай прытхласцю. Грамадзтва, якое тады нам пропагандавалі, было так прасякнутае мяшчанствам. Гэтага не было нават за нацызмам. Нацысты павярхойным чынам усталявалі пэўнае нацыянальнае адзінства. Клясавыя адрозненіні альбо рэлігійная пыха ня мелі значэння. У адрозненіне ад НДР, мы цягам дзесяцігодзьдзяў вялі дыскусію пад лёзунгам «пераадолення мінулага».

Вы пачалі ставіць сабе пытаньні толькі ў 1946 годзе?

— Гэта быў шок. Толькі пасля прызнання ў Баль-

дуре фон Шырака ў Нюрнбергу я паверыў, што нацыстоўскія злачынствы сапраўды мелі месца. Немцы нічога такога не зрабілі б, меркаваў я і лічыў усё пропагандай. Быў дурнем. Але пазней таго ўжо нельга было адмаўляць, а чым больш часу мінала, tym больш здавалася, што памер гэтых злачынстваў расце. Аднак гэта заўсёды было немагчыма зразумець. Пагромы былі заўжды — у Польшчы, Расеі, усюды. Але каб немцы арганізавалі злачынства, каб гэта было сплянаваным — гэта было штосьці беспрэцэдэнтнае.

Вы напісалі кніжку для ўнукаў?

— Съядома ці не, але пры напісанні гэтай кніжкі пэўную ролю адыгралі таксама мае дзеци і ўнуки. Мяне заўжды хвалявалася пытаньне: як нешта распавесці іншаму пакаленіню? У эсэ пад называй «Зъ дзёньніка сытімака» я мусіў распавесці, чаму бяру ўдзел у выбарнай кампаніі, чаму мяне шакуе, калі колішні вялікі нацыст Кізынгер займае пасаду канцлера. У той час перада мной паўстала праўблема, як рацлумачыць май дзецим, чым быў Аўшвіц. Гэтыя праўблемы заўжды стаяць перада мной.

У многіх сем'ях маўчанье пра мінуўшчыну прыгнітала. Ці Ваше пакаленіне гаворыць пра досьвед вайны?

— Так. Ваенныя перажываньні былі для большасці раўнавартасным досьведам. Ішлося пра тое, каб выжыць. Першымі ўбачанымі мной забітымі былі не расейцы, а немцы. Іх павесілі на дрэвах, многія з іх былі маймі аднагодкамі. Гэта быў вынік

дзейнасці фэльдмаршала Фэрдынанда Шорнэра. Вызваліўшыся з савецкага палону, гэты зыненавіджаны генэрал прыехаў у Нямеччыну цягніком. Дык яму прыйшлося выйсці на некалькі станцыяў раней, бо на станцыі, куды ён павінен быў прыехаць, яго чакаўнатоўп ягоных быльых салдатаў, якія гатовыя былі яго ліччаваць.

Ці граўлі пейкую ролю гады? Ці быў чатыроццацігадовы больш безабаронны перад нацыстамі, чым васімнаццаці-ці дваццацігадовы?

— Розыніца ў веку магла мець два вялікія значэнні. Я часцяком чую ад іншых, хто быў съпярша ў «Юнгфольку», а пазней у «Гітлерюгендзе», што іх найлепшыя ўспаміны былі звязаныя зь «Юнгфолькам». З «Гітлерюгендам» прыйшла мужнасць, бясконцыя вечары зь песнямі, і ўсё гэта было нудна. Нацысты шмат чаго скапіявалі ў скайтаўды іншых моладзевых арганізацый. Намётавыя лягеры, грамадзейскасць і г.д. — ўсё гэта прыцягвала моладзь. У парадынаны з прымусам, які панаваў у школе ці ў бацькоўскім доме, «Юнгфольк» падаваўся моладзі вальнейшым месцам.

А гаворка была пра тое, каб падарваць аўтарытэт бацькоў...

— Так, гэта ж былі антымяшчанскія арганізацыі. Але тут важнае значэнні мае выпадковасць нараджэння. Хто ведае, у што будаваўся трапіць, калі б я быў на трэх-чатыры гады старэйшы.

**Пераклаў
Сяргей Богдан**

Васіль Сёмуха: «Хто з нас ня быў фашистам?»

Ці варта асуджаць Гюнтэра Граса? Мы спыталіся пра гэта перакладніка нямецкай літаратуры Васіля Сёмуху. У часе вайны фашисты зьнішчылі ўсю сям'ю Дзядзькі Васіля. У самога яго на назе дагэтуль шнар ад укусу сабакі аднаго з эсэсаўцаў.

«Грас дакараюць, што ён служыў у СС, што яму далі Нобеля, а пісьменьніку-франтавіку Быкаву, маўляў, не далі. (Да слова, мы самі вінаватыя, што Быкаву не далі той прэміі, калі некаторыя ў краіне выхоўваліся на паэзіі Быкава.) Вядома, Васіль Уладзімеравіч заслужыў Нобеля, але яго заслужыў і Гюнтэр Грас. Гэта выдатнейшы празаік...

Грас — у СС... А хто з нас, пры нашым фашизмзе, ня вырас у піянэрах, у камсамоле, у партыі, і мы ўсяму гэтаму безнадзейна верылі? А ён, сямнаццацгадовы дзяцок, дванаццаць гадоў пражыў пры Гітлеры, пры штодзённай мудрай, хітрай і нахрапістай агітацыі? Грас шчыра верыў тады фашистыскай ідэалёгіі. Гітлерава прапаганда не была дурной. Я чытаў «Майн кампф»: яна ўздымала нацыянальны гонар немцаў, якія толькі што прайгралі вайну, у якіх эканоміка была разбураная. Калі ўбіваць такое кожны дзень у галаву, то, канечне, такая маса ўплывала на Граса.

У той час, калі мабілізоўвалі Граса, за два месяца да канца вайны, ужо не глядзелі, у каго чыстая, у каго ня чистая кроў, хто расава адпавядаў, хто — не,

абы нагрэбсыці больш хлопцу. Яго ні абычы не пыталі, ці хоча ён служыць, ці не.

Пасля вайны Гюнтэр Грас зарэкамэндаваў сябе як яркі антыфашист і пачыфіст. Ён быў і застaeцца такім сёньня. Грас адзін з найболыш прагрэсіўных пісьменьнікаў Нямеччыны.

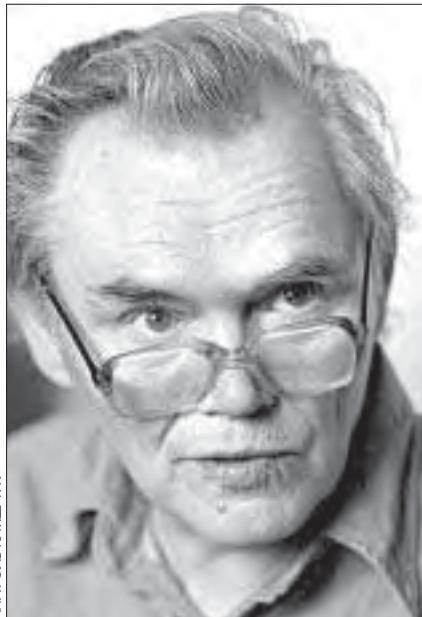
Я спрабаваў некалі перакласти на беларускую мову раман Граса «Кошкі-мышкі», але ён у мяне начыста ня ўдаўся, поўная няўдача. Я быў вымушшаны кінуць пераклад, хоць мне страшэнна падабаўся гэты твор. Нічога ня зробіш, мне не ўдалося знайсці стылевую плынь Граса. Трэба мець вялікую падрыхтоўку, каб перакладаць Граса, каб убачыць усе аллюзіі — або быць проста немцам.

У адным з апошніх сваіх раманаў «Траекторыя краба» Гюнтэр Грас апавядае пра славутую падводную лодку Марынэска, ён там ні перад кім ня съцелецца, ні перад немцамі, ні эўрапейцамі, ні фашистамі, ні камуністамі.

Грас таксама выдатны паэт, драматург, крытык, публіцыст, але самыя камтоўныя ягоныя яскрава антыфашистыскія творы з «Даніцкай трэлі».

Чаму Грас менавіта сёньня вырашыў

АНАТОЛІЙ КРЫЧУК

признацца ў гэтым, я ня ведаю, але магу здагадацца. Калі б гэтае хлапчо призналася пасля вайны, то палова дарог для яго была бы закрытая. Спачатку ён баяўся признацца ў гэтым, хоць, паўтаруся, ягнай віны там няма ніякай, пасля крыху запамятаў, потым да яго прыйшла слава, як да пісьменьніка, выбітнага, харашага, ініцыятара многіх дэмакратычных пераўтварэнняў у Германіі. Ён адзін з ініцыятараў стварэння групы «47». А цяпер ён не бацца, гэта ня быў грэх маладосці.

Грас вельмі вынаходлів, вельмі шчыра піша праўду пра вайну. А Валэнса ня хай сам адмовіцца ад звання ганаровага грамадзяніна Гданьску, бо лепш, чым Грас, пра гэты горад ніхто не напісаў».

Запісай Зыміцер Панкавец

ЮЛІЯ ДАРАДЖЕНКО

Саколкі гатовыя: чорныя і белыя

Чытачы «НН» вырабілі майкі (цішоткі) да стагодзьдзя газэты.

Замовы прымаюцца на e-mail: zamova2006@tut.by і тэл. (029) 649-08-88.

Пазначаць трэба імя, контакт (мэйл ці тэлефон), колькасць і памер.

Фото: В.Медведев

У Тураве дагэтуль зь зямлі растуць крыжы. Рэпартаж Веранікі Дзядок.

Усясьвяцкая царква — сёньня адзіная ў Тураве. Пачатак жніўня — разгар працы для царкоўнага кухара. Ён за-катаў салаты на зіму, а летнім гасцям варыць кампоты. Тут жа, пры царкве, вырошчваюцца і гуркі.

Будні дзень, паломнікай — усяго пары чалавек зь Менску. А на вялікія святы бывае па 12 аўтобусаў. Таму так важная кухня — усіх паломнікаў трэба накарміць. Царкоўны кухар — пасада не такая ўжо вялікая, але ж каму, як ія тураўцам, ведаць, што не вялікім ярархам, а усяго толькі кухарам у тураўскіх яўрэйскапаў быў Марцін, які шануецца як адзін з трох тураўскіх святых.

Месцам паломніцтва Ўсясьвяцкая царква стала дзякуючы знакамітым тураўскім крыжам. Яны, вераць тут, ацаляюць ад духоўных і фізычных хваробаў. А яшчэ яны прыплылі з Кіева супраць плыні — нідзе ж паблізу такога граніту няма. А ў 1937-м — кажуць людзі — камуністы зноў кінулі іх у раку. А крыжы выплылі. І іх падчапілі мясцовыя рыбакі. Камуністы спрабавалі зноў біць крыжы, але ўрэшце ім надакуцьла такое змаганьне, і крыжы кінулі пад капліцай. Так яны і дажылі да нашага часу.

Усяго вядома больш за дзесяць «крыжыкаў», як кажуць мясцовыя людзі. Два знаходзяцца ў суседніх з Туравам вёсках, яшчэ два — у Гомельскім краязнаўчым музее. Два стаяць ва Ўсясьвяцкай царкве. Настаяцель айцец Аляксандар тут нідаўна, але і

Помнік на толькі святыому Кірылу, але і тураўскім крыжам таксама.

Гэта той самы крыжык, што вышэе і шыэе з кожным годам.

ВЕРАНІКА ДЗЯДОК

ён ужо верыць, што крыжы жывыя і людзей ацаляюць.

А лепей за ўсіх гісторыюю крыжоў і царквы ў Тураве ведае царкоўны стараста Валера. Ён называе сябе менавіта так, як мага прасыцей, так вучыць яго ягоны духоўны айцеп. Валера — карэнны тураўец, ён з задавальненнем паказвае святыні гасцям. Валера кажа, што месца тут асаблівае, нават ня кожны бацюшка вытрымае, бо ў святым месцы шмат спакусяў.

Усіх паломнікаў ён абавязкова вядзе на Барысаглебскія могілкі. Тут яшчэ адзін крыж — ён расыце зь зямлі. Як кажа паданыне, у тым жа 1937-м раб божы Іван вылавіў у вадзе адзін з тых, кінутых камуністамі ў раку крыжоў. Спужаўшыся перасылду, ён закапаў яго на могілках. Крыж пачаў расыці ў канцы 1980-х. Прычым і ўшыякі таксама. Штогод яго мераюць, кажуць людзі. Хто мерае — не ўдакладняюць. Навошта чуду дакладныя лічбы і адсоткі?

Крайнай Крыжоў называлі сваю зямлю жмудзіны. Тураўшчына мае поўнае права называцца гэтак жа.

Лічыцца, што крыжык расыце на месцы, дзе некалі стаяла келья святога Лаўрэна, біскупа Тураўскага. Кашліца, адпаведна, пазначае месца пустэльніцтва святога Марціна. А на самым высокім месцы могілак стаіць колькімэтровы драўляны крыж — акурат тут быў аўтар царквы Барысаглебскага манастыра (паводле іншай вэрсіі, стойці Кірылы Тураўскага). Драўляны крыж, веераць людзі, спэцыялізуецца на рэўматызме: здымае варта толькі панерціся аб яго сіпнай.

Агароджу крыжыка, які расыце, упрыгожваюць, паводле палескай традыцыі, атласныя стужкі. На іншых могілках зіхаціць рознымі колерамі яркія хусткі. Над крыжам паставілі павець, там жа стаіць скарбонка. Яе некалькі разоў разбівалі, спрабавалі

таксама сарваць замок з каплічкі. Валера арганізаваў дзяжурства на могілках. Цяпер пра іх дбае мясцовая моладзь. А вось у новым музеі, пабудаваным на гары насупраць могілак, марадэры пасыпелі нават разбіць акно. Музэй быў пастаўлены тут перад Святым беларускага пісьменства і друку й хавае пад сабой фундамэнт старажытнага тураўскага храму.

У Тураве знаходзіцца адміністрацыя нацыянальнага парку «Прыпяцкі», аднак аб'ектаў для разъмешчэння турыстаў у горадзе вобмаль. Прыяжджаюць замежнікі, якім тут арганізуецца паляваныне, ды паломнікі — пакланіцца крыжам.

У цэнтры Турава вісіць праз галоўную вуліцу расыцяжка «Беларусь — дзяржава для людзей». Аднак нават святкаваныні славянскага пісьменства, якія праходзілі тут двойчы — у 1995-м і 2004-м, — мала чым змянілі жыцць. Тут па-ранейшаму жывуць з гуркоў і капусты. Сёлета вырошчаць капусту нават выгадней, чым гуркі. Закупачная цана на гуркі — усяго 250 рублёў за кілёт. Прыяжджаюць закупішчыкі нават з Рэспублікі Беларусь. Валера пасыль эксперсіі па тураўскіх святынях таксама вяртаецца да гуркоў. У дарогу ён кожнаму дарыць нацельны крыжык.

Месца, дзе стаяў стойці святога Кірылы, абазначана цудадзейным крыжам з лекавымі ўласцівасцямі.

Усясьвяцкая царква — сёньня адзіная ў Тураве.

У храме зберагаюцца крыжы, што «прыплылі з Кіева».

Зацемкі антыпода

Японскія нататкі
Паула Лычкоўскага.

Трапіўшы ў Японію, хутка разумееш, што Краіна ўсходнага сонца — гэта ня тое, што мы бачым па тэлевізіі, ня тое, што піша пра яе папсовая літаратура, ня толькі Токіё ды Осака. Трэба толькі пакінуць мэгаполісы і павандраваць па неўрbanізаванай частцы Японіі, каб пераканацца: большая частка Японіі не такая ўжо «заходня», ці, лепш сказаць, не такая ўжо па-захоціцку сучасная. Яна ніколі такою не была, і, імаверна, ніколі ня будзе.

Гэта нешта няўлоўнае. Нешта зусім побач, ад чаго часам па табе прабягаюць дрыжкі. Гэта нейкі дух. Спракаветны Дух, які ў самай зямлі, гарах, камянёх — і людзях. Напэўна, кожны, хто прыяжджае ў Японію, трапляе пад ягоны ўплыў. Бо я не могу даць рады рагыяльному тлумачэнню таго адчування, што ахіала мяне нават у тых жа Токіё і Осакы — што вось у наступны момант з-за кута вунь таго гмаху на мяне выскочыць не навюткая «тэста» ці матаролер, а жывы рыкша зь белатварай жанчы-

най у багатым кімано за ягонай сцінай ці смуглівым вершнік пры двух мячах. І крый божа, калі ты, нахабнік, дазволіш сабе непачэсна зірнуць на яго!

* * *

Праезд у гарадзкім транспарце строга адрегуляваны: уваход праз заднія дзвіверы, аплата за праезд перад выхадам праз пярэднія. І нават шыльдачкі «уваход тут» і «выход тут», па сутнасці, не-патэрбныя. Бо гэта ўжо звычайка, элемэнт штодзённага жыцця. Колкі раз бачыў, як расхваляваны пасажыр, які з-за натоўпу ў трамваі вымушаны выйсці праз заднія дзвіверы, бегам бяжыць да галавы вагона, каб, несупынна просячы прарабачэння ў кіроўцы, кінуць манэтку ў скрынку для грошай.

Праз пару тыдняў і я пачаў пачувашца няёмка, калі сам трапляю падобныя варункі. І ўжо, не заўважна для сябе, я таксама бягу да пярэдніх дзвіярэй і прашу прарабачэння...

Вось жа, кажуць, што чалавек хутка прызычайваецца

да добра. Дадам: і да сумленнага таксама.

* * *

У Японіі на цыгніках ня езьдзяць зайцам. Часам гэта проста немагчыма, бо на шмат якіх чыгуначных станцыях, пасажыр мусіць плаціць юшчэ перад уваходам на вакзал. Але справа ня ў гэтым. Рэч у прынцыпе.

У вёсцы Омуре, што туціца недзе паміж пакручастымі бамбукавымі пагоркамі і ўсыяжнымі рысавымі палямі Кюсю, мне выпала чакаць перасядкі на цыгнік да Нагасакі. Тут на маленечкім супынку стаіць старэнкі будынак, дзе ўсягускі: каса, прыбіральня ды пара лавачак у пачакалыні. Са служкай — касірка ды стары дзед. Каб трапіць на пэрон без квітка, трэба ўсяго толькі збочыць на вузеньку сцінку, што ідзе наўпрост ад платформы вакзalu да вясковай вулачкі. Але ўсе ідуць праз галоўны уваход і касу. Я ўпэўнены, што ў вясковай цэнтру нават думкі не ўзынікае скрыстацца той дарожкай не па прызначэнні. Мо той сцінка ходзіць толькі той стары дзед са станцыі, калі штодня вяртаецца дахаты...

Найлепшым прынцыпам ёсьць звычай. Калі няма патрэбы задавацца пытаннем, чаму я раблю так, а ня гэтак, і адказваць сабе і другім: «З прынцыпам».

* * *

Штогод 9 жніўня, у гадавіны нагасацкай трагедыі, японцы, тутэйшыя і прыезджыя, прыходзяць да мэмарыялу, што паўстаў ў Эпіцэнтры — месцы, над якім у 1945 годзе выбухнуў Таўстун. У гэты дзень на граніце мэмарыяльнай стэлы замяняецца шыльда, на якой выбітая лічба, штогод новая, а ў скляпеннях падземнага музею пакідаецца сцінікі імёнаў, што-раз даўжэйшы.

Сцінікі ахвяраў трагедыі — менавіта ахвяраў, а ня проста пачярпелых ад радыяцыі — кожны год павялічваецца за кошт тых, хто за мінулы год адышоў у нябіт. Акрамя прозывішчаў тых, хто загінуў

9 жніўня 1945 году, у сцінікі занесенія імёны ўсіх нагасаццаў, што перажылі той жудасны дзень у горадзе, нарадзіліся ці калі-небудзь жылі тут пасля бамбавання. І імёны іхніх дзяцей. Ніхто не высьвятляе гісторыю хваробы ды абставіны съмерці нябожчыкаў, ніхто не задаецца пытаньнем, як на жыцьцё — і съмерць — паўшывала радыяцыя. Ніхто не абцяжарае сябе заўшнімі доказамі *нэгатыўнага ўптыму радыяцый на здароўе чалавека*. Дастаткова таго, што сам чалавек ці ягноўня бацькі, дзеці былі Там, бачылі Гэта, нарадзіліся і жылі ў Гэтым. Гэта скалечыла іхнія жыцьцё. Но — хто дакажа адваротна?

* * *

Вуліцы места ад раніцы да заходу бурляць людзьмі, якія вечна кудысьці сціняючыся, штодня абцяжараныя будзённымі ж справамі. На адной такай вуліцы стаіць будыскі манах. У адной руці званочак, у другой — маленькая торбачка. Ён збірае гроши для свайго храму, што стаіць непадалёк. З-пад нізкага капельноша відаць, як рухаючыся вусны — манах чытае малітву. Дзынь, прачытана юшчэ адна частка сутры. Людзкі паток несупынна пнеца наперад. Дзынь, з крамы, насупраць якой стаіць нерухомая постаць, выйшай грузчык зь нейкімі куфрамі і зымшаўся зь людzkім морам. Дзынь, маладая кабета прыпынілася, каб даць манаху колькі малітак. Дзынь, той чытае блаславеніе, дзынь-дзынь, жанчына зводзіць ладкі, ледзь заўважна схінае галаву — і вось яе ўжо няма. Дзынь. Вось і вечар, манах пайшоў сабе...

Было адчуванье пра буджэння.

Мне здаецца, што ў той дзень я зразумеў для сябе будызм. Парадаксальна, але з трох сусветных рэлігіяў толькі будызму прышчапілі гэты «ізм», які найменш яму пасуе. Будызм увогуле мала падобны на рэлігію, прынамсі туго рэлігію, што мы звыклі называць сусветнай. У ім

няма дагматаў і місіянэрскага пачатку, агрэсіўнасці і амбітнасці. Увогуле ў ім няма шмат таго, чаго мы яму прыпісваём — і ёсьць шмат таго, чаго мы ня ведаем. Ён не заклікае, а маўчыцца. Ён не штурхает і ня стрымлівае — ён сузірае. Нерухомая постаць на бурлівай вуліцы. Дзынь...

Было адчуваюнне стомы.

***

Японскі щуд — гэта не IT-тэхналёгі і не бэйсбольная «J-Liga». Щуд па-японску — гэта аўтамат па продажы піва. Тыя, хто бываў у Эўропе ці Амэрыцы, ведаюць гэныя vendor machines, але ў адрозненіи ад амэрыканскіх і эўрапейскіх, дзе можна набыць якіся чыпсы ці піспі-колу (такіх у Японіі таксама ўдоскональ), японская ханбайкі могуць выдаваць, акрамя яблычнага і апельсінавага, яшчэ і ячменны сок. Штодня, з шостай раніцы да адзінаццатай вечара. Натуральна, на кожным такім аўтамате маецца налепачка зь вядомай ляканічнай фразай «Дзесям да 18...», якая шмат для каго (з нашай часткі сьвету) падасца недарэчнай.

Але — і гэта японскі щуд №2 — я ніколі ня бачыў, каб хтосьці зь японскай моладзі злouжывалі гэтым дасягненнем японскай эканамічнай думкі.

А япчэ ж ёсьць аўтаматы па продажы цыгарэтай...

***

Адно з першых уражанняў у Японіі: на дарогах тут ганяюць вар'яты. Адразу ўспамінаецца клясычны анекдот пра брытанцаў і «гэных шалённых эўрапейцаў». Традыцыйнае «паглядзі налева, потым направа» трэ было тэрмінова замяніць на процілеглую аксіёму. Ня тое што цябе тут могуць задушыць — хутчэй кіроўца дасыць сваёй машыне ўляццець у кювет ці пералічыць бампэрам прыдарожныя слупы, — але пачуваш сябе неяк больш павольна, калі асэнсоўваеш, што машына справа — гэта норма.

Калісъ жыхары Старога Сьвету называлі насельнікаў

Павал Глыбоўскі

Павал Глыбоўскі

Панарама
Нагасакі.

У
японскіх
трамваях
«зайцоў»
няма.

Тэра Аўстраліос антыподамі і лічылі, што там людзі павінны хадзіць на галавах. Калі беларус, паляк, немец ці нават амэрыканец прыяжджае сёньня ў Ангельшчыну, Аўстра-

лію ці Японію, ён усё адно пачувае сябе трохі як у вар'ятні. Як жа ж мусіць пачувацца японец на чужынне, для якога амаль увесь съвет перавернуты з ног на галаву, як яму жывецца сярод вар'ятаў, сярод антыподай?..

***

Тым, хто съмнецца і кіпіц над нягелымі формамі «Запарожцаў» і «Жыгулёў», варта паезьдзіць па японскіх мясцінках. Гарантую, вы будзеце па-новаму ставіцца да няшчасных дзетак савецкага аўтамабілебудавання. Пасыля экспкурсіі, пагатоў праездзу, на страшэнненікіх японскіх са-маходзіках прыязвія месцы ў намінацыі «капатэоз мінімализму і ўтылітарызму сярод аўто» ў вас стала зоймуць «міцубішы», «сузукі» і «кавасакі».

Пабачыць японскія стравы

можна ў Менску, у Доме-музее I з'езду РСДРП (пр. Скарбыны, 31а), дзе да 7 верасня працуе выставка «Традыцыі і культура Японіі». На выставе можна пабачыць макеты помнікаў японскай архітэктуры, лаштунак для чайнай цэрэмоніі, стравы японскай кухні, будзённыя ды сувяточныя кімано, маскі для служак храмаў і японскага тэатру «Но», а таксама лялькі.

***

На кампус галоўнага корпусу ўніверситету Нагасакі рэгулярна прыяжджае мабільная лябараторыя са шпіталлю таго ж університету. Студэнты мэдычнага факультету збіраюць тут донарскую кроў. Усе ахвотнікі атрымліваюць вольны ад заняткаў дзень і квіток на добры сяняданак у сталоўцы.

Мой сырыйскі сябра Фадзі мае рэдкую чацвертую групу. Праз дзень па здачы крыві ён атрымаў разам зь пісмовай просьбай стаць рэгулярным донарам маленькую кніжачку, дзе быў расписаны, ва ўсіх дэталях, анализ ягонай крыві. Група й рэзус-фактар зімалі толькі два

Працяг са старонкі 37.

радкі, усяго іх там было ня менш за дваццаць: усе фэрмэнты, сакрэты ці што там яшчэ. Можа, нават геном ягоны.

Нехта адзначаў, што, маўляў, вядома, японцы задарма сваю кроў даваць на хочуць, а бедны сырьец і за бублік пагодзіцца. (А дарэчы, каму зъ дзяцей Саветаў такая думка не прыйшла б у галаву? Пытаюся, бо так падумаў быў і я сам.) Потым я неяк узгадаў той выпадак і запытаўся: а чаму б і на так? Што благога, калі за даброты трэба плаціць і калі канкрэтным высілкам адпавядзе адпаведная ўзнагарода? Чаго ў гэтым дрэннага, пагатоў што ўсе атрымліваюць выгаду? Бо Фадзі, які, акрамя даведкі і «бублікаў», здаецца, нічога не займеў, на самрэч адчую маральнае задавальненне ад той веды, што ягоныя пяцьдзясят ці сто мілілітраў крыві могуць выратаваць жыццё чалавека, зъ якім ён ніколі не паздароўкаецца. Бо лекары атрымалі амаль за так (і што? Ну не для сябе ж узялі!) рэдкую кроў. Бо пацьвенту вярнулі здароўе, якое ніякім грапшымя ня вымерыць, да таго ж, заплаціўши тыя нат вялікія грошы, чалавек будзе, між іншым, упэнены, што не падхапіў якіс гепатыт, сыфіліс, СНІД ці яшчэ якую заразу. Бо студэнты-мэдыкі атрымалі прафесійны досьвед. І нават увесь універсітэт Нагасакі апасродкована скарыстаў з сітуацыі, бо ўмацаваў добрую рэпутацыю свайго мэдичнага дэпартамэнту.

Хіцавасыць — гэта ня толькі грэх, але і хвароба. Разам з зайдзрайсьцю яна галоўная хвароба постсавецкага грамадства.

Як лекавацца? Ня ведаю. Толькі ведаю (ці, можа, марав?), калі хвароба адступіць. «За ўсё трэба плаціць». Мы пазбавімся ўсіх хваробаў, калі да нас прыйдзе разуменне таго, што плаціць ня толькі за благое, але і за добре. А за добрае плаціць яшчэ і прыемна. А дабро —

ГЛАВАЛЫЧКОУСКИ

ГЛАВАЛЫЧКОУСКИ

Нагасакі — самы хрысьціянскі горад Японіі (на фота справа — катэдра Уракамі, зльва — мэмарыял хрысьціянскіх пакутнікаў).

ГЛАВАЛЫЧКОУСКИ

Мэмарыял на месцы эпіцэнтру атамнага выбуху.

яно вяртаецца.

***

Невыносна было цярпець, так горла перасохла. На поверхні вады плавала нешта алейнае, але так хацелася піць, што я піла туую ваду проста разам з той алейнай плеўкай...

**З дзённіка дзяўчыны,
што перажыла дзень
9 жніўня 1945 году**

рыць у Бога. У іх не было Збаўцы, які адпусціць бы іхня грахі. Магчыма, 9 жніўня 1945 году яны атрымалі сваё збавеньне?

Цікава, што пакутнікамі сталі жыхары самага хрысьціянскага гораду Японіі...

***

Вандроўкі пешшу і на роварах па гарыстых ваколіцах Нагасакі мяне навучылі: зусім ня цяжка выправіцца ў доўгатае падарожжа невядома куды. Цяжка паехаць туды ў другі раз, калі кожная частка твайго цела дакладна памятае маршрут.

атамія

заремкі

Вада — сымбалъ жыцця.
Яе шмат у Нагасакі.

Дзіўна, але японцы, узгадваючы падзеі 1945 году, не выказываюць нянявісці да амэрыканцаў — толькі хітаюць галовамі і ціха нешта шэпчуць. Маўляў, самі вінаватыя.

Але яны памятаюць.

Большасць японцаў на ве-

Сад — гэта жывы арганізм: мікраклімат, жывёлы, птушкі.

Перад Спасам няўсьцерп хочацца сьвежага яблычка. А на рынку — то польскія, то малдаўскія. А дзе ж нашы ранэты? Дзяржава абяцае: яшчэ крыху, і ня толькі самі будзем есьці свае яблыкі, але яшчэ і экспартаваць пачнём.

У Дзяржаўнай праграме «Пладаводства», разылічанай на 2004—2010 гг., заплянавана «ўвесыці ў прымысловое плоданашэнне маладыя сады на плошчы 3 тыс. гектараў і закласыці новыя сады інтэнсіўнага тыпу адаптаванымі сартамі на плошчы 12,2 тыс. гектараў».

Але гэта — на паперы. У жыцці між прыняцьцем раешэння і сарваным яблыкам ляжыць доўгі шлях. Намеснік дырэктара Беларускага інстытуту пладаводства Анатоль Крыварот кажа, што ў рамках гэтай праграмы трэба закласыці 5 тыс. га садоў толькі ў Магілёўскай вобласці: «І гэта для нас адна з самых вялікіх проблемаў».

Адзін з новых садоў закладаюць у саўгасе «Забалашыце» Аршанскага раёну — на 500 га. Не сказаць, каб сад быў зусім новы: раней тут ужо быў адзін. І таксама на 500 га. Дырэктар саўгасу Адам Мазай тлумачыць прычыну: «Ён быў ужо стары — 20 гадоў, таму і неэфектыўны».

Аршанец Адам Сапешка, які займаецца фэрмэрствам з канца 1980-х, памятае закладку таго саду. Калі садзілі новы сад у 1990-х, там быў яшчэ сад, закладзены ў пачатку 1980-х. «Я выступаў супраць таго, каб гэты сад цалкам знослі і садзілі новы, бо стары можна было яшчэ на штосьці скарыстаць. Потым яблыкі з гэтага саду ў Воршы

Яблык да Спаса сам ня вырасьце

ЮЛІЯ ДАРАЦHEВІЧ

практична ніколі не прадаваліся. Амаль цалкам яны ішлі на вінзавод у Забалашыце». Хаця сам па сабе сад ад пачатку быў неблагі: саджанцы бралі ў Беларускім інстытуце пладаводства, вазілі чаранкі ў Малдавію ды ў Данецк на прышчэпку.

А. Сапешка ня можа схаваць сваёй заклапочанасці: «Зноў робіцца сад, які ніяк ня будзе адрознівацца ад цяперашняга, што фактчына ня даў аддачы».

Зрэшты, і цяпер для закладкі добрача саду гроши трэба немалыя. «Каб закласыці 1 га саду, трэба 25—30 тыс. даляраў! Я не гавару тут пра дакладнае ўнясеньне арганічных угнаенняў на ўзроўні 500—600 т на 1 га, як гэта належыць. Няма добраі зямлі — значыць,

гэта ўжо ня сад! Сад — гэта жывы арганізм: мікраклімат, жывёлы, птушкі. Калі вакол саду няма абарончай паласы, дрэвы пачынаюць згінацца. Палякі ўжо адправівалі гэтую сыштэму. Суперсадавод можа трymаць максымум 2—3 га. А ў нашых умовах максымум 1 га можна дашь чалавеку, каб ён мог даглядаць яго круглы год — як сапраўдны гаспадар», — Сапешка загадзя разылічвае ўсе неабходныя выдаткі.

А. Мазай кажа, што для закладкі саду гаспадарка ўзяла ў дзяржавы пазыку. Але праект саду распрацоўвалі самі: «Свае спэцыялісты ў нас. Толькі па ахове ад шкоднікаў звярнуліся ў Інстытут пладаводства».

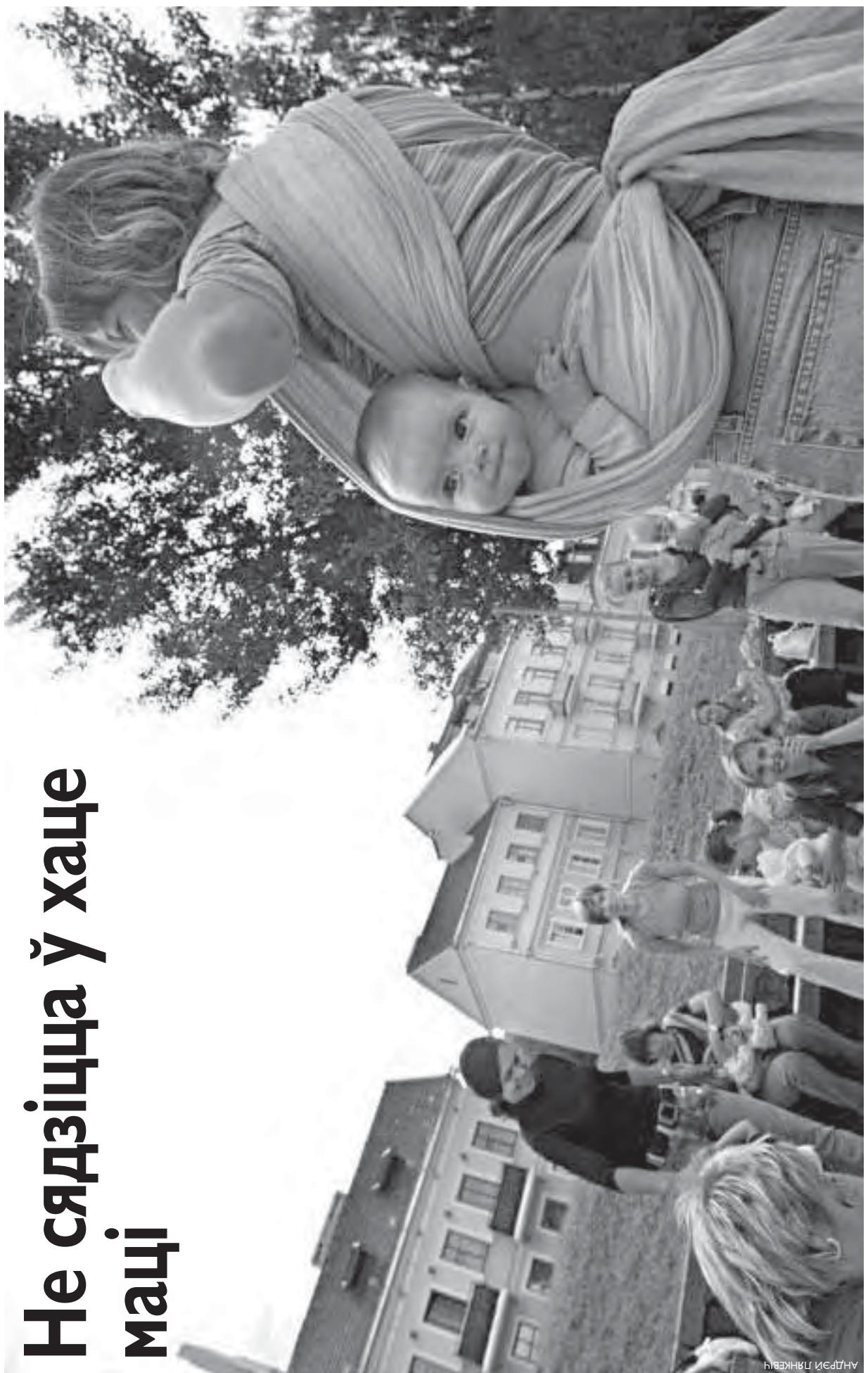
На думку А. Сапешкі, «свае спэцыялісты» добрага

саду ня створаць: «Трэба адпраўляць людзей вучыцца — у саўгас «Прагрэс» ці іншыя магутныя гарадзенскія гаспадаркі. А яшчэ лепш у Польшчу, Нідэрланды. Яны думаюць: дрэваў натыркалі — і ўжо будзе сад...»

Яшчэ большую небяспечку Сапешка бачыць у іншым — калі сады закладаюцца без якіх-небудзь праектаў увогуле: «Мянэ запрашаў знаёмы старшыня калгасу, які цяпер перайшоў у комплекс «Александрыя», на радзіму презыдэнта. Там будзе закладацца сад у 200 га, здаецца, зусім без праекту. Ім кінулі кучу грошей і сказаў: бярыце, хлопцы, і асвойвайце. Вось яны гэтыя гроши і трамбуюць абыкды. Сад дык сад, сажалка дык сажалка...»

Зыміцер Дзядзенка

Не сядзіцца ў хате маці

АЛЕКСАНДРА КЕРСЕНКО

Сълнг — гэта палатына прыстасаванье, каб насьль немаўлят. Яно дае магчымасьць малому ўесь час месть контакт з мамай і спрашчае перасоўванье актыўных матуль па горадзе. Матулі, якія выпарыстоўваюць сълнг, каб насьці сваіх дзяцей, знаёмыца на форумах тэматычных інтэрнэт-старонак ды бавяць час разам. У чарвень яны сабраліся ля Трасцякага, наведалі Літаратурны музэй, а потым гулялі па Нямізе.

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Фармат 4x4, жнівень 17—20

**«В значыць
Вэндэта»** (V for Vendetta, 2005, ЗША—Нямеччына).

Стваральнік «Матрыцы», браты Вачоўскія, узяліся за адаптацию графічнай навэлі, створанай Адамам Мурам у 80-я гады, што была прысьвеченая супрацьстаянью рабмтычнага анахіста з фашысцкім урадам. Галоўны герой коміксу, В, — прыхільнік класычнага анахізму і лічыць, што перад тым, як будаваць новы сьвет, трэба зруйнаваць стары. Падзеі адбываюцца ў Вялікай Брытаніі і ёсьць своеасаблівай рэакцыяй аўтара на эпоху кіраваньня Маргарэт Тэтчэр.

Аўтары кінастужкі узялі графічную навэлю за аснову, пакінулі сюжэт твору, але зъянілі канцэкт і галоўную ідэю, што і выклікала абурэнне стваральніка коміксу Адама Мура, які, аднак, трацыцьна ахврышчваецца ад экранізацыі сваіх коміксau, як было, напрыклад, з «лігай экстраардынарных джэнтэльмэніаў».

У фільме ў высокатэхналагічнай атмасфэры ў духу твору Орўэла «1984» адбываецца супрацьстаянне індывіда і таталітарнага грамадзтва, але эта ўжо супрацьстаянне іншых ідэалёгій — лібералізму і нэакансэрватызму, і такім чынам, паводле стужкі, галоўная пагроза грамадзтву ідзе ўжо ад ультра-кансерватыўнай паліцэйскай дзяржавы, а галоўныя тэмы для разважанья — тэрарызм і дзяржавыні кантроль над грамадзтвам. Цікава, што галоўным героям кіруе помста, і эта юднае яго з такімі рамантычнымі героямі, як, напрыклад, граф Монтэ-Крыста. Ва ўсялякім разе, стужка навявае шэраг алюзій, асацыяцыяў і заахвочвае да філязофскіх спрэчак.

Але яе можна паглядзець і не паглыбляючыся ў высокія разважаныні — футурыстычны канцэкт, цікавыя здымкі, вядомыя акторы Наталі Портман («Леон», «Блізкасць») і Гюга Уїнг («Уладальнік пярсыцёнкаў», «Матрыца»), чаму б і не?

Анэя Восьнева

**«Пацалунак
наскроў»** (Kiss Kiss Bang Bang, 2005, ЗША).

Майстар экшэнай Шэйн Блэк здымает парадайны дэтэктыў з удзелам Роберта Даўні («Чаплін») і Вэла Кілмэра («Схватка», «Мора Солтана»), чыіх герояў зводзіць разам нетрэвільны цудоўна закручаны сюжэт і сцэна, поўны досыціпай і жарту, а дыялогі прапісаны так, што іх хочацца цытаваць.

**«Каханыне
і цыгареты»** (Romance & Cigarettes, 2005, ЗША).

Аповед пра простага пралетария, бацьку трох дачок, які здраджвае сваёй жонцы з сексуальнай рыжавалосай жанчынай. Скажаце: банальна і нудна? А калі прадусэры стужкі браты Коены, а галоўныя ролі выконваюць Джэйм Гандальфіні («Клан Сапрана»), Сьюзан Сарандон («Тэльма і Луіза», «Мачыкіх»), Кейт Ўінслэт («Тытанік», «Розум і пачуцці»), Стыў Бушэм («Армагедон»)? А калі яны съпяваюць і танчачац пад гіты сусьветнай музыкі ад Прэсльі да Тома Джонса? А калі яны атрымліваюць асалоду ад таго, што здымаютца менавіта ў гэтым фільме? И незадаважна робяць пародыі на сваі былыя ролі ці галівудзкія кінатрадыцыі?.. То гэта ўжо зусім іншая гісторыя. Не пратусыце!

**«Труп нарачонай
Тыма Бёртана»** (Tim Burton's Corpse Bride, 2005, Вялікая Брытанія—ЗША), анимация.

Займальная анимация зь сувежым гумарам, у лепшых традыцыях Тыма Бёртана («Кашмар перад Калядамі»). Калі пашчасыці паглядзець у арыгінале, можна атрымаць асалоду ад галасаў Джоні Дэя і Гэлены Бонэм-Картэр, якай, дарчы, насамрэч ёсьць нарачонай рэксысера мульціка Тыма Бёртана, чым, відавочна, і тлумачыцца назоў.

ФОТАВЫСТАВА

«ЗА СВАБОДУ Й НЕЗАЛЕЖНАСТЬ»

24
ЖНІЎНЯ

Вясна 2006
у аб'ектыве

18.00. Чацвер
вул. Машэрава, 8

Удзел у адкрыцці восьмуць Аляксандар Мілінкевіч,
Вінцук Вячорка, а таксама музыкі Свабоды, аўтар
найлепшага здымку на plenka.net будзе ўганараваны.

Ігар Крашэўскі, Вольга Рудніцкая й Хмара Захараўна сабралі найлепшыя фатаздымкі з Сакавіка, адтвараючы атмасферу тых дзён.

«У вясновых падзеях мы ўдзельнічалі ўсе разам, але погляд
у кожнага свой, унікальны. Сабраць нашыя
«фотамеркаванні» разам і паглядзець на падзеі, калі яны
ўжко засталіся ў мінулым, — важна для таго, каб зразумець,
што адбылося ў Беларусі й у нашых сэрцах. Вельмі рэдкімі
стали ў апошнія гады гэтыя прыклады ічырага
задзіночання, таму яны асабліва дарагі і заслугоўваюць на
вялікую ўвагу.

У нашай выставе акцэнт не на ўчыненым уладамі гвалце, а на
мірным і разумным задзіночанні свободных людзей. Тых, хто
нягледзячы ні на што паверты ў сябе ў забачы, што ён не
адзін. Больш за тое, людзі не згубілі твар перад грубай сілай,
ні на хвіліну не забылі, для чаго прыйшли — дзеля міру й
задзіночання. І гэта відавочна на гэтых здымках», —
кажа кіраунік праекту Ігар Крашэўскі.

КІНО НА DVD

MASTER RECORDS

«Апошні адпачынак» (Last Holiday).

Камедыя драма, ЗША, 2006, рэж.
Уэйн Ванг.

У ролях: Кўін Лацифа, Жэрар Дэ-
пард'е, ЛЛ Кул Джэй.

Сыціплая гандлярка з Новага Арлеану да-
ведваеца, што жыць ёй застаецца зусім
ня шмат. Яна прыяжджае ў Эўропу — і
«ставіць на вушы» ўесь пэрсанал гатэлю,
дзе зьбірацца пражыць цэлае жыццё.

Менск, Кісялевіца 12, 643-21-08

Андрэй Расінскі

Спадчына прафэсара Лаўмяньскага

Выданьні й перавыданьні кніг па гісторыі Вялікага Княства Літоўскага аглядае **Алег Дзярновіч**.

Зусім нечакана Познань, сталіца Велікапольшчы — заходняга рэгіёну краіны — пасля II сусветнай вайны стала адным з галоўных цэнтраў па дасыльдаваньні гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Адбылося гэтак дзякуючы адной асобе — прафэсару Віленскага ўніверситету Генрыку Лаўмяньскаму. Ягоная біографія — съвядчаньне таго, як усё ж важная непарыўнасць традыцыі для існаванья навуковых школаў і інтэлектуальных асяродкаў.

Сам Лаўмяньскі ў гады свайго студэнтства ва ўніверситетце Св. Уладзімера ў Кіеве быў вучнем слыннага беларускага гісторыка Мітрафана Доўнтар-Запольскага, а ў 1919 г. падаўся ў нанава адчынены Віленскі ўніверситет. Ужо тут, у Вільні, ён стаў знаным гісторыкам, працы якога, напісаныя ў 1920—1930-я, па-ранейшаму застаюцца актуальнай. Гісторыкам была і ягоная жонка — Марыя Лаўмяньская. Якраз супольна яны падрыхтавалі да выданьня ў 1939 г. фундамэнтальны том «Актаў віленскіх цехаў», што раскрываў багацце гарадзкой цывілізацыі Вялікага Княства. Пачатак Другой сусветнай так і пакінуў кнігу ў рукапісе. А ўжо ў паваенны, ужо савецкай Вільні пэрспэктываў гісторыкі на мелі.

У красавіку 1945 г. кіраўніцтва Познанска га ўніверситету прапанавала Г. Лаўмяньскаму ўзначаліць катэдру Ўсходняй Эўропы, і ў сярэдзіне траўня гісторыкі назаўжды пакінулі свой Горад. Затое ў Познані быў заснаваны новы асяродак вывучэння ВКЛ. З сабою Лаў-

мяньскі перавёз унікальную бібліятэку, якой карысталіся некалькі пакаленняў вучняў. Праз нейкі час тут пачаў выходзіць і навуковы альманах «*Lituano-Slavica Posnanensia*», прысьвечаны гісторыі ВКЛ. У гэтым сэнсе Познань стала Вільню.

Прафэсар Лаўмяньскі трагічна загінуў 4 верасня 1984 г. — маючы зусім слабы зрок, трапіў пад трамвай. Гэта проста нейкі булгакаўскі сюжэт — чаму Майстры гісторыі ВКЛ, у Познані ці Менску, павінны гінуць пад коламі муниципальнага транспорту?

Цяпер ужо вучні і наступнікі прафэсара падрыхтавалі да перавыданьня доктарскія дысэртацыі гісторыкаў Лаўмяньскіх, абароненых у Віленскім ўніверситетце. У працы «‘Уваходы’ літоўскіх гарадоў» Генрык Лаўмяньскі прааналізаваў такую сацыяльную звязу, як існаванье тэрыторыяў і натуральных рэсурсаў агульнага карыстання месціцтваў (лясы, сажалкі, выганы і г.д.), што атрымалі ў старабеларускіх дакументах назуў «‘Уваходы’ — месцы, у якія можна было вольна ўваходзіць, якім можна было карыстацца, на праёмы дазволу». Мэтад гэтага дасыльдавання, якое паўстала на пачатку 1920-х, вельмі блізкі да французскай школы Аналаў, а пасля абароны дысэртацыі аўтар сам скіраваўся ў Парыж. Застаецца толькі дадаць, што прафэсар уласнаручна паправіў назуву працы з «‘Уваходы’ літоўскіх гарадоў» на «‘Уходы’ гарадоў у Вялікім Княстве Літоўскім».

У дасыльдаваньні

Dwa doktoraty z Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.
Henryk Lowmianski. Wchody miast litewskich.
Maria Lowmianska. Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku. —

Poznań:
Wydawnictwo Poznanskie,
2005. — 331 s.

[Дзярнве доктарскія дысэртацыі з Університету Сыцяпана Батуры ў Вільні. Генрык Лаўмяньскі. ‘Уходы’ літоўскіх гарадоў. Марыя Лаўмяньская. Вільні перад маскоўскім наездам 1655 году.]

дадзеныя матэрыялы пра Полацак, Менск, Мазыр, Кіеў, Луцк... Але таму, што публікацыя выйшла ў съвет менавіта пад першым варыянтам назвы, сучасныя выдаўцы вырашылі яе захаваць, каб не ствараць блытаніны.

Марыя Лаўмяньская пасля вымушанага ад'езду з Вільні ўжо не вярнулася да дасыльчыцкай дзеянасці, прадаючы выкладчыцай гісторыі і польскай мовы ў ліцці. Упершыню праца «Вільні перад маскоўскім наездам 1655 г.» была апублікавана ў 1929 г., і ў ёй аўтарка паказала гісторыю Вільні ў пэрыяд найвышэйшага росквіту сталіцы ВКЛ, трагічна перарванага захопам гораду расейскімі войскамі.

У дасыльдаваньні М. Лаўмяньскай можна знайсці цікавую статыстыку. Так у 1643 г. купцы Вільні плацілі падатак з гандлю ў памеры 2400 злотых, Полацку — 1000, Коўна — 800, Менску і Пінску — па 450, Гародні і Наваградку — па 200. Але найбольшыя падаткі і, значыць, найбольшыя даходы мелі купцы Магілёва, якія сплочвалі ў дзяржаўны скарб 2500 злотых — вядома, дзякуючы гандлю з Расіяй.

Збыслаў Вайткавіч належыць якраз да Познанскай літургістичнай школы, і ў прадмове да кнігі ён адзначае, што свой дактарат у 1976 г. змог падрыхтаваць дзякуючы карыстанню багатай бібліятэкай Генрыха Лаўмяньскага. Праца «*Lithuania Trans-wilniensis saec. XIV—XVI*» ёсць папраўленым і дапоўненым перавыданьнем кнігі з 1980 г. «Літва Завалейская», а гэта тэрмін канцылярыі ВКЛ, ахоплівала паяночны ўсход

гісторыя

цяперашній Літвы, а таксама Braslauskym разам з Другай. Для храністаў XVI ст. гэта быў крыху таямнічы край, які выступаў у іх творах часам у фіктыўным кантэксьце. Між іншым, аўтар сучаснага дасыльданьня робіць заўвагу беларускай гісторыяграфіі і асобна Алесю Краўцэвічу, што ягоная папярэдняя кніга была выкарыстана для «абгрунтаваныя беларускай дзяржавы XIII ст.», у той час як ён картографаваў «Літуў Завалейскую» для XV—XVI ст. Але гэта ўжо гісторыяграфічная дыскусія.

Аснову новага тому альманаху *Lituano-Slavica Posnaniensis* складае перавыданне тэксту працы зноў жа віленскага аўтара Валерыяна Харкевіча *«Сутоньне уні ў Літве і Беларусі»*, прысьвечанай ліквідацыі уні ў пачатку XIX ст., і якая ўпершыню выйшла ў сьвет у 1928 г. у Слоніме «коштам группы зямлянаў». Сам жа Харкевіч вельмі любіў быўца на Слонімшчыне, асабліва ў Жыровічах, і прысьвяціў гісторыі слыннага манастыра асобную кніжку. Увогуле, гэта была крыху авантурная асoba, што здраеца сярод гісторыкаў ВКЛ, і адначасова ён належаў да кансерватыўнага спектру палітычнага жыцця міжваенны Вільні. Разам яшчэ з двумя аўтарамі пад калектыўным псеўданімам Фэліцыя Раманоўская В.Харкевіч публікаваў у прэсе фрагменты *«Віленскага крымінальнага раману»*, які быў вострасатырчай рэакцыяй на актуальныя падзеі ў краі. Надрукаваны асобнай кніжкай у 1933 г., потым гэты твор будзе перавыдадзены ў 1995 г. у Лёндане. Рука публіцыста адчувальна таксама ў гісторычных працах Валерыяна Харкевіча.

Як бачым, у 2005 г. Познань парадавала аматараў ВКЛ цэлым шэрагам перавыданьняў. Што стаіць за гэтай практикай узнаўленньня старых клясычных тэкстau — крызіс гісторыяграфічнай школы ці патрэба ў асэнсаваньні новых задачаў?

Познань

**Wojtkowiak,
Zbyslaw.
Lithuania
Transwilniensis
saec. XIV–XVI.
Podziale Litwy
Połnocnej w
poznym
średniowieczu.**
— Poznań:
Wydawnictwo
Poznanskie, 2005.
— 191 s., 7 map.
**[Вайтковяк,
Збыслав. Літва
Завалейская
XIV–XVI ст.
Падзялы
Паўночнай
Літвы ў Познім
Сярэднявеччы.]**

**Lituano-Slavica
Posnaniensis.
Studia
Historica. XI.**
— Poznań:
Wydawnictwo
Poznanskie, 2005.
— 300 s.
**[Літуана-
Славіка
Познаньская.
Гісторычныя
студыі. XI.]**

Шлях ад «Бацькаўшчыны» да «Беларуса»

Натальля Гардзіенка пра кнігу Лявона Юрэвіча: архівісту ўдалося рэканструяваць «кухню часу».

Для навукоўца, які цікавіцца паваенай эміграцыяй, «Бацькаўшчына» й «Беларус» — галоўныя крыніцы інфармацыі. На іх бачынах можна знайсці хроніку падзеяў беларускіх асяродкаў, перадругу афіцыйных дакумэнтаў, палеміку, прыватныя абвесткі, інкрапёгі. У моры беларуское эміграцыянае пэрэдышкі (у бібліяграфіі Зоры І Вітаўта Кіпеляў згадваюцца больш за 400 назоваў) гэтыя газеты былі самымі працяглымі па часе ды самымі тыражнымі выданыні. Вось толькі гісторыю іх стварэння мы ведаєм слаба.

Кніга Лявона Юрэвіча — спроба зразумець тыя газеты ў той час.

Сярод эміграцыйных пэрэдышкі даўвайна гаўнага й гаўнага часу пераважалі часопісы. Іх было выдаваць прасьцей, чым газеты. Для зьяўлення апошніх — выданніў значна больш масавых і апратрыйных — неабходна было трывалае фінансаванье ды паставянны штат. У паваенай Нямеччыне намаганьнямі інтэлектуалаў ўдалося наладзіць выпуск такога выданні — газеты «Бацькаўшчына». Першы нумар, карэктаваны Лявонам Савёнкам (бацькам Зоры Кіпель), накладам 2000 асобнікаў пабачыў сьвет 31 кастрычніка 1947 г. Ад гэтага часу да сінегня 1966 г., калі выйшаў апошні, 637-мы, нумар, газета праўша складаны шлях да найбольш чытанага на той час выданні беларускіх *«displaced persons»* у сьвеце. Асобнік «Бацькаўшчыны» дасылаліся, сярод іншага, у такія краіны, як Энглесія, Бразылія, Парагвай,

**Юрэвіч Л.
Летапісны звод
сусвету
Чалавека
Сьведамага:
Гісторыя газетаў
«Бацькаўшчына»
й «Беларус»
(1947–2000).** —
Менск: Беларускі
кнігазбор, 2006.
— 256 с. — (Бібліятэка
Бацькаўшчыны:
кн. 8).

Новая Зэляндыя, Турэччына.

Л.Юрэвіч рэканструяваў сітуацыю ў беларускім эміграцыйным друку, у якой паўсталі «крывіцкая» (значыць, БНРаўская кірунку) газета, і — што ўдалося найболей — нутраную кухню выданнія. Дзякуючы архіўным пошукам аўтара, становіцца зразумелыя папраўкі ў зъмесце «Бацькаўшчыны», што суправаджалі спрэчкі ў ейнай рэдакцыі ды замену ў 1948 г. Антона Адамовіча на пасадзе рэдактара на Станіслава Станкевіча, які выдаваў газету да 1962 г. Поглядам і матывам выдаўшоў (ня толькі «Бацькаўшчыны», але й наступнага «Беларуса») у «Летапісным зводзе» надаеца багата ўвагі. Зы лістападу, што багата цытуеца ў

Шлях ад «Бацькаўшчыны» да «Беларуса»

Працяг са старонкі 43

кнізе, бачныя й галоўныя праблемы «Бацькаўшчыны», што спрычыніліся да спынення выдання: нетрывае фінансаванне, брак аўтараў і матэрыялаў, што з часам — найперш з адпівам інтэлектуальных сілаў зь Нямеччыны — рабіліся непераадольнымі.

Зрэшты, спыненне выхаду газэты было цалкам заканамернае, бо «Бацькаўшчына» «зжыла сябе як газета эмігрантаў». У сярэдзіне 1960-х большасць уцекаючых з Беларусі ня толькі атабарыліся ў чужых краінах, але й пусцілі карані [...] — словам, былыя эмігранты пераутварыліся ў амэрыканцаў (ангельцаў, канадцаў, аўстралійцаў, французаў) беларускага паходжання. А новы сацыяльны статус патрабаваў газеты новага тыпу — не эміграцыйнай, а выдання этнічнага», — піша аўтар.

Такім выданнем стала газета «Беларус», да выхаду якой часткова спрычыніліся тыя самыя людзі, што стваралі «Бацькаўшчыну». Толькі

ўжо ў іншых умовах ды ў іншай краіне. Л.Юрэвіч імкненца ўключыць пэрыёдик у кантэкст гісторыі ня толькі беларускага эміграцыйнага друку, але й амэрыканскага этнічнага.

«Беларус», хоць і паўстаў у іншай краіне ў 1950 г., зь цягам часу стаў працягам «Бацькаўшчыны», ейным духоўным пасыядоўнікам. Першыя гады выхад газеты каардынаваўся з прэзыдэнтам БНР Міколам Абрамчыкам. Рэдактары 1950—1963 гг. Леанід Галяк, Натальля Арсеньнева, Вітаўт Тумаш, Франц Кушаль, Міхась Міцкевіч (брат Я.Коласа) намагаліся наладзіць пэрыядычны выхад.

С.Станкевіч, што быў спэцыяльна запрошаны на пасаду рэдактара ў 1963 г., здолеў усталяваць нармальную пэрыядычнасць выхаду (раз на месец), а газета перарасла межы ЗША. Хоць афіцыйна «Беларус» на той момант быў органам Беларуска-Амэрыканскага Задзіночання, тут з'явілася старонка «Весткі з Канады», рэгулярна друкаваліся допісы пра падзеі ў бела-

рускіх асяродках Эўропы, Аўстраліі, Аргентыны. Выдатны рэдактар С.Станкевіч, нягледзячы на ўласную прыхільнасць да Рады БНР, здолеў стварыць агульнаэміграцыйны беларускі пэрыёдик, што пераадолеў раскол беларусаў на «крыўчоў» і прыхільнікаў БДР.

Кожны рэдактар па-свойму ўпіўваў на змест пэрыёдыка. У часы С.Станкевіча (1963—1980) тут прысутнічалі літаратуразнаўчыя матэрыялы, друкаваліся літаратурныя творы (што было працягам аналягічнай практикі «Бацькаўшчыны»), Янка Запруднік (1980—1995) увёў ангельскамоўныя старонкі, Зора Кіпель (1995—1998) друкавала адмысловыя агляды беларускіх. Безумоўна, тут быў пэўны масіў ідэалагічных, палітычных тэкстаў, як у любым нацыянальным выданні: разглядаліся пытаныні нацыянальной сыведамасці, гісторыі, выкryвання бальшавіцкай палітыкі ў БССР і авабязкі — пытаныні захавання беларускай мовы.

Адначасова «Беларус» — праз сваіх рэдактараў — быў

уключаны ў амэрыканскія палітычныя жыцьцё. Так, Міхась Міцкевіч быў прыхільнікам дэмакрататаў, Станіслаў Станкевіч і Вітаўт Кіпель — рэспубліканцаў. Дарэчы, ад 1970-х газэту выпісваюць у Белым Доме.

У адрозненіне ад іншых эміграцыйных выданняў, «Беларус» імкнуўся быць у канфесійным сэнсе талерантнай газэтай. Хоць захаваць гэтыя пазыцыі было даволі складана, асабліва ў часы расколу БАПЦ, падзеі якога не маглі не знайсці адлюстравання на старонках пэрыёдыка.

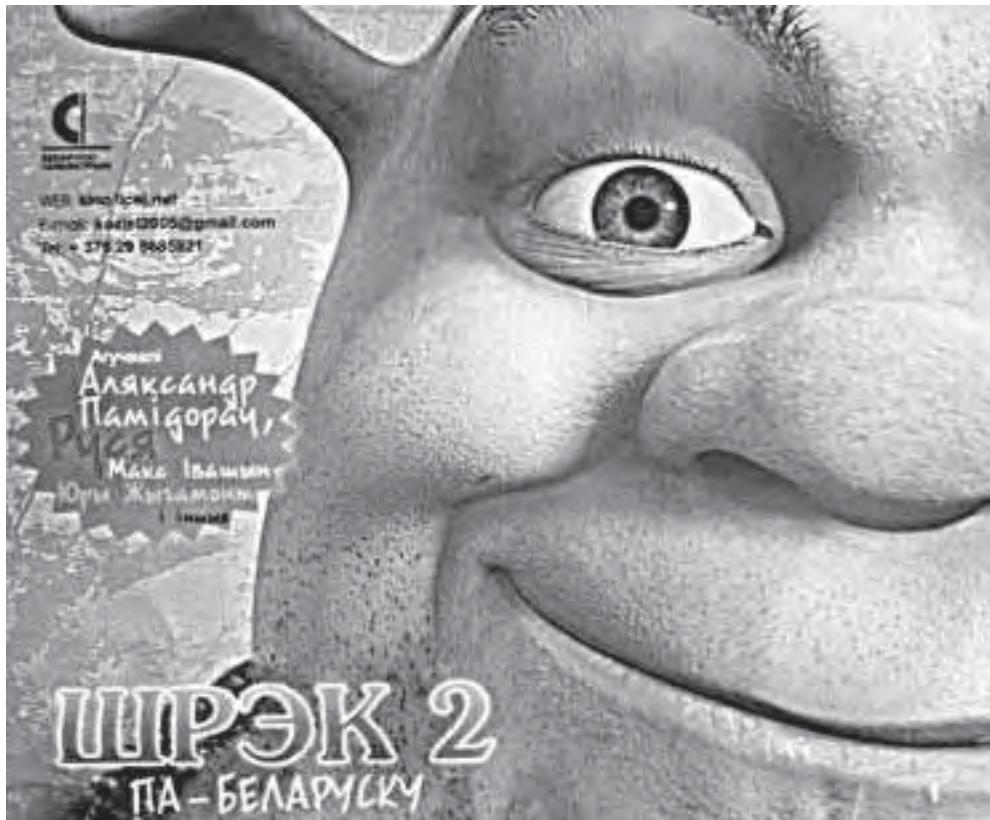
Але ці ня самае каштоўнае на старонках «Беларуса» — гэта съведчаныя своеасаблівай штодзённасці жыцьця беларускай паваеннай эміграцыі: паведамленні з розных асяродкаў, сямейная хроніка, падзякі і нэкралёgi.

Апісаная Л.Юрэвічам гісторыя выдання спыняеца на 2000 г., але пасля непрацяглага перапынку газета была адноўленая й сёньня выдаецца высілкамі такіх жа энтузіястў, якія нарадзілі яе ў 1950 г.

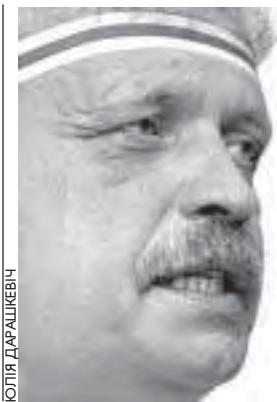
«Летапісны звод сусьвету Чалавека С্বедамага» цікавы тым, што пабудаваны на невядомых раней архіўных матэрыялах, якія выдатна раскрываюць найперш асаблівасці працы рэдакцыі. Тут шмат карыснага матэрыялу да біографій А.Адамовіча, С.Станкевіча, Л.Галіяка, Ф.Ку-шала, Міколы Гарошкі, Каастуся Акулы. Зъмешчаная ў кнізе бібліяграфія ўтрымлівае пералік матэрыялаў, прысьвечаных гісторыі беларускага эміграцыйнага друку. Прыведзены ў дадатку слоўнік псеўданімаў япчэ далёка ня поўны. Заяўленае ў назове дасылаванне сусьвету Чалавека С্বедамага будзе працягвацца. Яно важнае. Каі мы хочам, каб нашы СМІ ачысьціліся ад таталітарных традыцый, нам няма іншага выбіцця, як пракладаць масткі да выданняў, што належалі да іншых традыцый, — «Бацькаўшчына» й «Беларус» былі сярод іх.

Рэдакцыя
газеты
«Бацькаўшчына».
З'яўля
направа:
Пётра Сыч,
Станіслав
Станкевіч,
Янка
Запруднік,
Зінаіда
Станкевіч,
Уладзімер
Цівірка,
Алесь
Марговіч.

АФІША**Пацеркі**

У Палацы мастацтва (Казлова, 3) з 22 жніўня (адкрыццё а 17-й гадзіне) да 3 верасня працуе выстаўва маастацкіх вырабаў і ўпрыгожваньні з пацерак «Стыльныя пацеркі». На выставе будзе паказана каля 60 твораў з пацерак, выкананых у розных тэхніках: вышыванье, пляценье, нізанье.

Канцэрт Воюша ў Менску

22 жніўня ў Доме літаратара.

Тэл. для дадатковай інфармацыі: 668-58-21.

НАШЫ ШАШКІ**Разгатая карона**

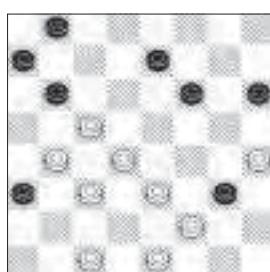
Падведзеныя ўжо вынікі чэмпіянатаў краіны сярод шашыстай-започнікаў. Амаль год за карону нацыянальнага памеру змагаліся два тузіны майстроў і кандыдатаў. Дакладней, за дзве кароны як патлумачыў нам Mihail Гельман, сакратар камісіі па започнічных спаборніцтвах пры Беларускай федэрацыі шашак, з 2000 году побач са звычайнім ладзяцца турніры з лёсаваньнем пачатковых пазыцыяў. Асобныя зухі прымудраюцца браць уздел у абедзьвух найвышэйшых лігах, і не без поспеху.

Першым паводле клясычнай

версіі выявіўся майстар з Жодзіна Аляксандар Ляхоўскі. Ён жа стаў віцэ-чэмпіёнам па «сучасных» шашках, трохі саступіўшы краязнаўцу Анатолію Рогачу, кірауніку Вялейскіх электрасетак. Абодвум чэмпіёнам пад 60 гадоў.

Некалі гульцы на 100-клеткавай і 80-клеткавай дошках таксама абменьваліся паштоўкамі, але цяпер завочнікамі па змоўчанні ёсьць аматары рускіх шашак. Турнір па перапісцы сярод «стаклетачнікаў» — зьява малаімаверная: іх у Беларусі няшмат, дый многія жывуць у сталіцы. Лягчэй ужо скрыстаць з мабільнай сувязі для перадачы хадоў.

BP

Ваш ход
А.Ляхоўскі. Выйгранка.

Адказ: 1. ed2 g6! 2. cb2 ac1 3. ef4 cg5 4. ba5 ed6 5. ag7 hf8 6. hd8X.

Андрэй Расінскі

ВАРТА ПАГЛЯДЗЕЦЬ**Субота, 19 жніўня****«Лад», 10.20**

«Двое на востраве сълёзаў». Беларусь, 1987, рэж. Віктар Даушук. Псыхалагічная драма.

Ігравая стужка клясыка-дакумэнтала Віктара Даушука.

БТ, 14.30**«Маем рэчы».**

Беларусь, 2006, аўтар і вядоўца Алеся Матафонаў. «Пас кунтушовы» — тэма гэтае перадачы.

БТ, 21.35**«Мэтро».**

Паўдзённая Карэя, 2003, рэж. Бак Ўн-Хак. Баявік.

Тэарысты захапілі цягнік у мэтро. Сярод пасажыраў — мэр Сэулу. Улады бясцільныя. І толькі паліцэйскі Джэй кідае выклік ворагам. Непаліткарэктны карэйскі баявік, крываўы й дынамічны.

СТВ, 00.05**«Чэрвенскі зьмей».**

Японія, 2002, чорна-белы, рэж. Шынья Цукамота.

Містыка-эратачная драма. Рынка задаволеная жыцьцём, халя даўно ня сьпіць з мужам, звар'ялым на чысьціні. Аднойчы герайні атрымлівае ліст з уласнымі непрыстайнымі фатаграфіямі... Фільм прэзентаваны ў рубрыцы арт-гаўз.

Нядзеля, 20 жніўня**БТ, 22.20****«Арланда».**

Вялікабрытанія—Францыя—Нідерланды—Італія—Расея, 1992, рэж. Сэлі Потэр.

Касыюмная драма—прыпавесьць паводле раману Вірджыніі Вулф.

Прыгожаму юнаку Арланда каралева Элізабета загадвае не старэць. Арланда жыве стагодзьдзямя... толькі зъмяняе пол.

Пекнае касыюмнае відовішча, адзін з маніфестаў жаночага кіно.

СТВ, 22.55**«Тытус».**

ЗША—Італія, 1999, рэж.

Джулі Тэймар.

Трагедыя паводле п'есы Ўільяма Шэкспіра.

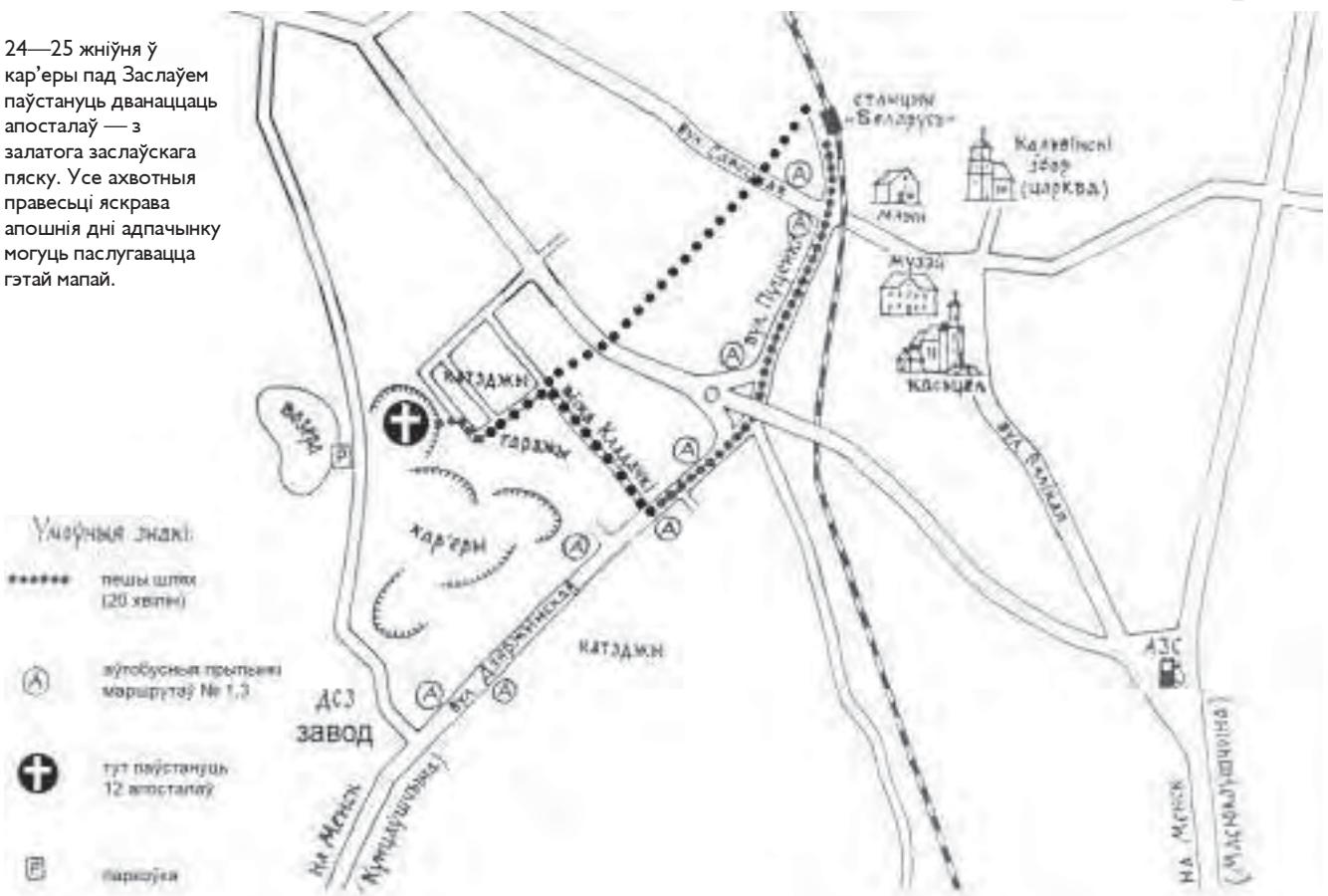
Ваявода Тытус Андronік прыносяць у ахвяру сына гоцкай каралевы Таморы. Але за злачынствам ідзе помста.

Мадэрнізаваны Шэкспір: рымляне ў армейскіх ботах, з газтатамі й аўто. Намінацыя на «Оскара» за лепшы дизайн касыюмнаў.

У ролі Тытуса — Энтані Гопкінс.

Шлях да залатых апосталаў

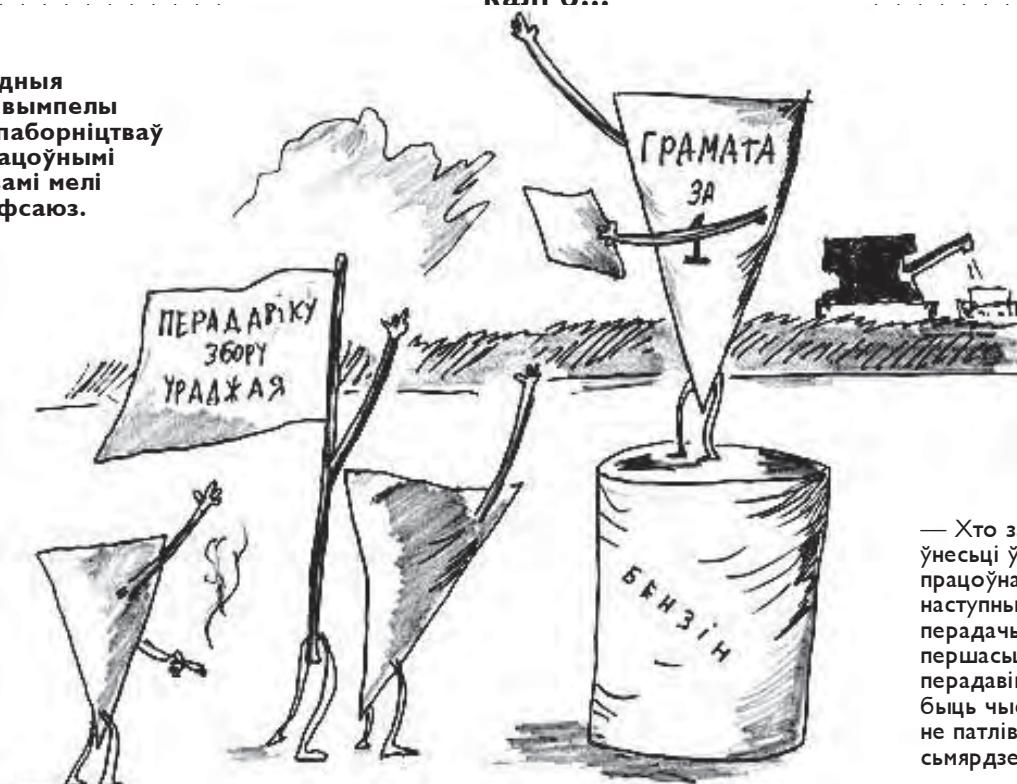
24—25 жніўня ў
кар'еры пад Заслаўем
паўстануць дванаццаць
апосталаў — з
залатога заслаўскага
пяску. Усе ахвотныя
правесцы яскрава
апошнія дні адпачынку
могуць паслугавацца
гэтым мапай.

Сёлета на вакацыях «Нашу Ніву» чыталі нават у Эгіпце.

...пераходныя
граматы, вымпелы
і съцягі спаборніцтвау
паміж працоўнымі
калектывамі мелі
свой прафсаюз.

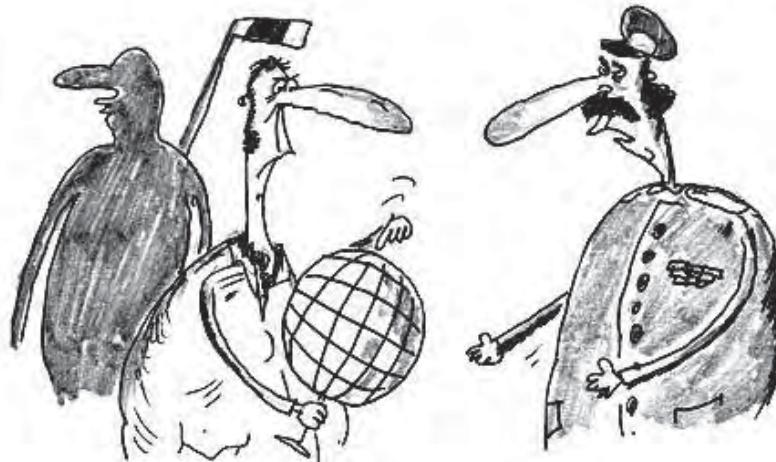

— Хто за тое, каб
үнесыці ў праект
працоўнай дамовы
наступны пункт: падчас
передачы знаку
першасьці руки
передавіка павінны
быць чыста вымытыя,
не патлівія і не
съмardaець саляркай?..

...пасьля гучнага скандалу
з латыскім дыпліматам
Зімоўскі палюбіў здымач
парнаролікі.

...існаваў Клюб вялікіх
палалярнікаў.

— Скажэце, сэр Робэрт Скот,
што тут робіць той хакеіст?
Хіба ён таксама адкрыў нейкі
поляс?
— Ведаеце, Амундсан, вы
адкрылі Паўночны і Паўднёвы
полясы, а ён адкрыў цэлы
шматпаларны сьвет.

У НУМАРЫ

**Касьпяровіч
не паедзе
вучыцца
у Польшчу**

Былога падітвязня
забракавалі.
Старонка 21.

**Наш чалавек
у Зымбабве**

Ксёндз Юры Барок
зь Мёраў трапіў
у Булаваё.
Старонка 26.

**Край крыжоў
і крыжыкаў**

Рэпартаж з Турава.
Старонка 34.

**Зацемкі
антыпода**

Японскія нататкі
Паўла Лычкоўскага.
Старонка 36.

**Сылінгоўшчыцы
у Траецкім**

Не сядзіца ў хаце
маці.
Старонка 40.

ЦЫТАТА

**Прагноз надвор'я
на 16 жніўня**

Менск. Чакаецца:
Переменная воблачнасць.
Кароткасавы даждж.
Без ападкаў.

www.pogoda.by

ПАТРАБУЮЦА
КАМЕНШЧЫКІ
для працы у Менскай вобласці
АПЛАТА ЗДЗЕЛЬНАЯ
ад 1000 000
РУБЛЁЎ У МЕСЯЦ
ВЫПЛАТА 2 РАЗЫ НА МЕСЯЦ
тэл. у Менску (017) 259-17-65

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

ПАДАРОЖЖА

Зыніцер Касьпяровіч запрашае ў падарожжа ў Латвію: Рыга — Кукенойс і крыжакі і замкі. Т.: 110-19-28, 8-017-292-54-58, 622-57-20 (для смс-замовяў), 509-12-16.

ВІТАНЬНІ

Улад! З Днём народзінай. Здароўя, творчых посьпехаў. Генадзь

КАНТАКТЫ

Мікола Вайранюк, я стражу твой мэйл. Ці прыедзеш сёлете на Аршанскую бітву? Напіши: mikhalc@fastmail.fm. Віктар

Лявоне! Я разумею: канцэрт на фэрмэрскай гаспадарцы быў рэпэтыцыйны перед Крэпівенскім полем. 9 верасня чакаем у Воршы. Беларус з-пад Воршы

ПРАЦА

Беларус шукае высокаплатную працу. Ёсьць транспарт. Т.: 319-65-74. Генадзь

СТО ГАДОЎ З ВАМИ

Як паступаць, каб дзеци, вырасшы, шанавалі сваіх бацькоў і былі ім апорай на старасць?

Трэба, пакуль дзіцё малое, вучыць яго гаварыць роднай мовай, шанаваць гэту мову. Дзяцей вашых у школе не навучаць шанаваць родную мову, а разам з тым і вас са-мых. У школах дзіцё вучыць у чужой мове. Вось, трэба, каб бацькі перасыцерагалі іх ад гэтага: такім чынам яны выкажуць перад дзяцьмі, што ня ўся мудрасць у школе, што прости бацька можа навучыць шкаляря таго, чаго ў школе ня вучыць, што тое «простае» яму, бацьку, дорага.

**ВЛ
«НН». №30**

А ТЫ ПАДПІШЫСЯ!

Каб рэгулярна атрымліваць
«Нашу Ніву»,
проста паведаміце ў Рэдакцыю свой адрас.
Адначасова Рэдакцыя звяртаецца з просьбай
ахвяраваць на выданьне. Дэталі — **старонка 23.**

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Віталю з Наваполацку. Верш надаецца для сьевеву. Дабівайцеся шчэ большае яснасці.

Сяргею С. з Барысава. Вершы съветлья і пасвойм цудоўныя. Пісаць безумоўна варта. А ці наканавана Вам стаць пісьменнікам, ці не, гэтага Вам у 17 гадоў нікто не скажа. Калі маеце намер стаць настаўнікам гісторыі, траба найперш многа чытаць гістарычных працаў, і на проста навукова—папулярных, але падступацца і да навуковых: Улашчыка, Я. Станкевіча, Туроніка, Сагановіча, Латышонка, «Беларускі гістарычны агліяд» ды інш. А яшчэ мусова як найлепш вывучыць замежныя мовы, каб магчы працаўца ня толькі зь беларускім матэрыялам.

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991
галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
3. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А. Луцкевіч,
У. Знамяроўскі (1920), С. Дубавец (1991—2000).
сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская
галоўны рэдактар Андрэй Дынько
фотарэдактар Арцём Лява
нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко
мастакі рэдактар Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік Місцовы фонд выданья
газеты «Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЙ:

220050, Менск, а/c 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.

E-mail: nn@nn.by

On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абвязковая. 12 палос форматам А2,6 друк. арк. Друкарня РУП «Дыдактэцца» беларускі Дон друкъ, Менск, пр. Ф. Скарбы, 79. Рэдакцыя не нікса адказнасць за змест рагажных абвестак. Кошт свабодны. Пасъведчанне абрэгістрацыі пасыянднічага выдання №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенне Міністэрства інформацыі Рэспублікі Беларусь. Юрдычычны адрес: 220030, г. Менск, вул. Калектарная, 20а-112. Р/р 301521200012 у МГД ААТ «белінвестбанко», Менск, код 764. Наклад 2371. Газета выдаецца 48 разоў на год. Нумар падпісаны ў друку 23.00 16.08.2006. Замова № 4543. Рэдакцыйны адрес: Калектарная, 20а-112.